

**TC
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE'NİN
KONUMU**

DİCLE TEKKAYA

Ankara, 2007

**TC
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE’NİN
KONUMU**

DİCLE TEKKAYA

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. BÜLENT OLCAY**

**Ankara, 2007
(Fotokopi ile çoğaltılamaz)**

T.C.
Atılım Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

4.06.2007

Dicle Tekkaya'ya ait Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'nin Konumu
adlı çalışma, jürimiz tarafından Avrupa Birliği Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Cengiz BAŞAK

Üye

Doç. Dr. Paulut Olcaç

4.6.2007

Üye

Yrd. Doç. Dr. Umut Uzer

ÖZET

Ortadoğu kavramından bahsedildiğinde daha ziyade dinsel anlamda Müslümanların, etnik anlamda ise Türk, Arap ve Farsların çoğunluğu oluşturduğu bir bölgeden söz edilmektedir. Bununla birlikte İslamiyetin yanında Yahudilik ve Hıristiyanlık da diğer önemli dinler olarak bölgedeki siyasi gelişmelerde her zaman önemli role sahip olmuşlardır. Türkler, Araplar ve Farslardan oluşan yapısında Kürtler ve Yahudiler de belirleyici rol oynamaktadır. Bu bölge tarih boyunca medeniyetlerin beşik noktası olarak anılmıştır.

Ortadoğu'nun modern tarihini ikiyüzyıl önce başlatan hegemon güçler, ikiyüzyıl boyunca Ortadoğu'ya zaman zaman doğrudan zaman zaman da sürekli karıştılar ve bu bölgeye düzen vermek istediler. Ortadoğu'ya odaklanan bu güçler “Büyük Ortadoğu Projesi” ile yeni bir düzen arayışı içindedirler. Bu proje ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında tek kutuplu kalan dünya üzerinde egemenliğinin sürmesini sağlamak üzere kurulmuş bir projedir. BOP küreselleşme ile aşınmaya uğrattığı tüm uluslardan bağımsız hareket eden küresel elitin içinde olduğu uluslar arası güçlerin, gerekse de ulus devlet düzleminde süper güç olan ABD'nin çıkarlarına uygun bir projedir.

ABSTRACT

The dominant religion in the Middle East is Islam and the dominant ethnic groups are Turks, Arabs and Persians. The region is also the cradle of Judaism and Christianity as well as many other civilizations.

Hegemonic powers started shaping the history and political structure of the Middle East about two centuries ago by directly occupying and indirectly controlling the region through colonial methods. These powers tried to create a new system called "Greater Middle East Project". This project aims at the prolongation of American predominance manifested in unipolarity, which emerged after the end of the Cold War. The Greater Middle East Project serves the interests of the United States as well as that of the global elites operating independent of the nation-states, and eroding their power.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Ortadoğu üzerine oynanan oyunları, Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ni ve bu kaos ortamı içerisinde Türkiye üzerine düşen rolü belirleyebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÇİZELGELER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU

1.1. Ortadoğu Kavramı	3
1.2. Ortadoğu Bölgesi Sınırları	5
1.3. Ortadoğu Bölgesinin Stratejik Önemi	6
1.4. Ortadoğu'da Dinler Tarihi	8
1.4.1. Musevilik (Yahudilik)	9
1.4.2. Hristiyanlık	10
1.4.3. İslamiyet	11
1.5. Arap Dünyasında Demokrasi	13
1.6. Türkiye' nin Jeopolitik Önemi	16
1.7. Türkiye' nin Ortadoğu Ülkeleri İle İlişkileri	18

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

2.1. BOP'un Amacı	27
2.2. BOP'un Kapsadığı Alan	28
2.3. BOP ve Ortadoğu'da Dönüşüm	28
2.4. BOP'un Genel Hedefi	30
2.5. BOP'un Arka Planı	34

2.6. BOP'un Farklı Boyutları	38
2.6.1. Avrasya'da Petrol Mücadelesi	38
2.6.1.1. BOP'un Petrolle İlgisi Bulunmadığı Yolundaki Görüşler	40
2.6.1.2. BOP ve Küresel Petropolitik İlişkisi	43
2.6.2. ABD'nin Yeni Ortadoğu Perspektifinin Dinsel Boyutu	45
2.6.2.1. ABD'nin Yeni Muhafazakâr Yönetimi Ve Din	45
2.7. BOP'un İlk Yankıları	51
2.7.1. Türkiye – ABD İlişkilerinde Yeni Dönem	51
2.7.2. Irak Sorunu ve Direniş	52
2.7.3. BOP ve Ortadoğu Petrolü	53
2.7.4. Türk Dış Politikasının Öncelikleri	54
2.7.5. ABD'nin NATO Atağı	55
2.7.6. Ortadoğu'da Dönüşümün Zorluğu	58
2.7.7. İsrail ve Duvar Meselesi	59
2.7.8. BOP Çerçevesinde ABD ve İslam Ülkeleri	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN UYGULANMA AŞAMASI

3.1. Bölgesel Oyuncuların BOP'a Bakışları	66
3.1.1. Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları ve BOP	66
3.1.2. NATO ve BOP	67
3.1.3. ABD - AB Zirvesi ve BOP	71
3.1.4. İsrail Faktörü ve BOP	72
3.1.5. Kuzey Irak'ta Kürt Hareketi ve BOP	77
3.1.6. G-8 ve BOP	81
3.2. BOP'un Sahneye Konması ve Ülkelerde Dönüşüm	83
3.2.1. Irak	83
3.2.2. Afganistan	92
3.2.3. Filistin	94
3.2.4. Suudi Arabistan	98
3.2.5. Sudan	100

3.2.6. İnan	102
3.2.7. Lübnan	106
3.2.8. Suriye	107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

4.1. Osmanlı İmparatorluğu ve Batı İlişkisi	109
4.2. BOP'un Hazırlık Süreci	111
4.3. Türkiye ve BOP	115

BEŞİNCİ BÖLÜM

SADDAM HUSEYİN'İN YAPTIĞI KATLIAMLAR

5.1. Enfal Operasyonu	122
5.1.1. Halepçe Katliamı	123
5.2. Duceyl Katliamı	124
5.3. Altinköprü Katliamı	124
5.4. Serdeşt Katliamı	125
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	128

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1. Arap Ülkelerinde Okuma-Yazma Oranı (%)

15

KISALTMALAR LİSTESİ

BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
KİS	: Kitle İmha Silahları
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
NGO	: Hükümetler Dışı Sivil Toplum Örgütleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
GSYH	: Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
FUY	: Filistin Ulusal Yönetimi
EFTA	: Avrupa Serbest Bölge Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
CSIS	: Uluslararası Araştırma ve Stratejik Merkezi
CIA	: Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı
SPR	: Stratejik Petrol Rezervi
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
TUSAM	: Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi
WASP	: White Anglo Sakson Protestant
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
BM	: Birleşmiş Milletler
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü
KDF	: Kürdistan Demokratik Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
GYK	: Geçici Yönetim Konseyi
ISAF	: Uluslararası Güvenliğe Destek Gücü
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
BİP	: Büyük İsrail Projesi

GİRİŞ

Sadece coğrafi olarak değil siyasi olarak da genişliği bulunan, pek çok bilinmezlerin, karmaşık ilişkilerin, sorunların ve çatışmaların, petrolün ve zenginliğin aynı zamanda gözyaşının merkezi olan Ortadoğu üzerine çok şey söylenen ama pek az bilinen bir coğrafyadır. İnsanlık tarihi burada başlayıp burada devam etmiştir. Tarihsel olaylara yön veren gelişmeler burada yaşanmış, geleneksel ve modern imparatorluklar için üzerinde mücadele edilmeye değer bulunmuş herşeye rağmen bu coğrafyadan vazgeçilememiştir. Ortadoğu, batıda Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan, Mısır, Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman'ı içine alan, kuzeyde Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini kapsayan, ayrıca İran, Afganistan ve Pakistan'ın da dahil edildiği, güneyde Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap yarımadasını çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin'in yer aldığı bir coğrafya olarak tanımlanmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrasında, iki farklı dünya görüşüne sahip olan ABD ve SSCB dünya egemenliği konusunda sıkı bir mücadeleye girmişlerdir. Doğu Avrupa'da Sovyetlerin kendisine bağlı uydu sosyalist devletler kurmasından ürken ABD, bu Sovyet yayılmasını önlemek için çeşitli tarihi ve politik nedenlerle, bu ülkeden çekinen devletleri bir ittifaklar zincirinin halkaları yaparak çevrelemek istiyordu. Bu doğrultuda kurulan, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Balkan Paktı, Bağdat Paktı, Güney Asya Antlaşması Örgütü (SEATO), Anzus Paktı, bu politikanın ürünleridir.

Soğuk Savaş bitiminden sonra, aslında eski bir kod olan “Yeni Dünya Düzeni”nin kurulması çabalarına hız verilmiştir. İyimser bakışa göre yeni dünya düzeni, küreselleşme aracılığıyla özgürlüğün tüm dünya üzerine yayılmasını sağlayacak ve barış içinde yaşayan bir dünya anlamına gelmektedir. Kötümser olanlar arasında görüş ayrılıkları vardır.

Kimilerine göre bu düzen, ABD'nin tek kutuplu kaldığı dünyada egemenliğini pekiştirmek için kurmak istediği, kimilerine göre de tüm dünyada egemen olan uluslararası unsurların istediği bir düzendir. Bu düzende, ulus devletler yalnızca hizmet edebilecek, yüzyılların uygarlık birikimi “küreselleşme” yoluyla kontrol altına alınarak yeni sömürge anlayışına yaşam verilecektir. Bazılarına göre ise, “Yeni Dünya Düzeni”, yaşanacak küresel bir kaostan sonra inşa edilecek yeni sistemin adıdır.

Bu sisteme geçişte ilk adım olarak değerlendirilen Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ya da NATO'nun Haziran 2004'teki İstanbul Doruğu'ndan sonra anılan adıyla “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP)”, Moritanya'dan Endonezya'ya, bir başka açıklamaya göre, Türkistan'ın Doğusu'na kadar uzanan coğrafyadaki ülkeleri içermektedir.

Bu çalışmada, “Yeni Dünya Düzeni”ni kurmak isteyen ABD'nin yeni yüzyıldaki küresel egemenlik arayışı ve bu arayışın ışığında ortaya atılmış olduğu “Büyük Ortadoğu Projesi” ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, ABD'nin, Ortadoğu'ya yeni bakış açısını yansıtan Büyük Ortadoğu Projesinin gerçek hedeflerinin ve arka planının çerçeve olarak belirlenmesine yardımcı olmak ve projenin Türkiye Cumhuriyeti'ne etkisini tartışmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU

1.1. Ortadoğu Kavramı

"Ortadoğu" kavramı üzerinde çalışmış yazarların eserlerine bakıldığında genellikle, bu kavramın kapsamının birbirinden farklı olduğu ve her bir çalışmaya göre genişleyip daraldığının görülmesidir. Bunun içindir ki Ortadoğu ile ilgili bütün çalışmalar öncelikle bu kavramın içeriğinin belirlenmesi ve kapsamına nerelerin alındığının gösterilmesiyle başlamaktadır.¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bilimsel çalışmalarda ve uluslararası siyasette giderek kullanımı yaygınlaşan "Ortadoğu" (Middle East; Moyen Orient; eş-Şarku'l-Evsat) kavramını ilk defa 1902 yılında Amerikan deniz tarihçisi ve "stratejisti Alfred Thayer Mahan, National Review'de yayınlanan Basra Körfezi'nin önemini ele aldığı "The Persian Gulf and International Relations" başlıklı yazısında Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullanmıştır.² Yüzyılın başlarında Basra Körfezi'nin stratejik önemi ve bu bölgede Alman İmparatorluğu, İngiltere ve Rusya'nın nüfuz mücadelelerini anlatmaya çalışan A. T. Mahan, jeostratejik bir konsept dahilinde kullandığı "Ortadoğu" (Middle East) kavramı ile, Süveyş'ten Singapur'a kadar uzanan deniz yolunun bir bölümünü koruyan ve kesin şekilde sınırlarını belirtmediği bir bölgeyi anlatmaktaydı.³

Mahan ve Chirrol'un İngiliz diline kazandırdıkları "Ortadoğu" kavramı asrın başlarında sözlüklere girerken kitap adlarında da görülmeye başlanmıştır. Angus Hamilton 1909 yılında Londra'da yayınladığı Problems of the Middle East adındaki kitabı ile kavramı bilim dünyasına taşıyarak Basra Körfezi bölgesinin

¹ Ahmet Usta, **Büyük Ortadoğu Projesinin Bölge Ekonomilerine Etkisi**, 2006.

² B. Lewis, "Orta Şarkın Tarihi Hüviyeti", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S:XII, 1964, s.75.

³ Marwan Buheiry, **The Formation and Perception of the Modern Arab World**, Princeton, New Jersey, The Darwin Press, 1989, s.160-162.

İngiltere'nin uluslararası menfaatleri ve sömürgeci devletler arasındaki rekabet çerçevesindeki önemini anlatmaktaydı. Aynı yıllarda Hindistan'da Kral naibi olan Lord Curzon, ilk defa 1911'de Hindistan'a yakın yerleri ifade etmek için resmi konuşma ve belgelerde "Ortadoğu" kavramını kullanarak ona yarı resmi bir nitelik kazandırmıştır.⁴

Temelde "Ortadoğu" kavramının, "Şark" (Doğu) ve "Yakındoğu" (Near East) kavramları gibi Batı merkezli ve sübjektif bir kavramlaştırmanın ürünü olarak ortaya çıktığı ve kullanım sahasına girdiği söylenebilir. Bu kavramlaştırmayı yönlendiren ana bakış, Avrupa'yı dünyanın merkezi olarak kabul eden ve dünyanın diğer bölgeleri bu merkeze olan uzaklıklarına göre "yakın", "orta" ve "uzak" şeklinde kategorize eden bakıştır. Aslında dünyanın "Avrupa merkezli" olarak kategorize edilmesi geleneği yeni bir uygulama değildir ve böyle bir refleks tarihin derinliklerinde de karşımıza çıkabilmektedir. Avrupa kültürünün şekillenmesinde önemli bir role sahip olan Eski Yunanlılar dünyayı "medeni güney" ve "barbar kuzey" şeklinde ikiye ayırıyorlardı. Bu ikili ayırım Romalılarda "Doğu" ve "Batı" şeklini almıştır. Bilindiği gibi Roma İmparatorluğu'nun iki merkezi vardı. İmparatorluğun batıdaki merkezi Roma, doğudaki merkezi de Constantinopolis idi. İmparatorluğun doğu kısmına "Bizans İmparatorluğu" adı daha sonra verilmiş bir ad olup önceleri Doğu Roma İmparatorluğu şeklinde anılıyordu. Bu durumda İstanbul "Doğu" dünyasının merkezi oluyordu.⁵

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu kavramı resmîyet kazanmıştır. İngiltere hükümetinde Sömürgeler Bakanlığı bünyesinde "Middle Eastern Department" adıyla bir idari teşkilatın oluşturulmasıyla söz konusu resmîyet gerçekleşmiş oldu. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nden koparıldıktan sonra İngiliz manda yönetimine verilen ve Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanan Filistin, Mavera-i Ürdün ve Irak yönetimleri bu teşkilata

⁴ R. Davison, "Where Is The Middle East?", **Foreign Affairs**, Vol. 38, New York, 1959-1960, s.668.

⁵ D. Dursun, "Sübjektif Bir Kavramın Anlam Çerçevesi Ve Tarihi", 2003.
http://www.stradigma.com/turkce/kasim2003/makale_01.html, 05.08.2006

bağlanmıştır. Bu arada İngiltere'deki Coğrafi Adlar Daimi Komisyonu (Permenant Commission on Geographical Names) adlı kuruluş, "Yakındoğu"yu sadece Balkanları ifade edecek şekilde yeniden tanımlarken "Ortadoğu" kavramını da Türkiye, Mısır, Arap Yarımadası, Körfez bölgesi, İran ve Irak'ı kapsamına alacak şekilde sınırlarını belirlemiştir. Böylece 20. yüzyılın başlarında İstanbul Boğazı'ndan Hindistan'ın doğu kıyılarına kadar uzanan bölge "Ortadoğu" olarak isimlendirilmiş oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Kahire merkezli Middle East Air Command adıyla bir birim oluşturulmuş ve İngiltere'nin bölgedeki mandaları olan Filistin, Mavera-i Ürdün ve Irak'ın yanı sıra Aden ve Malta da buranın kontrolüne verilmiştir. Daha sonra İran ve Eritre de bu komutanlığın kontrol alanına dahil edilmiştir.⁶

1.2. Ortadoğu Bölgesi Sınırları

Orta Doğu, en geniş anlamda batıda Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan ve Mısır'dan başlayarak doğuda Umman Körfezi'ne kadar uzanan ve Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman'ı içine alan, kuzeyde Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini kapsayan, ayrıca İran, Afganistan ve Pakistan'ın da dahil edildiği, güneyde ise Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap yarımadasını çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin'in yer aldığı bir coğrafya olarak tanımlanabilir. ABD'nin "Büyük Orta Doğu Projesi" bu geniş coğrafyayı kapsamakta bununla beraber, daha dar anlamda, ama daha yaygın kullanımı itibariyle, batıda Mısır, kuzeyde Türkiye ve İran'ın yer aldığı, doğuda yine Umman Körfezi'ne, güneyde ise Aden Körfezi ve Yemen'i içine alan bölge Orta Doğu olarak tanımlanabilir. Bununla beraber, daha dar anlamda, ama daha yaygın kullanımı itibariyle, batıda Mısır, kuzeyde Türkiye ve İran'ın yer aldığı, doğuda yine Umman Körfezi'ne, güneyde ise Aden Körfezi ve Yemen'i içine alan bölge Orta Doğu olarak tanımlanabilir. İkinci tanım itibariyle Mısır'ın batısında yer alan bölgeler Kuzey Afrika kavramı içinde,

⁶ Davison, "Where Is The Middle..." s.669-671.

Afganistan ve Pakistan ise Güney Asya ya da Güney Batı Asya coğrafyası içinde düşünülmektedir.⁷

1.3. Ortadoğu Bölgesinin Stratejik Önemi

Ortadoğu, insanlık tarihinin hemen her döneminde, taşıdığı önem nedeniyle bir sıcak çatışma bölgesi olmuştur. Bölge, geleneksel olarak kültürlerin ve dinlerin kesişme noktası olması yanında son yüzyılda özellikle de sahip olduğu petrol zenginliği nedeniyle güç ve egemenlik mücadelelerine sahne olmuş, bu yüzden de dünyanın en istikrarsız bölgeleri içinde ilk sıralarda yer almıştır. 20. yüzyılın başlarında petrolün önem kazanmasıyla birlikte bölge kendi doğal sosyo-politik ve sosyo-ekonomik gelişim sürecinin ötesinde, süper güçlerin kontrol ve egemenlik planları içinde yapay süreçlere yönlendirilmiştir. Bu nedenle, Ortadoğu hala dünyanın demokratikleşme sorunu yaşayan en önemli bölgesi niteliğini korumaktadır ve güç mücadelesine yönelik ittifak ilişkileri bölge sınırlarını aşan boyutlara ulaşmaktadır.⁸

1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle gerek küresel gerek bölgesel düzeyde birçok devletin hiç beklemediği ve çoğunun hazırlıksız yakalandığı yeni bir uluslararası yapı ve yapılanma belirdi. Bu yapılanmanın getirdiği yeni ilişkilerin en çok etkilendiği bölgelerden ikisi hiç şüphesiz Ortadoğu ve Orta Asya'dır. İki kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla "Tarihin Sonu"nun geldiğini iddia eden iyimser çevreler olduğu gibi "Medeniyetler Çatışması"nın geleceğini iddia eden ve dünyanın geleceği için kötümser bir tablo çizenler de ortaya çıkmıştır. Bölgedeki resmi mevcut görüntülerle tanımlamak için çok erkendir. Fakat 11 Eylül 2001 saldırılarının Ortadoğu kökenli bir terörist olan Usama Bin Laden tarafından gerçekleştirildiğinin iddia edilmesiyle El-Kaide örgütünün hedef ilan edilmesi ve Afganistan'a ABD'nin askeri müdahalede bulunulması Ortadoğu

⁷ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul, 2.Baskı, Alfa Yayınları 2005. s.25

⁸ M. Güleç, C. Oğuz, "Irak Savaşı Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri", 2003, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/IRAK/Irak%20Savasinin%20Golgesinde.pdf>, 08.08.2006.

ve Orta Asya'nın oluşturulacak yeni düzende çok önemli noktada olduğunu göstermiştir.⁹

Bölgenin siyasi yapılanmasına ve 1991'den sonra yaşanan değişimlere etki eden sorunları aşağıdaki gibi sıralamakta fayda vardır:¹⁰

1. Devlet başkanlarının otoriter yönetimi,
2. Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliğinden sonra da devam eden siyasal etkisi,
3. Yapay çizilmiş sınırlar,
4. Etnik yapılanma ve bunun sebep olduğu sorunlar,
5. Bölgede Radikal İslam'ın artan etkisi,
6. Bölgede bağımsızlık sonrası artarak etkisini hissettiren milliyetçilik
7. Demokratik yapının oluşturulamaması.¹¹
8. Bölge devletleri arasında Kitle İmha Silahlarının (KİS) yaygınlaşması,¹²
9. Batı ülkelerinin güvenliğini üç senedir tehdit etmeye başlayan ve yaklaşık otuz yıldır mevcut olan bölgedeki terör odakları,
10. Azalan su kaynakları üzerinde bölge ülkelerinin rekabeti,
11. Filistin-İsrail Sorunu,
12. Günlük 2 Dolara kadar kişi başına düşen gelir seviyesi¹³
13. Nüfusun yarısının 18 yaşın altında olması,¹⁴
14. Proje kapsamındaki ülkelerin iflas etmiş politik, ekonomik, sosyal ve yargı sistemleri,
15. Büyüme hızı % 0,
16. İnsan Kaçakçılığı,

⁹ H. Kızılırmak, "Büyük Ortadoğu Kavramı: Anlamı, Amacı ve Türkiye'ye Olası Yansımaları", Mart 2004, http://www.habusulu.com/makale27.htm#_ftn3, 09.08.2006.

¹⁰ Harp Akademileri Yayınları, **Ortadoğu'nun Sorunları**, İstanbul, Şubat 2004

¹¹ Gamze Güngörmüş Kona, **Orta Asya, Orta Doğu-Orta Asya ve Kesişen Yollar**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.15

¹² W. Drozdziak, "Vizyon Arayışında Olmak", Çev. Hakan Kızılırmak, **Newsweek Dergisi**, 23.02.2004, s.31

¹³ Drozdziak, "Vizyon...", s. 31-32.

¹⁴ Drozdziak, "Vizyon...", s. 31

17. Uyuşturucu üretim ve ticareti,
18. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 50-70 ,
19. Hızlı nüfus artışıdır.(ABD'nin yaklaşık 10, AB'nin ise 5 katıdır.)

Dünya'da petrol ve doğal gaz kaynakları zenginliği bakımından Orta Doğu anahtar bölge olarak ön plana çıkmaktadır.1970'lerde yaşanan ambargonun sonucu özellikle petrol rezervlerinin önemi çok daha fazla ilgi çekmektedir. Dünyada toplam rezerv düzeyi 130 - 140 milyar tonun üzerinde gözükürken yaklaşık 130 milyar ton muhtemel rezervden de söz edilebilmektedir. Rezervlerin önemli bir bölümü Orta Doğu bölgesinde yer almaktadır. 2002 yılı dahil olmak üzere dünya üzerindeki tarihsel kümülatif tüketim 100 milyar tonun hemen altındadır. Ortalama olarak hiç bir yeni rezerv bulunamaması koşuluyla ve petrol yıllar bazında artan talepte göz önüne alındığında Dünya'da otuz beş yıl yetecek bir petrol rezervinin bulunduğu söylenebilir. Dünyada bilinen doğal gaz rezervleri 160 trilyon metreküp dolaylarındadır. Ortalama olarak hiç bir yeni rezerv bulunamaması koşuluyla, artan talepte göz önüne alındığında, otuz beş yıl yetecek bir doğal gaz rezervinin bulunduğu söylenebilir. Mevcut koşullarda enerji tüketimi sanayileşmiş ülkelerde düşerken gelişmekte olan ülkelerde de artacaktır. Her ülkenin gelişme planlarına bakılarak yapılan ön görümlere göre gelişmekte olan ülkeler 2020 yılı dolaylarında sanayileşmiş ülkeleri petrol ve doğalgaz tüketiminde yakalayarak geçeceklerdir. ¹⁵

1.4. Ortadoğu'da Dinler Tarihi

Kutsal kitaplar incelendiğinde insanoğluna gönderilen peygamberlerin çoğunun Ortadoğu'dan çıktığı ve insanlık tarihinde önemli bir yer tutan semavi dinlerin (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet) öğretilerini bu coğrafyadan yaydıkları görülür. Dini kaynaklara göre ilk insan bu bölgede dünya hayatına

¹⁵ E. Özil, "Dünyadaki Stratejik Enerji Kaynakları ve Ulaşım Yolları" , **Silahlı Kuvvetler Akademisi Konferansı**, 15 Şubat 2004.

başlamıştır. Dini kaynakların dışında bilimsel araştırmalarda ilk insanın Arap yarımadasına pek uzak olmayan Etiyopya'dan çıktığını belirtmektedir.¹⁶

Bu üç dini kısaca ele almak gerekirse;

1.4.1. Musevilik (Yahudilik)

Yaşayan ilâhî kaynaklı dinlerden, mensubu en az olan bir dindir. Günümüzde yeryüzünde yaklaşık 15-24 milyon dolayında Yahudi bulunmaktadır. Yahudiliğin, dinler tarihinde özel bir yeri bulunmakta ve bu din, en eski ilâhî kaynaklı din olarak nitelendirilmektedir. Mazisi birkaç bin yıl geriye giden bu dinin başta gelen özelliklerinden biri İsrail oğulları ile Tanrı arasındaki ahde kutsal kitaplarında geniş yer ayrılmasıdır. Bu nedenle bu din, bir "ahid dini" olarak da bilinmektedir. İsrail oğullarının başına gelen bütün sıkıntıların, onların bu ahde uymamaları, verdikleri sözü tutmamalarından ileri geldiği, hem kendi mukaddes kitaplarında, hem de Kur'an-ı Kerim'de belirtilmektedir.¹⁷

Yahudilik, sözün tam manasıyla İsrail oğullarının Babil'de geçirdikleri sürgünden sonra inkişaf etmiştir. Oradan Filistin'e döndükten sonra (M.d. 538) İlahi şeriatı bildiren Tevrat, daha fazla bütün hayatın merkezi sanılmıştır. Yahudilere mahsus hükümleri havi Tevrat'a göre, Yahudiler yabancılarla evlenememektedirler. Bu durumda kendilerini ileride üstün ırk saymalarına kadar vahim sonuçlara ulaşmıştır.¹⁸

Tevrat'ta iki yerde geçen On Emir'de, inanç konularından sadece Allah'a iman meselesi üzerinde durulmaktadır. Diğer iman esasları açık değildir. Ayrıca Yahudi'ler Tanrı'nın kendilerini seçtiğine ve Hz. Musa'nın şahsında onlarla ahitleştiğine inanmaktadırlar. Allah'ı Millî Tanrı olarak görmektedirler, Allah'a yorulmak ve dinlenmek gibi sıfatlar vermektedirler. Musevilikte âhret inancı

¹⁶ Ö. Turan, **Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu**, İstanbul, Yeni Şafak Gazetesi Yayını, 2003, s, 36

¹⁷ "Yahudilik (Musevilik)", <http://www.sevde.de/Dinler/yahudilik.htm>, 15.08.2006

¹⁸ Annemarie Schimmel, **Dinler Tarihine Giriş**, İstanbul, AÜİF Yay., 1955. s.110.

kapalı olup, melek ve kader inancı da çoğunlukla kabul edilir. Yahudi'ler ibadetlerini Sinagog adı verilen mabetlerinde yaparlar. Günde üç vakit ibadet yapılmaktadır. En önemli ibadetleri Tevrat levhalarını okumaktır. Erkekler kıpa ile baslarını örterler. Cenazeler yıkanır, kefene sarılır ve toprağa gömülür. Erkek çocuklar, doğumdan sekiz gün sonra sünnet edilir. İbadet günleri Cumartesi'dir. Domuz, tek tırnaklı, vahşî ve kanları akmamış hayvanları, midye, istiridye gibi kabuklu deniz hayvanlarını yemek yasaklanmıştır.¹⁹

Yahudilik bugün 1948 yılında kurulmuş olan Ortadoğu'daki askeri ve ekonomik yönden bölgenin en güçlü devleti olan İsrail ile birlikte anılmaktadır. Dünyadaki tek Yahudi devleti olarak her bölgeden gelen Musevilere kapısını açmakta hatta gelmeleri için teşvik etmektedir.

1.4.2. Hıristiyanlık

Bugünkü batı medeniyetini oluşturan Hıristiyanlık da dünyaya Ortadoğu'dan yayılmaktadır. Hz. İsa Roma imparatorluğu içinde ayrı bir statüye sahip olan Filistin'de doğmuştur. Kendisine gönderilen ilahi öğretileri bu bölgede yaymaya başlamıştır. Havarileriyle bu bölgede buluşur ve yine bu bölgede çarmıha gerildiğine inanılmaktadır.

Günümüzde dünyanın her tarafından mensubu bulunan ve dünya nüfusunun 1/5'inin dini olan Hıristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuş evrensel bir dindir. Bir milyar civarında mensubu bulunmaktadır. Menşei itibariyle vahye dayanan ve kutsal kitabı olan, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan teslis inancına dönüştürülmüş bir dindir. Bu dinde ayrıca peygamber, melek, âhiret kader gibi dini kavramlar bulunsa da, bu kavramları anlayış ve açıklayış şekli İslâm'dakinden farklıdır. Hıristiyanlıkta Hz. İsa merkezi bir öneme sahiptir. Bugünkü Hıristiyanlık, Yahudilikteki inanç ve ibadet gelenekleriyle, Yunan-Roma (Greko-Romen) âleminin kültürlerini birleştiren bir kurtarıcı tanrı dini olarak

¹⁹ "Musevilik", <http://kadimilim.wordpress.com/2006/11/16/musevilik/> 10.08.2006

kabul görmektedir. Nâsıralı İsa'yı merkeze alan bir Yahudi Mesahi hareketidir. İsa, İsrail'i, gelecek tanrı'nın krallığı'na hazırlamak istemiştir. Ancak bugünkü Hristiyanlık, İsa'nın havarîlerinin arasına sonradan giren Pavlus'un yorumları ile değişik bir hüviyet kazanmıştır.²⁰

Hristiyanlık, aynı Yahudilik gibi, inananlarının başka Tanrılara tapınmalarını kesinlikle yasaklamıştır. Bu yasağın resmî Roma dinini de kapsadığı, Hristiyanların imparatora tapınmalarını yasakladığı açıktır. Sonraları büyük bir sorun olan Roma devleti ile Hristiyanlık arasındaki çekişmenin kaynağını bu "Yasak"ta aramak gerekir. Roma dininin son zamanlarında imparatora tapınma gittikçe artan bir önem kazanmış, böylece bu din, devleti, imparatorun kişiliğinde Allahlaştıran bir "imparator dini" durumuna gelmiştir. Oysa Hristiyanlık, kendi Allah'ı konusundaki tekelciliği yüzünden, imparatora tapınma ve kurbanlar sunmayı başından beri yasaklamıştır.

İki din arasındaki bu görüş ayrılığı, Roma devleti ile Hristiyanlığın anlaşmazlığa düşmesine ve bunun sonunda Hristiyanlarla ilgili "kovuşturma" yapılmasına yol açmıştır. Ancak bu uygulama Hristiyanlığı zayıflatacağı yerde büsbütün güçlendirmiştir. Çünkü pekçok inatçı din mazlumlarının ortaya çıkmasına neden olan bu uygulama sonunda, Hristiyanlık direnç kazanmaya ve değerini, önemini kanıtlamaya fırsat bulmuştur.²¹

1.4.3. İslamiyet

İslâmiyet öncesi dönemde yani Hz. Muhammed Peygamber olarak gönderilmeden önce Arap yarımadası kabile toplumu halinde yaşamakta ve insanlar bedevi bir hayat sürmekteydi. Bununla beraber Mekke bir ticaret merkezi olmasının yanında Kâbe'nin de burada bulunması ve birçok tanrı kültürünü barındıran bir merkez özelliği taşıması buranın önemini artırmıştı. Bedevi Arap kabilelerin her yıl Hz. İbrahim tarafından inşa edilen ve Kudüs'teki mabetten daha

²⁰ Abdullah Masdûsi, **Yaşayan Dünya Dinleri**, İstanbul, 1981, s. 170-201

²¹ "Hristiyanlık Felsefesi", <http://www.e-felsefe.com/genel/hiristiyanlik-felsefesi.html>, 20.08.2006

eski olan Kâbe'deki tanrıların ziyaret amacıyla Mekke'ye gelmeleri, Mekkeliler açısından hem prestij hem de önemli bir gelir kaynağı haline gelmişti. Mekke bir din ve ticaret merkezi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir sanat merkezi durumundaydı. O dönemde Araplar arasında şiir ve şairlik özel bir ilgi haline gelmiş bulunmakta ve yarışmalar sonunda seçilen en güzel yedi şiir (Muallâkat-ı Seba) Kabe' nin duvarına asılmaktaydı.²²

Arap yarımadasının Müslümanlar açısından önem kazanmasının asıl tarihi Mekke'de yaşayan köklü ailelerden Kureyş ailesine mensup Abdulmüttalip'in torunu olan Hz. Muhammed'in 571'de dünyaya gelmesiyle başlamıştır. Kervancılık ve ticaretle uğraşan Hz. Muhammed, 25 yaşında iken Hz. Hatice ile evlenmiş; 40 yaşına geldiği sıralarda sık sık tek başına kalmak için gittiği Hira dağında 610'da Cebrail aracılığıyla Allah tarafından kendisine peygamber olduğu bildirilmiştir. Allah'ın kelamı Kur'an, Cebrail aracılığıyla indirilmeye başlanmıştı. 22 yıl boyunca sürekli bunu insanlara aktarmaya çalışan Hz. Muhammed'e inananlar Mekkelilerin işkence ve baskılarına maruz kalıyordu. 619 yılında hem Hatice'nin hem de Ebu Talip'in ölümleri Peygamberi büyük bir destekten de yoksun bırakmıştı. Bunun üzerine Allah, Müslümanların 622'de Medine'ye göç (hicret) etmesini istemiştir. Bu tarih aynı zamanda Müslümanlar açısından yeni bir milat olarak kabul edilecektir. Ancak on yıl içinde çok şey değişmiş ve 632'de Müslümanlar savaşmadan Mekke'yi almışlardır. Hz. Peygamber, 632'de Mekke'de son hac görevini yerine getirdikten sonra Medine'de hayata gözlerini yumduğunda kendisinden sonra Müslümanlara kimin önderlik edeceğini belirlememişti. İlk Müslümanlardan biri olarak yaşamı boyunca peygamberin yanında olan ve ona koyu bir sadakatla bağlı olduğu için "Sıdk" unvanını alan Ebubekir'i Müslümanlar, Beni Saide'deki toplantıda ilk halife olarak seçmişlerdi. "Hülefa-i Raşidin" (Doğru Halifeler) adı verilen dört halifeden diğer üçü ise Hz. Ebubekir'in 634'te ölümüyle onun yerine bu göreve seçilen ve "Emir-ül Müminin" unvanıyla tanınan Hz. Ömer'in 644'te şehid edilmesiyle Hz. Osman, onun da 656'da aynı

²² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ankara, 3.Baskı, Ocak Yayınları, 1997. s.327-355.

akibete uğramasıyla bu göreve Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali getirilmiştir.²³

1.5. Arap Dünyasında Demokrasi

Arap dünyası Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden bu yana olağanüstü şartlarda yaşamak zorunda bırakılmıştır. İngilizler tarafından Osmanlı'dan koparılan, yönetimleri ve sınırları belirlenen bu sözde dünya, yüzyılın ortasına kadar kendisine gelememiştir. Bu tarihten sonra ise bu kez de Amerikan müdahaleleriyle karşı karşıya kalmıştır. Ne İngilizler, ne de Amerikalılar Arapların demokratikleşmesine izin vermişlerdir. Bu yönde bir çabaları olmadığı gibi, mevcut muhalifler de bizzat bu ülkelerce dolaylı veya doğrudan ezilmişlerdir.²⁴

Birleşik Arap Emirlikleri'nden gazeteci-yazar Abdullah Raşid bu konuyu şöyle değerlendirmektedir:²⁵

"Tüm Arap ulusları diktatörlüğün, baskının, kafalarını ezen rejimlerin bağımlısı oldu. Bu öyle bir bağımlılık ki, kazara birgün baskıcı olmayan rejimde uynansalar, sudan çıkmış balığa dönerler."

Arap toplumlarının demokratik modernite ile muğlak bir ilişkisi bulunmaktadır. Geleneksel hiyerarşiler üzerine kurulu otokratik yönetimler ve kutuplaştırıcı kapitalizmin etkilerine karşı sertleşen siyasal İslam bu muğlaklığın iki ifadesidir. Bu bağlamda binlerce NGO'nun ve diğer sivil toplum örgütlerinin egemen söylemden etkilenen faaliyetleri çelişkilerle doludur. Finansman kaynakları ve devletin otokratik yapısı onları bağımlı kılar ve kontrol altına alır, hedef kitleleri görece sınırlıdır, hak sahiplerinin katılımı şüphe götürür ve hepsinden öte, toplumsal ihtiyaçlar karşısında devletin kamusal sorumluluklarının

²³ Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu...**, 38-39.

²⁴ S. Laçiner, "Arap Dünyası ve Demokrasi", 2005,

<http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=3&id=18>, 12.11.2006.

²⁵ E. Şafak, "BOP'un Kapağı Açıldı", **Sabah Gazetesi**, 2004, 12.12.2006.

altını çizmektedirler, yani depolitize edici etkileri bulunmaktadır. Bu toplumlarda gerçek anlamda demokratikleşme, ancak ortak çıkarları temel alan etkili politik ve toplumsal mücadelelerle mümkün olabilmektedir.²⁶

Arap dünyasında demokrasi sorununun siyasi nedenleri daha da arttırılabilir. Liderlik problemi, iç nedenler vb. nedenler de sıralanabilir. Fakat bunların dışında demokrasinin altyapısının kurulması en önemlilerindedir. Tıpkı bir binanın temeli gibi, demokrasinin de temeli oluşturulmalıdır. Bu temelde eğitim, gücün nispeten ölçülü dağılımı, en azından temel ilkelerde uzlaşma yer alır. Oysaki Arap dünyası daha ilk şıkta, yani eğitimde başarısız olmuştur.²⁷

Arap ülkesinde okur-yazarlık oranı, Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse bir asır evvelki rakamlarından bir nebze daha iyicedir: % 28.5. Keza Fas'ta da oran % 40'ı geçmez: % 38.3. Arap dünyasında okur-yazarlık oranlarını gösteren tablo aşağıdaki gibidir :²⁸

²⁶ Uğur Günsür, "Arap Dünyası", 2006, <http://merichrd.wordpress.com/2006/12/26/arap-dunyasi/>, 27.12.2006.

²⁷ Laçiner, "Arap Dünyası...", .

²⁸ UNICEF, "Arab Human Development Report, 2004" ; "Arab Democracy, A Long Way to Go", **The Economist**, April 9th, 2005, s. 33.

Çizelge 1.1. Arap Ülkelerinde Okuma-Yazma Oranı (%)

BAE	80.7
Bahreyn	84.2
Cezayir	59.6
Cibuti	-
Fas	38.3
Irak	39 (2000)
Katar	82.3
Kuveyt	81
Libya	70.7
Lübnan	-
Mısır	43.6
Moritanya	31.3
Sudan	49.1
Suriye	74.2
Suudi Arabistan	69.5
Tunus	63.1
Umman	65.4
Ürdün	85.9
Yemen	28.5
İRAN	79
TÜRKİYE	88

Kaynak: UNICEF

Mısırlı bir aydın, merkezi Kahire'deki El Ahram düşünce kuruluşunu yöneten yazar Said Aly, Arap dünyasında demokrasi hakkında şunları vurgulamıştır: ²⁹

"Demokrasiden yoksun yaşamının mazereti yoktur. 300 milyon Arap'ın nasıl yaşayacağını İsrail mi dikte edecek? Bunu kabul edemem. Bu bir mazeret, bir bahane. Evet, Arap-İsrail sorunu çok önemli. Ancak demokrasiyi bugüne kadar yapamayan biziz, başkası değil. Ne yazık ki Mandela'lara sahip değiliz Arap dünyasında..."

²⁹ H. Cemal, "Araplar, Demokrasi ve Biz", **Milliyet Gazetesi**, 24.05.2006 Çarşamba.

Vatandaşlık haklarını ilerletmek ve yönetimde katılımı genişletmek, benimsenmeye değer konularken, ABD'nin Arap dünyasında demokrasinin teşvikine yönelik tartışmalara verdiği desteği oluşturan niyet ve varsayımlarda ciddi anlamda hatalar bulunmaktadır. Bu hataların açığa çıkarılması gerekmektedir. Birincisi ve en önde geleni, ABD içinde Arap dünyasındaki demokratik dönüşümün temsilcisi olunacağına dair sürekli bir inanç bulunmasıdır. "Arap kitlelerinin" Amerika'yı özgürlük savunucusu olarak gördüğü düşüncesi - Soğuk Savaş günlerinde pek çok Doğu Avrupa ülkesindeki algılamının transferi yanlış bir düşüncedir.³⁰

New America Foudation kurumunun global ekonomik politikalar eş başkanı Sherle Schwenninger ABD stratejisi üzerine bir makalede “son otuz yıldır ABD politikasının özünün Arap demokrasisine ve Arapların kendi kaderini tayin hakkına aykırı” olduğuna işaret etmektedir. Her ABD başkanı, Arap halkını yabancılaştıran üçlü bir sacayağı üzerine kurulu bu stratejiyi benimsemiştir: “İsrail’in savunmasının üstlenilmesi ve bir tür barış sürecinin teşvik edilmesi; Mısır ve Ürdün’de ABD yanlısı hükümetlerin cesaretlendirilmesi; Basra Körfezinin petrol üreten ülkelerinin yönetici aileleriyle, özellikle de Suudi Arabistan’ın kraliyet ailesiyle sıkı müttefiklik ilişkisinin geliştirilmesi. Buna karşın Irak’ın işgali yalnızca ABD’nin meşruiyet sorunlarını şiddetlendirmiştir. Çünkü bölgedeki pek çok kişi için bu durum ABD’nin Irak halkının refahıyla değil oradaki petrolle ve askeri gücünü artırmayla ilgilendiği yönündeki inançlarını güçlendirmiştir.”³¹

1.6. Türkiye’ nin Jeopolitik Önemi

Türkiye, 185 dünya ülkesi içinde nüfus itibarıyla 16ncı, toprak büyüklüğü itibarıyla 32nci ve ekonomik gücü itibarıyla 16ncı sırada olan bir dünya devletidir.

³⁰ İ. Sapmaz, “BOP’ ta Demokrasi Anlayışı”, http://www.tgrthaber.com.tr/section_view.aspx?guid=b7f10687-08b6-47ec-a6c6-6f983f3666b7, 07.07.2006.

³¹ S. Schwenninger, “Revamping American Grand Strategy”, **World Policy Journal**, Sonbahar, 2003.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik mevki itibarıyla; Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası, önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzası, Tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzası ve Türk Boğazları, SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar, etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir konumda bulunmaktadır. Üç kıtayı birbirine bağlayan ve çok önemli bir jeostratejik konuma sahip olan Türkiye, aynı anda bir Avrupa, Asya, Balkan, Kafkas, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz ülkesidir. Kısacası Türkiye bir Avrasya ülkesidir.³²

Yerkürenin kuzeyinde Asya ile Avrupa'nın fiziki ve kültürel buluşma noktasındadır. Dünyanın ilk boğaz savaşı sayılan, Miken Kralı Agamemnon'un Trova savaşlarından bu yana, en çok savaş sebebi olmuş boğazlar buradadır. Ninova'dan Efes'e kadar uzanan, tarihin ilk ticaret yolu olan Kral Yolu; Hititler ile Mısırlılar arasında, Kuzey Suriye yüzünden çıkan, tarihin ilk meydan savaşı olan Kadeş Meydan Savaşı, bu bölgede yaşanmıştır. Fenike'nin kullandığı ilk alfabe, Mısır'ın kullandığı ilk takvim, Anadolu yolunu izleyerek Avrupa'ya intikal etmiştir. Ortaçağ'ın savaş ve barış politikalarını belirleyen İpek ve Baharat yolunun buluşma noktası burası olmuştur. Doğu'dan Batı'ya akan ekonomik rantın sebep olduğu ve tarihi süreç içinden bu güne kadar uzanarak gelen olaylar zinciri hep bu bölgede oluşmuş ve Akdeniz'in öte yakasını da mutlaka etkilemiştir.³³

Günümüzde enerji en etkin bir ekonomik unsurdur. Tüm güçler, enerji öncelikli stratejik öngörü yaklaşımlarına öncelik veren stratejiler uygulamaktadır. Dünyanın ağırlık merkezi süratle Avrasya'ya kaçmakta çünkü dünya enerji kaynağının 3/4'ü orada bulunmaktadır. Türkiye enerjiye dayalı jeopolitiği ve enerji koridoru özelliğine sahip coğrafyası ve askeri gücü nedeniyle jeopolitik bir

³² "Türkiye", <http://www.neurosurgicalwindows.net/turkiye.htm>, 12.12.2006

³³ M. Fatsa, "Türkiye'nin Jeopolitik Konumu Ve Tehdit Unsurları", **Yenidünya Dergisi**, Ocak, 2001.

eksen olduğu gibi jeostratejik bir güç konumundadır. Dolayısıyla enerji ihtiyacının yüzde 50'si ithale dayalı AB için vazgeçilmez bir katma değerdir. Kerkük-Yumurtalık-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Ceyhan, İstanbul Boğazı ve inşa edilecek Samsun-Ceyhan AB'nin asla vazgeçemeyeceği en güvenilir en kârlı ve en kısa enerji güzergâhıdır.³⁴

Bölgede cumhuriyet ve demokrasi ile idare edilen, tek müslüman ve laik bir ülke olan Türkiye, altmış yedi milyonluk nüfus potansiyeli, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları, ayrıca her geçen gün gelişmekte olan ekonomik ve teknolojik gücü ile bölgede mevcut politik, askeri ve ekonomik dengeyi bulunduğu tarafa kazandırabilecek milli güce ve coğrafyaya sahip bir bölge devletidir. Dünyada besin ihtiyaçlarını kendi kaynaklarından karşılayabilen ve ihtiyaç fazlası ürün sağlayabilen nadir ülkelerden biridir.³⁵

1.7. Türkiye'nin Ortadoğu Ülkeleri İle İlişkileri

İslâmiyet özelde Türk-İsrail ilişkilerinde önemli bir rol oynarken, genel olarak bütün Orta Doğu siyasetinde en önemli faktördür. “Batılı ülkelerin Bölge ile ilgilenmeye başlamasından günümüze kadar Batılı güçlere ve İsrail'e karşı verilen en belirgin, en orijinal ve en köklü cevap, İslâmî hassasiyet olmuştur. Batı medeniyetine karşı İslâm güçlü hareketlere kaynaklık etmiştir.”³⁶

1947 Kasımında BM'de Filistin'in bölünmesine karşı çıkıp Genel Kurul'da Araplardan yana tavır koyan Türkiye, 1949 Martında İsrail ile diplomatik ilişki kuran tek Müslüman ülke haline gelmiştir. Türkiye, bu politikası dolayısıyla hem Orta Doğu'da hem de kendi kamuoyunda ciddi anlamda eleştirilmiştir. O yıllarda Ankara'nın siyasetini yönlendirenler, İsrail'i tanımlarından dolayı aldıkları

³⁴ A. Ayaydın, “Türkiye, Avrupa'nın En Yakın, En Ucuz Enerji Koridoru”, **Sabah Gazetesi**, 30.12.2006.

³⁵ Temuh Daire Başkanlığı, “Dünya'da Türkiye'nin Bölgesel Önemi”, <http://tem.iem.gov.tr/biliyormusunuz/biliyormusunuz1.php>, 15.12.2006

³⁶ Bernard Lewis, **The Shaping of the Modern Middle East**, Oxford University Press, Oxford, 1994, s. 99-100.

eleştirileri, İsrail'in Türkiye tarafından tanınmasının Hıristiyan Batı dünyasındaki Türk ve Müslüman karşıtı fikirleri yok etmeye ve Türkiye'nin Batıyla entegrasyonunu hızlandırmaya yarayacağını ileri sürerek cevaplandırmaya çalışmışlardır.³⁷ Türkiye İslâmî geçmişi ile arasını tamamen koparmış ve İslâm Dünyasındaki konumunu yeniden tanımlamıştır.³⁸

Türkiye ile İsrail istihbarat servisleri Irak'taki askerî darbenin hemen ardından bölgede Komünist, Kürt ve diğer etnik hareketlere karşı strateji geliştirmek için geniş ve üst düzeyde olmak üzere biraraya gelmişler ve "Trident" (Üç çatallı zıpkın) kod adıyla gizli bir programa imza atmışlardır.³⁹

80'li yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve petrol darboğazı Türkiye'yi petrol zengini Arap ülkelerine bağımlı kılmış ve bu bağımlılık İran-Irak Savaşı ile kronik hale gelmiştir. Suudi Arabistan 1980 yılının Ağustos ayında 250 milyon dolarlık borç vermeyi kabul ederken, Türk Dışişleri Bakanı İter Türkmen kasım ayında bu ülkeye yaptığı resmî ziyaretin ardından, S. Arabistan'ın Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu petrolü karşılama hususunda çok olumlu bir tutum içinde olduğunu açıklamıştır.⁴⁰

Suudi Arabistan'la olan yakınlık, İsrail ilişkilerinde soğumayı beraberinde getirmiştir. İsrail ilişkilerindeki bozulma da A.B.D.'nin pek hoşlanacağı bir durum değildir. Nitekim A.B.D.'nin tepkisi gecikmeyecek ve 21 Ocak 1981'de altmış dokuz Senato üyesi Türkiye'nin Washington büyükelçisi Şükrü Elekdağ'a, Kenan Evren'e iletilmesi için bir uyarı mektubu verecektir. Mektupta İsrail-Türkiye ilişkilerinin son derece hassas olduğu belirtilmekte ve bu ilişkilerin zedelenmesi halinde "A.B.D.'nin bölgedeki büyük dostları İsrail ve Mısır'ın zarar görebileceği,

³⁷ N. S. Özbek, "Ortadoğu Denkleminde Türkiye-İsrail İlişkileri", <http://www.geocities.com/akademyaarsiv1/akademarsiv32.htm>, 22.12.2006

³⁸ W. Wiher, "Turkey, The Middle East and Islam", **The Middle East Journal**, Spring 1985.

³⁹ J. Omang, "Stiffest Battles are Often Fought Among Friends", **Washington Post**, July 6 1983.

⁴⁰ **Cumhuriyet**, 17.11.1980.

bu durumun da aşırı ülkelere yarayacağı ve Camp David ruhuna aykırı olduğu”⁴¹ hatırlatılmaktadır.

İsrail ile Türkiye arasında hızla inşâ edilen ittifak, bölgedeki diğer ülkelerin tepkisini çekmiş ve İsrail’in Türkiye’yi Arap dünyasına ve İran’a karşı kullanacağı yolundaki iddiaları körüklemiştir. Suriye’de yayınlanan Teşrin gazetesi, Suriye Hükümetinin şu görüşlerine yer vermektedir: “Bu anlaşma doğrudan Suriye’nin güvenliğini hedef almaktadır. Her ne kadar Türkiye Hükümeti anlaşmayı tehlikesiz gibi göstermeye çalışsa da, bu ittifak Suriye, Araplar ve bütün İslâm Dünyası için bir tehlikedir. Ayrıca Türkiye kendi egemenliğini de tehlikeye atmıştır.”⁴²

Devrik Irak lideri Saddam Hüseyin de 3 Mayıs tarihli El’Vatan ül’Arabî gazetesinde Türkiye-İsrail ilişkilerinin tehlikeli olduğunu ve Suriye lideri Hafız Esat ile biraraya gelerek alınacak önlemleri konuştuklarını bildirmiştir.⁴³

İran’ın ilişkilere tepkisi Suriye ve Irak’tan daha sert olmuştur. İngilizce yayınlanan Tehran Times, “*Siyonistler kapımıza geldi. İsrail, Türkiye hava sahasını kullanarak komşu ülkeleri baskı altına almayı planlıyor ve Türkiye, İsrail’in çıkarlarına alet oluyor.*”⁴⁴ şeklinde yorum yaparken, İran yönetiminin görüşlerini de aktarmış oluyordu.

Hızla gelişen İslâm’a karşı liberal İslâm’la anlaşılabilen tezini savunan Amerika,⁴⁵ Türkiye ve İsrail’i Orta Doğu’da başlattığı sunî barış sürecinin iki ana sütunu olarak görmektedir. Bu sebepten dolayı Clinton Yönetimi, A.B.D.’nin Türkiye’ye yaptığı askerî yardımı krediye dönüştüreceğini ve 1996 yılında da tamamen kaldıracağını açıklamış olmasına rağmen, askerî yardımı eski düzeyinde tutmaya karar vermiştir.

⁴¹ **Near East Report**, 01.30.1981.

⁴² **The Middle East**, 01.01.1996.

⁴³ **El’Vatan ül’Arabî**, 03.05.1996.

⁴⁴ **Tehran Times**, 03.05.1996.

⁴⁵ Leonard Binder, **Islamic Liberalism: A Critique of Development Ideologies**, University of Chicago Press, Chicago 1988

2001 yılında iktidara gelen Ariel Şaron ile bölgede barışın artık neredeyse gündemden kalkmasından dolayı Batı Avrupa ile ilişkileri neredeyse bozulma noktasına gelen İsrail'in Türkiye ile ilişkileri her şeye rağmen devam etmiştir. ⁴⁶

Türkiye ile Suriye arasındaki sorunlar Fransa tarafından Suriye'ye Bağımsızlık verilmesini öngören 1936'daki anlaşmayla başlamıştır. Suriye'de 1920'den 1946'ya kadar devam eden Fransız mandasının ardından gelen 1963'e kadar ki dönemde ülke politikasında Şam kökenli Sünni politikacıların belirgin bir etkinliği bulunmaktaydı. ⁴⁷

Kontrolün 1966'da Alevi kökenli liderlerin denetimine geçmesi Türkiye-Suriye ilişkilerinde Hatay sorununun daha ciddi bir şekilde gündeme taşınmasına yol açmıştır. Bu süreç 1970'te düzenlediği darbe sonucu General Salih Cedid ve Devlet Başkanı Nurettin Atassi'yi saf dışı bırakarak tüm kontrolü ele geçiren Hafız Esad ile birlikte yeni bir aşama kaydetmiştir. ⁴⁸

Hafız Esad'ın Suriye'de Lazkiye'ye dayalı bir Alevi yönetim yapısı oluşturmasıyla beraber Şam yönetiminin nüfusunun bir kısmı Alevi olan Hatay'a ilgisi artmıştır. Suriye'de ciddi anlamda bir Sünni-Alevi çatışması bu yönetim döneminde kendini göstermiştir. 1982'deki Hama olaylarında yaklaşık 30,000 Suriyeli Sünni hayatını kaybetmiş çok sayıda insan da kaybolmuştur. ⁴⁹

Öte yandan Suriye hükümeti, Türkiye'yi istikrarsızlaştırma da bir araç olarak gördüğü PKK'yı yıllarca desteklemiş, PKK güçlerine Bekaa'da eğitim olanakları sağlarken lideri Abdullah Öcalan'ın da Şam'da barınmasına göz yummuştur. Suriye, 1984'ten bu yana Türkiye'nin mücadele ettiği bu terör

⁴⁶ T. P. Carroll "Ankara's Strategic Alignment with Tel Aviv: Implications for Turkey and the Region", May 2001.

⁴⁷ Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**..., s.642.

⁴⁸ "The Alawi Capture of Power in Syria", **Middle Eastern Studies**, Vol.25, 1989.

⁴⁹ Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**..., s.642.

örgütünü diğer alanlarda Türkiye ile bir pazarlık aracı olarak kullanmaya çalışmıştır.⁵⁰

Bunların dışında Suriye, 1984'e kadar Türkiye'nin özellikle diplomatik temsilcilerine yönelik saldırılarda bulunan ve çok sayıda diplomatını öldüren Ermeni terör örgütü ASALA'ya da aynı desteği vermekte tereddüt göstermemiştir.⁵¹

1998 Ekiminde ise Öcalan'ı ülkesinden çıkarmak ya da Türkiye ile çatışmak gibi iki seçenek karşısında kalan Suriye'nin Türkiye ile çatışmaktansa PKK liderini ülkesinden çıkarmayı tercih etmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişme sonrasında Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler yeni bir evreye girmiştir.⁵²

2002 Haziranında Suriye Genelkurmay Başkanı Turkmani'nin Türkiye'yi ziyareti sırasında "Askeri alanda eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Çerçeve Anlaşması" imzalanmıştır. Türkiye-Suriye arasındaki ekonomik ilişkiler ise hızlı bir gelişme içerisinde. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 1 milyar dolara yaklaşmıştır.⁵³

Türkiye, gerek Topluluk ile Gümrük Birliğinden kaynaklanan yükümlülükleri gerekse ticari çıkarları uyarınca, Mısır ile bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanmasına attığı önem doğrultusunda 1997 yılından itibaren bu konuda azami gayret göstermiştir. Bu çerçevede, müzakereler 1998 yılı Aralık ayında başlatılmış ve son olarak 2005 yılı Eylül ayında yapılan altıncı tur görüşmeler neticesinde STA tamamlanmıştır. Anlaşma Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer'in 26-27 Aralık 2005 tarihlerinde Mısır'a gerçekleştirdiği ziyaret esnasında Devlet Bakanı Sayın Kürşad Tüzmen ile Mısır Dış Ticaret ve

⁵⁰ S. Bazoğlu, "Turkey's Discreet Foreign Police Between Western Europe and Middle East" **Turkey's New Security**, Ankara, 1987 s.163

⁵¹ "Terrorism: The Syrian Connection", **The National Interest**, Spring, 1989, <http://www.danielpipes.org/articles/1989a.shtm> , 10.12.2006.

⁵² "The World of Hafız Al-Asad", **Commentary Magazine**, October 1999, <http://www.danielpipes.org/articles/199910.shtm> , 15.12.2006.

⁵³ Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu...**, s.644.

Sanayi Bakanı Sayın Rachid Mohamed Rachid tarafından 27 Aralık 2005 tarihinde Kahire’de imzalanmıştır. Ülkemiz ile Mısır arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları ile diğer birçok alanı kapsayan işbirliği anlaşmaları mevcuttur. Bu anlaşmalara Serbest Ticaret Anlaşması’nın ilave edilmesi ile birlikte Mısır ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal çerçevesi tamamlanmış bulunmaktadır.⁵⁴

Filistin dış ticareti çok büyük oranda İsrail üzerinden gerçekleştirmekte olup, ülkenin en önemli ticaret partnerleri İsrail, Ürdün, Türkiye, İspanya , Almanya, Çin, ABD, Mısır ve İngiltere olarak sıralanabilir. 2005 yılında toplam dış ticaretin % 67’si İsrail ile gerçekleştirilmiştir. FUY’nin toplam ticaret açığının yaklaşık üçte ikisini oluşturan ve GSYH nın% 60 tan fazlasına tekabül eden kısmını Filistin’in İsrail’den yaptığı net ithalat oluşturmaktadır. Filistin Ulusal Yönetimi, ekonomik açılım stratejileri çerçevesinde, AB, EFTA, ABD, Kanada ve Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamış olup, ayrıca Arap Serbest Ticaret Bölgesinin de üyesi konumundadır. Ülkemiz ile Filistin arasında “Kültürel İşbirliğine İlişkin Beyanat” 25 Eylül 1993 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. Bu sahadaki diğer bir belge olan “Kültürel İşbirliğine İlişkin Niyet Beyanı” da Dışişleri Bakanının, 5 Ocak 2005 tarihinde Filistin’i ziyareti sırasında akdedilmiştir. Türkiye ve Filistin arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Türk Kültür Merkezi, Kudüs Başkonsoloslugu bünyesinde 1999 yılında faaliyete geçmiştir. Türk Kültür Merkezi’nde Türkçe derslerinin öğretilmesinin yanısıra, film gösterimleri, konferans, sergi vb. etkinlikler düzenlenmektedir.⁵⁵

1970’li ve 1980’li yılları arasında ABD’nin bir numaralı pazarı haline gelen Suudi Arabistan büyük harcamalar yapmasına karşın krallık için iki büyük tehlike unsuru olan İran ve Irak kadar büyük bir askeri güce ulaşmıştır.⁵⁶

⁵⁴ “Türkiye-Mısır Serbest Ticaret Anlaşması”,

<http://www.dtm.gov.tr/ab/sta/Misir/Misir%20STA%20Not%20Tr.doc>, 26.12.2006

⁵⁵ “TC Kudüs Başkonsoloslugu”, <http://www.kudusbk.com/TR/Icerik.ASP?ID=393>, 02.01.2007

⁵⁶ Mordechai Abir, **Saudi Arabia in the Oil Er: Regime Elites; Conflicts and Collobaration** Sydney, Crom Helm, 1988, s.111.

Suudi Arabistan'la ticari ve ekonomik ilişkilerimiz, 1974 yılında imzalanan Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları çerçevesinde yürütülmektedir. Ticaret Anlaşmasının öngördüğü Karma Ekonomik Komisyon Toplantıları sırasıyla iki ülkede yapılmaktadır. Bugüne kadar altı kez yapılan Türkiye - Suudi Arabistan Karma Ekonomik Komisyon Toplantılarının sonuncusu, Nisan 1992'de Riyad'da yapılmıştır. Suudi Arabistan ile ayrıca, 11 Ocak 1989 tarihinde Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmıştır. Türk ve Suud özel sektörleri için ortak yatırım imkânları oluşturmak ve iki ülkenin sermaye akışını üretim amaçlı yatırımlara yöneltmek üzere, 1986 yılında kurulan Türk - Suudi Yatırım Holding Şirketi 1990 yılında faaliyete geçmiştir. Şirket, Türkiye Kalkınma Bankası danışmanlığında turizm, gayrimenkul ve hastane konuları ile ilgili yatırım projeleri hazırlamıştır.⁵⁷

Sömürgeciler İslâm coğrafyasından çekilirken genellikle komşu ülkeler arasında ikili problemler bırakmaya özen göstermişlerdir. Bunların çoğu da sınır problemleridir. Türkiye ile İran arasında ise böyle bir problem hiçbir zaman olmamıştır. Zaman zaman batının ve ABD'nin güdümündeki medya organlarının İran'daki devrim sonrasında "rejim ihracı"na çalıştığı iddiaları etrafında yaygaralar koparılmıştır. Ama bunların da birçoğu ABD'nin İran'ı yalnız bırakma ve yıpratma amacına yönelik uluslar arası kampanyalarının birer parçasını oluşturuyordu. Türkiye'nin ve İran'ın her zaman birbirlerine ve birbirleriyle ilişkilerini geliştirmeye ihtiyaçları olmuştur. Ne var ki bu yöndeki ataklar hep ABD engeline takılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin İran'la ilişkisini geliştirmemesinden yarar sağlayacak olan sadece ABD ve onun sürekli beslediği, kanatlarının arasında koruduğu İsrail devletidir. Bu iki gücün kendi çıkarlarını önemsedikleri kadar Türkiye'nin de kendi çıkarlarını önemsemeyi bilmesi ve komşularıyla ilişkilerini geliştirirken buna dikkat etmesi gerekmektedir.⁵⁸

⁵⁷ "Suudi Arabistan-Türkiye Ekonomik Ve Ticari İlişkileri", <http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/ARABISTAN/ekoilis.htm>, 02.01.2007.

⁵⁸ "Türkiye-İran İlişkileri", 29 Temmuz 2004 Perşembe, **Vakit Gazetesi**, <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya3/0605.html>, 03.01.2007.

Birleşik Arap Emirlikleri, tarım sektöründe genellikle ithal mallarına bağımlı durumdadır. Bitkisel yağlar, dondurulmuş tavuk eti ve parçaları, dondurulmuş dana eti, meyveler gibi ürünlerde ihracatçılara potansiyel pazar konumundadır. İnşaat sektörü, BAE’deki en canlı sektörlerden biri durumundadır. Ülkede gelecek 5 yıl içerisinde alt yapı projelerine 10 milyar dolar harcanması planlanmaktadır. Bu projeler, iş merkezleri, oteller, hastaneler, okullar, karayolları, alışveriş merkezlerinin inşası ve 2 büyük havaalanının büyütülmesi işlerini kapsamaktadır. İnşaat malzemeleri piyasa talebinin kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan ihaleler neticesinde büyümesi beklenmektedir.⁵⁹

Kuveyt, nüfus olarak küçük bir ülke olmakla birlikte, tüketim alışkanlıkları açısından, nüfusuna oranla, büyük bir pazardır. Bu husus gıda maddeleri konusunda da geçerlidir. Kuveyt Ticaret Müşavirliği’ne ulaşan ithalat taleplerinde de gıda maddeleri ağırlıkla yer almaktadır. Türkiye ve Kuveyt arasındaki ticareti olumlu etkileyecek en önemli unsur, Türk müteahhitlik firmalarının Kuveyt’te iş almalarıdır. Şu ana kadar Kuveyt’te 5 Türk müteahhitlik firması 9 projeyi üstlenmiştir. Bu projelerin toplam bedeli 227 milyon dolardır. Önümüzdeki dönemde müteahhitlik firmalarımızın Kuveyt’te yeni işler üstlenmeleri durumunda, ticaretin de olumlu etkileneceği düşünülmektedir.⁶⁰

En önemli sanayileri petrol rafinerileri, çimento, fosfat ve hidro elektrik üretimi olan Ürdün’de hızla gelişen diğer sanayiler gıda işleme, tekstil, ilaç, kâğıt, şeker ve cam sanayiidir. Ürdün’ün Batı Şeria’nın işgalinden sonra sanayi üretimi %20 oranında gerilemiştir. Türkiye’ye ihraç ettiği önemli maddeleri şunlardır: Metalik olmayan taşocakçılığı, kimyasal ürünler, elektrikli ve elektronik makine, dokumacılık ürünleri. Türkiye’den önemli ithal maddeleri ise gıda ürünleri, dokumacılık ürünleri, demir-çelik, elektrikli ve elektronik makine, plastik ve taşıt araçlarıdır.⁶¹

⁵⁹ “US Commercial Service”, **Country Commercial Guide for UAE**, 2002

⁶⁰ Kuveyt Ticaret Müşavirliği, **Yıllık Rapor**, 2001.

⁶¹ “Ürdün Krallığı”, <http://www.oaib.gov.tr/pazarulke/urdun.aspx>, 10.01.2007

Lübnan ile ülkemiz arasında Karma Ekonomik Komisyonun kurulmasını da öngören bir Ticaret, Sanayi, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması 10 Ekim 1991 tarihinde İzmir’de imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşma uyarınca kurulan Karma Komitenin 1. Dönem Toplantısı 14-17 Nisan 1993 tarihleri arasında Beyrut’ta yapılmıştır. Söz konusu Karma Komitenin, 1. Dönem Toplantı Mutabakat Zaptının “Diğer Konular” başlığı altında yer alan bölümünün 1. Maddesinde karşılıklı ticaretin, yatırımların ve ekonomik işbirliği alanlarının daha da geliştirilmesi amacıyla ülkeler arasında en kısa zamanda “Çifte Vergilendirilmenin Önlenmesi Anlaşması” yapılmasına yer verilmiştir. 1997, 1998 ve 1999 yıllarında Ankara’da yapılması gereken KEK toplantıları, gerçekleştirilememiştir.⁶²

Lübnan’a yaptığımız ihracata bakılacak olursa ilk sıralarda canlı hayvan (%20) ve tütün (%12) görülmektedir. Türkiye, Lübnan’a ihracat yapan ülkelerin arasında 10.sırada bulunmaktadır. Lübnan’a ithalatımızda en büyük kalem %32 lik payla anorganik kimyasallar olup, bu kalemi plastikler (% 18) ve demir-çelik (%15) takip etmektedir. Lübnan özellikle Türkiye’den araba, forklift, makine, traktör, jeneratör ve cam ürünleri ithal etmek istemekte olup, ayrıca Ortadoğu ülkeleri için üretim yapmak üzere teknoloji transferi üzerinde durulmaktadır. Buna ilaveten ilaç konusunda Türkiye’den lisans almak suretiyle bölge ülkelerine ihracat yapmayı arzu etmektedir.⁶³

⁶² <http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm>, 02.01.2007

⁶³ N. Öztürk, “Lübnan Cumhuriyeti”, Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü, Mart 2002.
<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/41B79EEE-A54D-4B1E-9BEE-52DFEB8C92C9/287/LUBNAN.pdf>, 10.01.2007

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

2.1. BOP'un Amacı

Büyük Ortadoğu Projesinin resmi olarak ilan edilen ana amacının özgür olmayan geri kalmış bölgelere demokrasi getirmek olduğu açıklanmıştır. ABD Başkanı George W. Bush böyle bir proje ile Ortadoğu'ya yönelmelerinin en önemli gerekçesini birçok Ortadoğu ülkesinde var olan yoksulluğun derinleşmesinde görmektedir. Ona göre;

*“Bu ülkelerde kadın hakları bulunmamaktadır. Kadınların okula gitmesi engellenmektedir. Bütün dünya ilerlemekteyken Ortadoğu toplumları yerinde saymaktadır. Ortadoğu, özgürlüğün yeşermediği bir yer olarak kaldığı sürece, bölgede durgunluk, gücenme sürece ve şiddet ihraç edilmek üzere her zaman var olacaktır.”*⁶⁴

"Büyük Ortadoğu Projesi"nin mimarlarından olan Dick Cheney: BOP 'un ana fikrinin, bütün bölgeye demokrasiyi yayarak bölgede gelişmeyi ve barışı garantilemek olduğunu söylemektedir. Ona göre;

*“Demokrasiye giden yol haritası kesinlikle değerlidir. Proje kapsamında kadınların durumuna da eğilmek gerekmektedir. Demokratik süreci kolaylaştırmak için bölgenin sorunları çözümlenmelidir.”*⁶⁵

Demokrasiye giden yolda kilometre taşları şunlardır:

⁶⁴ Dick Cheney, “ABD'nin Yeni Ortadoğu Stratejisi” **Davos Zirvesi Konuşması**, 24 Ocak 2004, <http://www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm>, 20.12.2006.

⁶⁵ Kemal Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük Ortadoğu Projesi**, İzmir, Umay Yayınları, 2005.

- Sınırlardaki hukuk ihlallerini önlemek,
- Dinsel ve ulusal azınlıkların kendi yazgısını belirlemesini,
- Bütün bölgeyi zehirleyen yanlış ideolojileri bastırmak için eğitimdeki büyük ilerlemeyi sağlamak.

2.2. BOP'un Kapsadığı Alan

ABD'ye göre; coğrafya, nüfus, ekonomi ve politik durum açısından incelendiğinde Ortadoğu'nun iyi yönetilmediği görülmektedir. "Büyük Ortadoğu Projesi'nde içerilen ve çoğu yönetim reformuna gereksinim duyan 23 ülke mevcuttur: Moritanya, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Irak, Suriye, Lübnan, Türkiye, İran, Afganistan, Pakistan. Bölge, 16.909 kilometrekareyi kapsamaktadır. (ABD: 9.269; Avrupa 25 ülke ile birlikte: 4.150). Atlantik Okyanusu, Akdeniz, Karadeniz, Hazar Denizi, Kızıldeniz, Arap Denizi bu bölgeyi çevrelemektedir. Aden, İran ve Umman Körfezleri de bu bölge kapsamındadır. Bölgede çöllerle beraber, Nil Vadisi, "Verimli Ay" denilen bölge yani Ürdün Nehri, Dicle ve Fırat Nehirleri, İndü Vadisi ve Arap Yarımadası'nın güneybatısı gibi çok verimli sahalar bulunmaktadır. Bu bölge de petrol ve doğal gaz gibi çok önemli kaynaklar bulunmaktadır.⁶⁶

2.3. BOP ve Ortadoğu'da Dönüşüm

Cheney, Ortadoğu'daki seyahatleri sırasında kişisel olarak gözlediği gerçekleri Ortadoğu'da yaşanması gereken "dönüşüm" konusundaki görüşlere destek olarak göstermektedir. Ona göre:

"Siyah Afrika'nın büyük şehirlerinde bile Avrupa ile ortak birçok özellik görülebilmektedir. Latin Amerika ve Asya'da da aynı durum söz konusudur. Bunun tersine, Ortadoğu'da seyahat ederken hiçbir zaman kendinizi rahat hissetmezsiniz.

⁶⁶ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.116

Nerede olursa olun, Fas'ta veya beş bin kilometre uzakta Suudi Arabistan'da kendinizi gerçekten bir yabancı olarak hissedersiniz. Çünkü İslam, çok garip bir uygarlık yaratmıştır." ⁶⁷

Washington, Büyük Ortadoğu Projesi'ni hazırlarken, bir grup Arap entellektüelin 2002 ve 2003'te Birleşmiş Milletler için hazırladığı Arap İnsani Kalkınma Raporu'ndaki verilerden önemli ölçüde yararlanmıştır. Dönüşüm için üzerinde durulması gereken ve strateji üretmeye olanak sağlayabilecek bazı maddeler aşağıda verilmiştir. ⁶⁸

- Arap Birliği üyesi 22 ülkenin toplam gayri safi milli hâsılası İspanya'nın kinden azdır.
- Arapların %40'ı (65 milyon kişi) okuma yazma bilmemekte, kadınlar bu sayının üçte ikisini oluşturmaktadır.
- 2010'da 50 milyon, 2020'de ise 100 milyon genç iş hayatına girecektir. Bunun için her yıl en az 6 milyon yeni istihdam yaratılması gerekmektedir.
- Bölgedeki işsizlik oranı aynı hızla devam ederse 2010'da 25 milyon işsiz olacaktır.
- Bölge halkının sadece %6.1'i internet kullanabilmektedir.
- Kadınların parlamentodaki temsil oranı sadece %5.3'dür.
- Gençlerin %51 'i dışarıya göç etmek istemektedir.

Ortadoğu'nun son dönemdeki tarihi, geri kalmaların ve yanlışların tarihidir, insanlar ve liderleri sürekli yanlış tarafı seçmişlerdir. Bu, Ortadoğu tarihinde hüsrarla sonuçlanan tüm dönemlerde sabit bir hata olarak işlenegelmektedir. Buna göre, Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Savaşın sonunda dağılmıştır. ⁶⁹ Araplar, Lawrence'ın önderliğinde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmışlardır. Bin

⁶⁷ Cheney, "ABD'nin Yeni Ortadoğu..."

⁶⁸ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Ülkelerin Bilgi Profilleri**, Ankara, Mayıs 2004, www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/113%5CBOP.PDF, 05.01.2007

⁶⁹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, 4. Bölüm, Harp Akademisi Basımevi, İstanbul, 1987, s.265.

Ladin bile, "halifeliğin kaldırılması"nın acı dolu bir olay olduğuna inanmaktadır. Oysa Cheney, Bin Ladin'in, kendi şizofrenisinin içine hapsolmuş olarak, Osmanlıya başkaldıran Arap Bedevi kardeşlerinin halifeliğin kaldırılmasına olan katkılarını unuttuğunu hatırlatmaktadır.⁷⁰

2.4. BOP'un Genel Hedefi

Bush Yönetimi, resmi söylem gereği terörizmi kaynağında yok etmek amacıyla yola çıkmıştır. "ABD önderliğindeki terörizme karşı savaşta, demokrasi inşa etmek merkezi rol oynayacak" şeklinde açıklama yapılmıştır. Büyük Ortadoğu Bölgesi'nde terörizmin kaynağı olarak radikal İslamcılar hedef alınmaktadır. Ancak izlenecek yöntem konusunda Avrupalılarla görüş farklılıkları bulunmaktadır. Washington Post'a konuşan bir yetkilinin;⁷¹

"Helsinki'nin Avrupa'ya bir araya getirdiğine ve SSCB'nin yıkılışında önemli rol oynadığına ilişkin bir inanış vardır. Aynı şekilde Büyük Ortadoğu Projesinin de İslamcı aşırılığın ortadan kalkmasına yardımcı olacağı beklentisi bulun maktadır" şeklindeki açıklaması ABD'nin beklentisini yansıtmaktadır.

Ortadoğu'da demokrasiyi geliştirmenin terörizmle savaşın kazanılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. 3 Kasım 2003'te Powell, Ortadoğu'da özgürlüğün yayılması için kaçınılmaz olan sekiz konu bulunduğunu, Amerikan politikasının, insan onurunu ilgilendiren bu ilkeler üzerinde ısrarcı olacağını söylemiştir.⁷² Sözkonusu sekiz ilke şunlardır: Hukuk, devletin gücünün sınırlandırılması, düşüncenin özgürce açıklanması, inanç özgürlüğü, adaletin eşit dağıtımı, kadınlara saygı, dinsel ve etnik hoşgörü, özel mülkiyete saygı.

Bu ilkelerin yaşama geçirilmesi artık ABD'nin diktatörlerle ilişkisini bitirdiği ve otoriter rejimlerin sonunun geldiği şeklinde yorumlanmıştır. ABD, ilk

⁷⁰ Cheney, "ABD'nin Yeni Ortadoğu..."

⁷¹ L. Young, "The Winds of War: Democratizing the Middle East; Drawing the Line in the Sand", **The Modern Tribune**, 28 Mart 2004.

⁷² Bob Woodward, **Bush at War**, New York, 2002, s.83

hedef olarak Saddam'ı seçmiştir. ABD'ye göre, Ortadoğu'nun en önemli diktatörü Saddam'ın savaşarak hızla iktidardan uzaklaştırılması gerekmektedir. Zamanla Başkan Bush'ta hemen müdahale isteyen "önleyici vuruş (preemptive strike)" doktrinini benimsemiştir.⁷³

G.W. Bush yönetimi 2004 yazında; "Büyük Ortadoğu Projesini resmen gündeme taşımiştır. G-8, NATO and AB doruklarında projeye destek aranmiştır. 1975 yılında, aralarında SSCB ve ABD'nin de bulunduğu ve 35 ülke tarafından imzalanan "Helsinki Senedi" gibi "Büyük Ortadoğu Projesi"nin de demokrasinin geliştirilmesini ve iyi yönetişimi önerdiği anlatılmıştır. Buna göre sözkonusu proje, eğitim ve bilgiyle bölgenin kalkındırılmasını, ekonomik fırsatların yaratılmasını hedeflemektedir. Buna karşın, her destek arayışında, özellikle AB tarafından, ABD'nin Filistin-İsrail Sorunu'nu çözmeksizin bölgede dönüşüm yapmasının zor ve hatta olanaksız olacağına ilişkin inanç dile getirilmiştir.⁷⁴

Bölgede İran'dan kaynaklanan kitle imha silahı tehdidinin sürdüğüne yönelik kuvvetli bir inanç bulunmaktadır. Körfez'deki askeri dengeleri ve kitle imha silahlarını inceleyerek rapor düzenleyen Profesör Anthony H. Cordesman yönetimindeki "CSIS Ortadoğu Programı" konuya Amerikalılar açısından nesnel bir bakış getirmekte ve proje konusunda ABD'ye yöneltilen eleştirileri yanıtlamaktadır. Bir uluslararası stratejik çalışmalar merkezi olan CSIS, Ortadoğu Programı'nda hazırlanan bu raporlarda; ABD'nin "güç projeksiyon yeteneği (Power Projection Capability)" ile İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt gibi ülkeler incelenmekte; Bahreyn, Umman, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerinin kapsamlı çözümlenmeleriyle, askeri gücü ve güvenlik açısından durumları ortaya koyulmaktadır.⁷⁵ Bunlar arasında, "Büyük Ortadoğu Projesi"nin hedefinde olan İran ve Suudi Arabistan ile ilgili raporlara özel bir önem verildiği görölmektedir. Çalışmalarının, çözümlenmenin yerine ideoloji koyulmaksızın yapıldığını söyleyen Prof. Cordesman'a göre, ABD'nin stratejik amaçlarıyla Arap

⁷³ Young, "The Winds of ...," s.4

⁷⁴ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.142-143

⁷⁵ "Gulf and Greater Middle East for Trends and Strategy", www.csis.org/mideast/online.htm , 15.12.2006

Dünyası'nda ve özellikle de Güney Körfez ülkelerinin bakışı arasında varolan farklılık giderek artmaktadır.⁷⁶ Bunun da nedeni yalnızca Irak sorunu olarak görülmemelidir. Aslında ABD, bölgesel dengeler açısından hata yapmıştır. Özellikle Hafız Esad ve Arafat'a karşı gereken yapılamamıştır. Irak'la da gereğince ilgilenilememiştir. Saddam kendi insanlarının acı çektiği konusunda manipülasyon yaparken yiyecek için petrol programına gereken özen gösterilememiş ve edilgen kalınmıştır.

2004'ten İran'ın dönüşümü için askeri saldırı seçeneği sık gündeme gelmektedir. İran'da "Kitle İmha Silahı" bulunduğu ve bunun Ortadoğu'ya tehdit olduğu gerekçesi öne sürülerek İran'a angaje olma sürecinde izlenen psikolojik savaşın şiddeti giderek yoğunlaştırılmaktadır. İsrail yetkilileri de İran'a bir müdahaleden söz eder olmuşlardır. İran'ın nükleer çalışmalarını durdurması istenmektedir.⁷⁷

ABD'nin yeni Ortadoğu yöneliminin "uygarlıklar çatışması" olarak ortaya atılan teorinin uzantısında olduğuna inananlar da bulunmaktadır. Steven Simon, ABD'nin Ortadoğu ilgisinin "uygarlıklar çatışmasının" uzantısında gerçekleştiğini öne sürmektedir. Simon'a göre, teoride uygarlıklar çatışması yoktur. Uygarlıklar arasın ilişkiler iç içe geçmiştir. Çünkü alaşimsız uygarlık yoktur.⁷⁸ Buna karşın, Asya ve Transatlantik uygarlıkları arasında farklılıklar çoktur. İslam Dünyası ile de büyük farklılıklar vardır. İslam Dünyası'nın içinde bile, aynı mezhepten olan ancak farklı ülkelerde yaşayan Müslümanlar arasında farklar bulunmaktadır. Örneğin, Endonezyalılar Suudilerden çok farklıdırlar. Endonezyalı ve Malezyalı politik partiler genellikle ılımlıdırlar. Suudilerin yönetimi aşırı dinci ve serttir. Kadınlar, Katar ve Türkiye'de, Yemen'de olduğundan çok daha fazla haklara sahiptir.

⁷⁶ A. H. Cordesman, "CSIS Middle East, Dynamic Net Assesment Project", "US Policy, The Southern Gulf States and the Changing Strategic Balance in the Gulf", **Speech to Middle East Petroleum and Gas Conference**, Dubai, 16.03.1998.

⁷⁷ "Is 2004 the Year of the Greater Middle East?", www.csis.org, 12.11.2006.

⁷⁸ S. Simon, "Unavoidable Clash of Islam and the West?", www.randcorporation.org, 10.11.2006

Simon, Müslümanların dünyasında Saddam'ın devrilmesi, Irak'a demokrasi getirmek veya stratejik denge sağlamak için yapılmadığına inanıldığını, bunun Müslümanların ezilmesi ve sömürülmesi için olduğuna inanıldığını ileri sürmektedir. Müslümanlara göre olanlar; Hintlilerin Keşmir'de, Rusların Çeçenistan'da, İsrail'in Filistin'de yaptıklarıyla ilişkilidir.

Makovski, Türkiye'nin durumunu masaya yatırmaktadır. ABD, Türkiye'nin, AB'ne katılan, NATO'daki yerini sağlamlaştırmış, demokratik ve ılımlı Müslüman bir ülke olmasını umut etmektedir. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin Soğuk Savaş sırasındaki duruşu saygınlık uyandırmıştır.⁷⁹ Makovski, ABD'nin Türkiye'den beklentisini dile getirmiştir. Terörle savaşta, İslamcı aşırılığa karşı Washington, Türkiye'nin önceden olduğu gibi teröre karşı savaşta da sıkı bir ortak olmasını istemekte ve "Demokrasinin Büyük Ortadoğu'da yayılmasını sağlamak" amacına destek beklenmektedir.

ABD, "Büyük Ortadoğu Projesi"yle Büyük Ortadoğu'ya özgürlük getirmeyi ve bölgeyi demokratikleştirmeyi hedef aldığını ileri sürmektedir.

Irak işgalinin ikinci yılında Başkan Bush, yaptığı açıklamada Irak Saldırısı'nı savunmuştur.

*"Bizim topraklarımızda özgürlüğün sürmesi öteki ülkelerdeki özgürlüklere bağlıdır. Bu yüzden, iki yıl önce Irak'ı özgürleştirme operasyonunu başlattık, ABD 'ye yönelik tehditlere, gerçekleşmeden karşı koymalıyız"*⁸⁰ şeklindeki açıklamasıyla ABD'nin yeni doktrinini dile getirmiştir.

⁷⁹ D. Makovsky, "A Multifaceted Unilateralism", <http://www.pass-prague.cz/soubory/PASS%20Conference%20Conclusions.pdf>, 01.01.2007

⁸⁰ "İşgalin 2.Yılında", **Cumhuriyet**, 21.03.2005, s.1.

2.5. BOP'un Arka Planı

ABD, Avrupa ve Japonya gereksinim duydukları petrolün yüzde 60'ını Ortadoğu'dan temin etmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu, Ortadoğu petrol rezervleri 40 milyar ton olarak tahmin edilmiştir. Bugün, dünyada üretilen enerjinin yüzde 60'ının petrolden elde edildiği gözönüne alınırsa, dünyada sarf edilen toplam enerjinin büyük bölümünün Ortadoğu ülkelerinden elde edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu da sanayileşmiş ülkelerin bu bölge ile ilgilenmelerinin gerekçelerinden birini açıkça ortaya koymaktadır. Nixon, ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisini şöyle dile getirmiştir:⁸¹

"ABD'nin ve tüm özgür dünyanın Ortadoğu'daki çıkarları, bu bölgedeki barışın herhangi bir ülke tarafından ihlal edilmemesine bağlıdır. Herhangi bir gücün Ortadoğu'da egemen duruma gelmek istemesi, bölgedeki uyuşmazlık ve gerginlikleri şiddetlendirecek, ABD ve özgür dünya ülkelerinin güvenliklerini olumsuz yönde etkileyecek ve tehlikeye sokacaktır. ABD, bu bölgede egemenlik kurmak istemediği gibi, başka ülkenin de burada egemen duruma gelmesine izin vermeyecektir."

Aslında, kimilerine göre BOP bir "geçiş dönemi projesidir". ABD'nin, "çoklu kuşatma stratejisini" temel alarak, Ortadoğu ve Avrasya'nın zengin kaynaklarını kontrol edeceği noktalara fiilen yerleşmesi için bina edilmiştir. Sözkonusu proje, 10 yıl kadar kısa bir süre sonrasında, 21.inci yüzyılın güçler rekabeti çerçevesinde, ABD'nin uygun stratejik konumlanmayı tamamlamasına yardım edecektir. Bu görüşe göre, Soğuk Savaş sonrasındaki yeni rakip güçler, Çin ve Rusya'nın başını çektiği ve Asya'da şekillenen şangay İşbirliği Örgütü ile Avrupa Birliği'dir. Bu iki büyük oluşum, ABD hegemonyasını tehdit etmektedir.

82

⁸¹ Z.Doğanay, F. Atun, "Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Yönden İncelenmesi", Ankara, 1994, sf.40

⁸² Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.184

Projenin ana hedeflerinden biri İsrail'i tüm İslâm âlemi nezdinde meşrulaştırmaktır. Hatta sadece siyasi yönetimler nezdinde değil Müslümanların zihinlerinde bile meşrulaştırabilmek için yeni İslâm modellerinin geliştirilmesine çalışıldığını gözlemlenmektedir. Böyle bir meşrulaştırma ise bir yandan İsrail işgal devletinin güvenliğini sağlama, bir yandan da ekonomik açılımının önündeki engelleri kaldırma amacına yöneliktir. Ayrıca planın önemli hedeflerinden biri İslâm coğrafyasının bazı bölgelerinde sınırları yeniden çizmek ve bilhassa Kuzey Irak'ta Yahudilerin yerleşimine, dolayısıyla uzun vadede İkinci İsrail'in kurulmasına imkân sağlayacak altyapıyı oluşturmaktır.⁸³

Projenin resmi söyleminde, geri kalmış Ortadoğu ülkelerine "demokrasi ve özgürlük" getirmeyi sözü veren ABD, bu ülkelerin gerçek özgürlüğü olacak olan "ekonomik bağımsızlığı"na nasıl katkıda bulunacağını projeden ayrı tutmuştur. Bu nedenle ABD'nin "Büyük Ortadoğu" olarak ilan ettiği proje, bu coğrafyaya ve zenginliklerine fiilen el koymak istemesi olarak yorumlanmaktadır.⁸⁴

ABD, çeşitli tehditlerin başta Irak olmak üzere birçok İslam ülkesinde bulunduğunu öne sürmektedir. Ali Rıza Bayzan'a göre İslam'ı terörizm ile özdeşleştirme çabasının arkasında aşağıdaki nedenler bulunmaktadır:⁸⁵

- Temelinde Yahudilik ve Hıristiyanlık olan küresel sistemin tek ciddi rakibi İslam'dır.
- 1989 'da Berlin Duvarının yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD'nin yeni bir düşmana gereksinimi doğmuştur. ABD doğrudan gücü zayıf görünen İslam ülkeleri yerine "İslamcı Fundamentalizm" adı altında "Yeni Dünya Düzeni" ne boyun eğmek istemeyen oluşumları hedef göstermektedir.

⁸³ "Büyük Ortadoğu Masalı", **Ribat Dergisi**,

<http://www.haksever.com/modules.php?name=News&file=print&sid=242>, 04.01.2007

⁸⁴ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.185

⁸⁵ Ali Rıza Bayzan, **Küresel Vaftiz – Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetini Hıristiyanlaştırma Operasyonu**, IQ Kültürsanat Yayıncılık, Güncelleştirilmiş İkinci Baskı, Ağustos 2004, s.305.

- İslamcı Fundamentalizm fobisi yapay olarak oluşturulmaktadır.
- 11 Eylül'le bu fobiyi paranoyaya dönüştürmüş ve İslam terörizme özdeşleştirilmiştir.
- Hıristiyan ve Yahudi kökenli köktendincilik ve terörizm özellikle gözlerden uzak tutulmaktadır.
- İslam ve terörizm arasında 'dehşet' koşullandırması (Pavlov) ile bir bağ kurulmaktadır.
- 11 Eylül'le geçmişinde CIA ile bağlantısı olan Bin Ladin'e sorumluluk yıkılırken terörizme yönelik nefret İslam'a yönlendirilmiştir.

ABD'nin "haydut devlet" ilan ettiği ve içinde İran'ın da bulunduğu devletlere karşı yürütülen savaş, teröre karşı savaşa ve bir uygarlıklar çatışmasına dönüşmüştür. Bush, bütün basın toplantılarında sık sık ABD 'yi daha emniyetli yapmak için Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Genelkurmay Başkanı Myers, istikrarın yalnızca Irak ve Suriye için değil tüm bölge için sözkonusu olduğunu söylemiştir. Bu Ortadoğu'da gelecek günlerin huzurlu olmayacağına ilişkin işaretler içermektedir. Irak'ta işgalin başlangıcından bu yana giderek şiddetlenen bir direniş ve şehir gerillası savaşı sürmektedir. Kissinger'e göre, "Gerilla savaşının temel denklemi basit olduğu kadar icra edilmesi de zordur. Gerilla ordusu yitirmekten kaçınabildiği sürece yener; düzenli ordu ise kesin olarak kazanamadığı sürece yitirir." ⁸⁶

ABD'nin Ortadoğu ile ilgili yönelimi ne ilk ne de sonudur. ABD'nin dünya egemenliği için müdahale ettiği ilk ve son yer de Ortadoğu değildir. Zoltan Grosman, ABD Kongre arşivlerini referans alarak son bir yüzyılda yapılan müdahaleleri üstelemiştir. 110 yıllık süre zarfında ABD'nin 150'den fazla dış müdahale yaptığı belirlenmiştir. ⁸⁷

ABD, "Ortadoğu'ya demokrasi getirme" söylemiyle "Büyük Ortadoğu Projesi"nde, devlet ve ulus inşa etme mühendisliğine girişmiştir. 1950 ve

⁸⁶ Henry Kissinger, **Diplomacy**, Touchstone Books, New York-1994, s.629.

⁸⁷ <http://www.zmag.org/CrisesCurEvts/Interventions.htm>, 12.01.2007

1960'larda, "modern devletler yaratarsak komünizmi engelleriz" mantığı, Soğuk Savaş sonrası versiyonu ve 11 Eylül'den sonra terörizmle savaşın bir yolu olarak yeniden gündeme girmiştir.⁸⁸

Bazı değerlendirmelerde görüldüğü üzere, ABD, Afganistan ve Irak işgalleriyle yetinmeyecektir. Ne var ki, Irak'taki direniş maliyeti yükseltmiştir. Dolayısıyla, hesaplanan getirilere ulaşmadan BOP nedeniyle zaten sorunları olan ekonominin üzerindeki yük daha da ağırlaşacak gibi görünmektedir. Maliyeti paylaşma çabaları da öncelikle Atlantik İşbirliği'nin üzerinde anlaşması gereken bir konudur.

Son dönemde Küba, Venezüela, Uruguay, Brezilya, Arjantin ve Şili'yi içeren liberallik karşıtı çıkışın hızla etkinleştiği Latin Amerika da olduğu gibi Asya da yükselen Amerikan karşıtlığının da ABD'ye artan bir maliyeti vardır. Avrupa ülkeleri ile ABD arasındaki farklı bakış açıları giderek daha çok belirginleşmektedir. ABD'nin karşısında gelişmekte olan ve 21inci yüzyılın başında ekonomik açıdan önemli bir rakip olan Avrupa Birliği, bütünleşme adına birçok sıkıntı olsa da şimdilik pragmatik bir biçimde gelişmektedir. Avrupa, birlikte davranmamanın daha büyük riskler taşıdığını bilmektedir.⁸⁹

Doç. Dr. İ.Yaşar Hacısalihoğlu "Büyük Ortadoğu Projesi"nin stratejik arkaplanını şöyle özetlemektedir:⁹⁰

"ABD için Avrasya, ekonomi-politik egemenliğin mekânsal odağıdır. Soğuk Savaş sonrasında jeopolitik merkezidir. ABD'nin olası rakiplerinin topraklarıdır. Dünyanın en zengin enerji/doğal kaynakların anavatanıdır. Yeni Pazar alanıdır. Yeni mücadele sahasıdır."

⁸⁸ G. Dempsey, "Old Folly in A New Disguise-Nation Building To Combat Terrorism", **Policy Analysis**, A CATO Publication, No.429, March 21,2002, s.1.

⁸⁹ Elisabeth Pond, **The Rebirth of Europe**, Washington Brookings Institution, 1999, s.18-19.

⁹⁰ İ.Y. Hacısalihoğlu, "BOP Avrupa, Rusya, Çin Ve Hindistan'ın Yaşam Alanını Daraltıyor, ABD'nin Kalıcı Egemenlik Arayışı" **Cumhuriyet Strateji**, 8 Kasım 2004, s.6-7.

Hacısalihoğlu'na göre:

*"BOP coğrafyasının tek pazar olması ancak, pazarlık güçleri kırılmış federatif yapılar ve küçük devletçiklerin yaratılması planlanmaktadır. BOP, üniter devletlere duyarlı değildir. Bu durumda, Türkiye'nin öncelikle komşuları için olmazsa olmaz koşul saydığı ve varlığına büyük özen gösterdiği 'toprak bütünlüğünden yana olma' politikası geçerliliğini yitirecektir. ABD, siyasal ve kültürel açıdan reform paketleri hazırlayacaktır. 'Her şey, o ülkenin geleceği, gönenci ve mutluluğu için yapılıyor' izlenimi yaratılacaktır. Oysa bu ülkeler için asıl reform, ekonomik bağımlılıklarına yönelik olması gerekirken bu konuya hiç değinilmeyecek hatta bu durum bir statükoya dönüştürülerek, değişim başka alanlarda aranacaktır. Oysa alt yapı unsuru olarak ekonomik yapı değişmediği ve her alanda üretim egemen kılınmadığı sürece üst yapıdaki hukuksal, kültürel değişimlerin bir ülkeye kalıcı yarar sağlayamayacağı gerçeği her zaman gizlenecektir."*⁹¹

ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi, gün geçtikçe sevimsiz olmakta, karşıtları çoğalmaktadır. Oysa etik boyuttaki eksiklikleri giderilmeksizin hiçbir projenin silah zoruyla başarı sağlaması olanaklı gözükmemektedir.

2.6. BOP'un Farklı Boyutları

2.6.1. Avrasya'da Petrol Mücadelesi

Ortadoğu'da yabancı sermayeye ilk petrol ayrıcalığını veren, Osmanlı İmparatorluğu ile İran'dır. Bu devletler dıştan gelen siyasal baskılara karşı dirençsiz oldukları bir dönemde petrol antlaşmaları yapmışlardır.⁹² İran, Şah Rıza Pehlevi'nin devrilmesinden sonra ABD etkisinden uzaklaşmıştır. ABD, Ortadoğu petrolünü bugün için İran dışındaki ülkelerde kontrol edebilmektedir. Bunu

⁹¹ Hacısalihoğlu, "BOP Avrupa, Rusya...", s.6-7.

⁹² Şükrü Sina Gürel, **Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979, s.47

yalnızca gereksinim duyduğu petrolü uygun fiyattan edinebilmek için yapmamaktadır. Amacı, Avrupa ve Asya'nın enerjisini denetlemektir. Çünkü Avrupa da, Asya da enerjisinin önemli bir bölümünü Ortadoğu'dan sağlamaktadır.

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'na göre, 11 Eylül terör saldırıları ile başlayan savaş, 21. yüzyılın ilk petrol savaşıdır.⁹³ 11 Eylül, ABD'nin, Doğu Hazar Bölgesi'ne Pakistan-Afganistan üzerinden uzanması ve Rusya'nın etkinliğini kırması için uygun fırsat yaratmıştır. ABD açısından Hazar'ın kaynaklarının batıya Rusya üzerinden, doğuya Çin üzerinden ve güneye İran üzerinden taşınmasının engellenmesi önemlidir.

11 Eylül'den önce Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden geçecek hattın uzunluğu petrol şirketleri açısından bir engel olarak görülmekte ve Tahranla ilişkilerin geliştirilerek İran üzerinden bir hat yapılması istenmektedir. Bakü-Ceyhan dışında Afganistan-Pakistan üzerinden yapılabilecek hattın geçeceği coğrafyada ise siyasal istikrar sorunu vardır.

Bu noktada gözlerin Afganistan üzerine çevrilmesinin üç gerekçesi vardır: Bunların birincisi, Afganistan üzerinde terör nedeniyle kurulacak bir denetim aynı zamanda Çin, Pakistan ve Hindistan üzerinde de bir denetim anlamına gelecektir. İkincisi, Afganistan, çeşitli yollardan Batı dışındaki üç büyük kültür havzasının (İslam, Hint ve Çin) içindedir. Bu yolla, o bölgedeki jeokültürel dinamikler istendiği zaman harekete geçirilebilir. Üçüncüsü, Asya'dan güneye inen üç geçiş yolu vardır: Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Afganistan. Soğuk Savaş sonrasında sözkonusu geçiş yollarından, Körfez ve kuzeyindeki bölgelerde denetim sağlanmıştır. Balkanlar'a da Kosova ve Bosna olaylarından sonra nüfuz edilmiştir. Şimdi, Afganistan da nüfuz edilebilir duruma gelmiştir.⁹⁴

⁹³ A. Davutoğlu, "İntikam Gölgesinde Strateji Savaşı: Ladin Bahane Hedef Şangay", **Aksiyon**, Ekim 2003, s.14

⁹⁴ Davutoğlu, "İntikam Gölgesinde Strateji...", s.15.

Afganistan' da Taliban zararlı olmuş, ABD'yi hedef alarak örgütlere kucak açmıştır. Ayrıca Orta Asya'yı da istikrarsızlaştırarak Avrupa Birliği içindeki ABD karşıtı ülkelerin de desteğiyle ortaya çıkan Şangay oluşumunun doğmasına katkıda bulunmuştur.⁹⁵ Başlangıçta sınır sorunlarından kaynaklanan anlaşmazlıkları çözme amacı taşıyan Şangay yapılanması kısa zamanda güvenlik alanında işbirliği yapılacak kadar ilerlemiştir. Bu savunma işbirliğinin bir süre sonra ekonomik ve diplomatik ilişkileri de içerecek duruma geleceğinden söz edilmektedir. Pakistan ile Kuzey Kore'nin birliğe üye olmaya hazırlandıkları söylenmektedir. Hindistan ise toplantılara şimdilik gözlemci yollamakla yetinmektedir.

ABD'nin "Büyük Ortadoğu Projesi" yle aktif bir tutum içine girmesi, Ukrayna, Gürcistan gibi Rusya'nın kendi arka-bahçesi gördüğü alanlara el atması, Çin'in ve AB'nin çıkarlarının önünü kesme arayışı, ABD'nin tek kutupluluk iradesine karşı bir başkaldırı olarak görülmektedir. Rus ve Çin devlet başkanlarının çeşitli zamanlarda buluşmalarında verdiği "Tek kutuplu bir dünya yapısının kabul edilmeyeceği" mesajı 2004 içinde Fransa'nın Çin'le yaptığı buluşmada dile getirilmiştir. Başta, Fransa olmak üzere, AB'nin lider ülkeleri son dönemde bu görüşe açıktan destek vermektedirler.⁹⁶

2.6.1.1. BOP'un Petrolle İlgisi Bulunmadığı Yolundaki Görüşler

Petrol piyasalarının günümüzdeki yapısını ve bağımlılık ilişkileri incelendiğinde, petrolün Irak savaşının gerekçesi olup olamayacağı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmaktadır.

Jerry Taylor ve Peter Van Doren'e göre, bunun nedeni, krizden sonra yükselen petrol fiyatlarının, Amerikan rafinelerinin kullandığı petrolün ortalama fiyatının 5 dolar kadar üstüne çıkarak 40 dolar civarında seyretmesidir. Savaşın başlamasından sonra da beklenen artış olmamıştır. Fiyatlardaki yükselme, petrol

⁹⁵ Davutoğlu, "İntikam Gölgesinde Strateji...", s.16.

⁹⁶ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, " s.197-198

piyasasının bölgesel yapıda değil de küresel olması ve serbest piyasada oluşması nedeniyle yıkıcı olmamıştır.⁹⁷

Bununla birlikte “Sürdürülebilir karlılık” beklentisi nedeniyle, OPEC dahil petrol fiyatlarının kısa erimde kazanç sağlayacak şekilde yüksek fiyatlara çıkması tercih edilir bir durum olmamaktadır. Dünya petrol yataklarının yüzde 25'ine yani 221 milyar varil petrole sahip bulunan Suudi Arabistan, petrol fiyatlarını kabul edilebilir bir aralıkta tutmak istemektedir.⁹⁸ Suudiler, fiyatların yeterince yüksek fakat petrole seçenек yakıt ve teknolojilerin yarışta yer alamamasını sağlayacak kadar da düşük bir fiyat olması stratejisini benimsemektedir.

Ahmet K. Han'a göre, tüketimde ve talepte düşüş, seçenек enerji kaynakları ve teknolojilere yönelik arayışların yoğunlaşması ve olası şokların etkilerini hafifletecek emniyet mekanizmalarının oluşturulması, bunlara ek olarak petrol ihraç eden ülkelerin çoğu zaman ihraç malının tek petrol olması nedeniyle petrol piyasasında bağımlılık ilişkileri son otuz yılda üreticiler aleyhine dönmüştür.⁹⁹

Han'a göre, petrol piyasalarında Nasır sonrası millileştirme rüzgarları, OPEC üyesi olmayan ülkelere ait petrol alanlarına yatırımın hızlanmasına yol açmıştır. Yükselen petrol fiyatları, daha önce işletilmesi ekonomik açıdan karlı olmayan alanlarda arama ve çıkarma işlemlerinin yapılmasını mantıklı duruma getirmiştir.¹⁰⁰

Bununla birlikte Irak'ta üretilen petrolün maliyeti çok düşüktür. Irak 1 doların altında maliyetle dünyanın en ucuz petrolünü üretmektedir. Bu maliyet

⁹⁷ J. Taylor, P. V. Doren, “Oil Weapon, Myth Its Crippling U.S. Foreign Policy”, **National Review Online**, December 6, 2001, www.nationalreview.com/comment/commenttaylor120601.shtml.

⁹⁸ World Energy Outlook 2002, **OECD International Energy Agency**, Paris, 2002, s.97

⁹⁹ A. K. Han, “Irak Savaşı, Oyunun Adı Petrol mü?”, **Kartalın Kanat Sesleri-ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, (Der) Toktamış Ateş, Ankara, Ocak 2004, s.329-363

¹⁰⁰ Han, “Irak Savaşı, Oyunun Adı ...,” s.338

rakamı, ABD'de varil başına 10-15 dolar, Rusya'da ise ortalama 8,5 dolar civarındadır. Bu bile başlı başına Irak petrollerini çekici duruma getirmektedir.¹⁰¹

Petrol, dünyada tüketilen enerjinin üçte birinden (yüzde 38) fazladır. En çok tüketilen enerji kaynağıdır. Bu rakamın 2030'larda yalnızca yüzde 37'ye düşmesi beklenmektedir.¹⁰² Ayrıca, OPEC'e seçenek arayışları, Venezüella, Meksika, Endonezya ve en önemlisi Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetleri gibi oyuncuların petrol oyununa katılmalarını sağlamıştır.

Petrole seçenek olabilecek enerji kaynağı arayışlarının da yakın gelecekte petrol piyasalarını etkilemesi beklenmektedir. Buna karşı OPEC, petrolün fiyatlarını düşürme yönelimi olan sürdürülebilir bir fiyat stratejisi uygulamaktadır.¹⁰³ Bu nedenle, çevre duyarlılığı ve buna bağlı temiz enerji istemleri, arz güvenliğine yönelik jeostratejik kaygılarla örtüşünce, petrol konusunda ortaya belli bir strateji çıkmıştır.

ABD Başkanı Bush, petrol lobilerine olan yakınlığıyla bilinmektedir. Başkan Bush'un bile seçenek enerji arayışına destek verdiği öne sürülmektedir. Bush, 28 Ocak 2003'te yaptığı konuşmada, yeni yüzyılda çevre bakımından en büyük ilerlemenin teknoloji yoluyla olacağını söylemiştir. Ayrıca, 20 yıl içinde gerçekleşmesi planlanan hidrojenle çalışan arabaların üretimi için yapılacak araştırmaya 1,2 milyar dolarlık bir fon ayrılmasını önermiştir.¹⁰⁴

Jeofizikçi M. King Hubbert, 1956'da bir tez ortaya atmıştır. "Hubbert Doruğu" denen bu teoriyi gözönüne alanlar, küresel ham petrol üretiminde tepe noktanın ve ekonomik açıdan uygun fiyatların sonunu simgeleyen doruğa 2010 ila

¹⁰¹ "A Geopolitical Guide, Guide to the World of Oil", *Newsweek*, C.CXXXIX, S. 14, April 8-15, 2002, s.43

¹⁰² World Energy Outlook 2002, *OECD/IEA International Energy Agency*, Paris, 2002, s.27.

¹⁰³ Han, "Irak Savaşı, Oyunun Adı ...," s.341.

¹⁰⁴ George W.Bush, "State of the Union", 28.01.2003
www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html.

2030 civarında ulaşılabileceğine inanmaktadırlar. Ancak bu kestirime katılmayan birçok uzman da bulunmaktadır.¹⁰⁵

Ayrıca 1974 petrol krizinden sonra sanayileşmiş ülkeler Stratejik Petrol Rezervine (SPR) önem vermektedir. Ulusal ve uluslararası anlamda emniyet mekanizmalarından biri olan SPR açısından ABD'nin 700 milyon varile ulaştığı bilinmektedir. 26 önde gelen ülkede bulunan kapasite ile OECD ülkeleri için kısa dönemli zararlardan korunmak olarak içindedir. Han'a göre ABD'nin piyasa mekanizmalarıyla risksiz bir biçimde başkalarının değerlerine el koymayı seçmesi sözkonusuyken riskli bir seçeneğe yönelmesi anlamsızdır.¹⁰⁶

Bu görüşlere göre, ABD, Irak'ı petrol için işgal etmemiştir. 1960'da ABD, kullandığı ithal petrolün yüzde 82'sini OPEC üyesi ülkelere ithal ederken kırk yıl sonra bu oran 11 Eylül öncesi yüzde 20 oranında azalmıştır. 1974'te ABD, GSMH'nin yüzde 4'ünü petrole harcarken bugün bu rakam yüzde 2 civarındadır. Üstelik bütün bunlar 1999 yılından itibaren fiyatlarda yükselme olduğu ve ABD'nin bütün zamanlar içinde en fazla petrol tükettiği bir dönemde olmuştur.¹⁰⁷

2.6.1.2. BOP ve Küresel Petropolitik İlişkisi

ABD'nin savaşının enerji boyutunun bulunmadığı şeklindeki görüşlere katılmak olanaklı değildir. Bunun nedenlerini petropolitik konsepti içinde aramak gerekir. Hikmet Uluğbay, petropolitik ve enerji üzerine yaptığı değerlendirmede, ülkelerin ekonomik güç ve doğal kaynak zenginliklerinin enerji tüketim kompozisyonlarını belirlemede önemli rol oynadığını savunmaktadır. Bu gerçeği ortaya koymak için kişi başına enerji tüketiminin 1971-2000 arasında izlediği seyiri ele almaktadır. Uluğbay'a göre, 21. yüzyılda enerji açısından petrole bağımlılığın 20. yüzyılda olduğu gibi süreceği öngörülmektedir. Rakamlar bu yüzyılın da enerji alanında çekişmelere sahne olacağını göstermektedir. Kömür,

¹⁰⁵ Kenneth Deffeyes, **Hubbert's Peak: The Impending World Oil Shortage**, Princeton University Press, Princeton, 2001, s.151

¹⁰⁶ Han, "Irak Savaşı, Oyunun Adı ...," s.345

¹⁰⁷ "An Opportunity to Reduce OPEC's Role", **Business Week**, 29.11.2001, s.64

su, nükleer enerji, petrol, doğal gaz içinde göstergeler, petrol ve doğal gazın önemli bir rolü bulunduğuna işaret etmektedirler. 1971-2000 döneminde kişi başına tüketilen enerji miktarı, 30 yıllık periyotta sanayileşmiş ülkelerdeki artışlarla karşılaştırıldığında Asya'da gelişen ülkelerin kişi başına enerji tüketimlerinin önemli boyutlarda olduğu görülmektedir. Çin, Hindistan, Endonezya, Tayland ve Malezya gibi ülkelerin kişi başına enerji tüketim miktarlarının gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir.¹⁰⁸

“İmparatorluktan Cumhuriyete Petropolitik” adlı yapıtın sahibi Hikmet Uluğbay; 20nci yüzyıl boyunca gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin giderek daha yoğun enerji kullanır konuma gelmelerinin, 21inci yüzyılda enerji alanında yalnızca ticari değil siyasal çekişmelerin de yoğunlaşacağı anlamına geleceğini öne sürmektedir. Gelecekte yaşanacak bu çekişmeyi öngörmeye yardımcı olmak üzere, 1996-2020 döneminde beklenen enerji tüketimini inceleyen Uluğbay'a göre; 1996-2020 döneminde toplam enerji tüketimi yüzde 52 dolayında artacaktır. Nükleer enerji tüketiminde büyük bir artış beklenmemekle birlikte diğer kaynakların tüketiminde önemli bir artış beklenmektedir. Burada enerji tasarrufu yaratan teknolojilerin etkisi, petrole seçenек enerji kaynaklarının bulunması ve kullanılması olanaklı görülmekle birlikte bu olasılığın orta erimde değişiklik yaratacağı beklenmemektedir. Doğal gazın çevreye az zarar vermesi nedeniyle, petrole göre daha iyi seçenек olmasına karşın petrolün özgün kullanım alanlarının bulunması nedeniyle petrole olan bağımlılığın orta erimde değişmeyeceğı düşünölmektedir.¹⁰⁹

Avrasya eksenli petropolitik riskler, önümüzdeki dönemin sancılı geçeceğini göstermektedir. Dolayısıyla; geniş bir perspektiften bakıldığında "Büyük Ortadoğı Projesi"nin başta petrol olmak üzere enerjiyle çok sıkı ilişkisi bulunduğu görölmektedir. Enerjinin ve enerji yollarının kontrolü ABD'nin küresel egemenliğini destekleyecek en önemli seçenektir. Türkiye, petropolitikten etkilenecek ölkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle enerji ile ilgili çıkarlarını

¹⁰⁸ H. Uluğbay, “21. Yüzyılın Petropolitığı ve Türkiye”, **Cumhuriyet Strateji**, 19.07.2004, s.4-8.

¹⁰⁹ Uluğbay, “21. Yüzyılın Petropolitığı ...,” s.4

çok iyi anlamak zorundadır. Ayrıca, petropolitik ve enerji politikalarının uzantısı olarak bölgede sergilenebilecek her türlü oyuna karşı hazırlıklı olunmalıdır.

2.6.2. ABD'nin Yeni Ortadoğu Perspektifinin Dinsel Boyutu

2.6.2.1. ABD'nin Yeni Muhafazakâr Yönetimi Ve Din

Artık, ABD Başkanı George W. Bush'un demeçlerinde hep “Tanrı” var. Tanrı Bush'a, dünyayı “kötülükten kurtarma” görevini vermiş, tarih de "kötülerden" kurtulma olanağını tanımıştır. G.W. Bush'a göre, tarihin çağrısıyla Tanrı'nın hediyesi olan demokrasinin Ortadoğu için sağlanması yolunda hiçbir engel tanınmayacaktır.¹¹⁰

Dünya, ABD Başkanı Bush ve ekibinin, açıkça ortaya koyduğu radikal Hıristiyan kimliğine dayalı söylemlerini ve ABD Hükümeti'nin buna bağlı politikasını dikkatle izlemektedir. Böylesine dinine bağlı bir ekibin inançlarının, resmi söylemde "demokrasi ve özgürlük" paketi olduğu öne sürülen "Büyük Ortadoğu Projesi"ne etki etmemesi olanaklı gözükmemektedir. Bu yüzden sözkonusu dinsel inançların politikayla olası etkileşiminin boyutları merak konusudur.¹¹¹

"Büyük Ortadoğu Projesi"nin dinsel zemini incelendiğinde, ABD'nin, Ortadoğu'daki gerçek hedefleri için önemli bir yaklaşım getirilebilmektedir. Özellikle 1990'lardan sonra derinleştirilen "Uygarlıklar Çatışması"nın tarihi zamanlaması konusunda ilginç bulgulara ulaşılabilmektedir. ABD'nin iç ve dış politikalarında din etmenine giderek daha fazla yer verilmektedir. ABD yönetimi üzerinde özellikle Evanjelizmin etkileri son dönemde giderek artmaktadır.¹¹²

¹¹⁰ A. Bilgenoğlu, “Evanjelizmin ABD Yönetimine Etkileri”, **Cumhuriyet Strateji**, s.12-13.

¹¹¹ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.211

¹¹² Bilgenoğlu, “Evanjelizmin ABD Yönetimine...,” s.13

Evanjelizm, kutsal kitaba yönelmek anlamına gelmektedir. Evanjelizmde, Kilise bir Monarşi, İsa ise bir Kral olarak kabul edilmektedir. Evanjelicler, genelde Metodist, Baptist ve Presbiteryen Kilisesi çevresinde toplanmaktadır. Muhafazakâr Protestan olan evanjelicler, ABD nüfusunun üçte birini oluşturmaktadır. Birçok evanjelic, günahkâr olduğuna ve İsa'nın kendi günahları için öldüğüne inanmakta ve kurtuluş için O'na gereksinim olduğunu açıkça söylemektedir.¹¹³

Yahudiler için yapılan plan, kutsal topraklarda egemenlik kurmayı, bu yolla dünya egemenliğine ulaşmayı hedeflemektedir. Uhrevi planda, Evanjelicler, Yahudilerin dünyada bu amaçlarına ulaşmalarına yardım etmeyi ahirette kurtuluşun bir vasıtası olarak görmektedirler.¹¹⁴ Buna karşın, İsa'ya bakış açısından Evanjeliclerle Museviler, aralarında çok kesin bir çizgiyle ayrılmaktadırlar.

Fransa'nın ünlü haftalık dergisi Le Novel Observateur, dünyada en fazla yayılan, en çok taraftar toplayan dini cereyanın, "Evanjelizm" olduğunu yazmıştır. Sayıları 500 milyonu bulan bu tarikat üyelerinin, ahir zamanda iyilik güçleriyle kötülük güçleri arasında yaşanacak dehşetli savaş Armagedon'un yaklaştığına inandıkları, ABD Başkanı G.W. Bush ile bakanlarının ve danışmanlarının sözkonusu tarikatın üyesi oldukları açıklanmıştır. Buna göre; evanjeliclerin papası Billy Graham ile 40 yaşında alkolikken tanışan ve içkiye tövbe eden Bush 'yeniden Hıristiyan doğuşunu' yaşadktan sonra Tanrı'nın verdiği evanjelic misyonu yerine getirmek üzere yola çıkmıştır. Dergideki verilere göre; dünya üzerinde 1940'larda yaşayan 560 milyon Hıristiyanın yalnızca 4 milyonu Evanjelicken şimdi bu rakam 2 milyar toplam Hıristiyan içinde 500 milyondur. Her gün, 52 bin kişinin, Evanjelic mezhebine girdiği öne sürülmektedir. Harvard Üniversitesi'nde ilahiyat profesörü ve "Tanrıya Dönüş" adlı kitabın yazarı olan Harvey Cox, 2050 yılında her iki Hıristiyandan birinin Evanjelic olacağını ileri

¹¹³ Evcilioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.212

¹¹⁴ Vural İsmail, **Evanjelizm, Beyaz Saray'ın Gizli Dini**, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2003, s.15

sürmektedir. Rahiplerinin adı pastör olan Evanjeliclerin dünyada bir milyon kadar pastörü olduğu kestirilmektedir.¹¹⁵

TUSAM Amerika Araştırmaları Masası'nın Cumhuriyet Strateji dergisinde yer alan çalışmasında, ABD'de özellikle son yıllarda yaşanan sosyal yozlaşma ve ekonomik farklılıkların insanları ahlaki değerlere ve de inanca geri döndürdüğü, ABD'nin iç ve kırsal bölgelerinde muhafazakârlığın daha da yoğunlaştığı öne sürülmektedir. Buna göre: *“2972 seçiminde Nixon'un sessiz çoğunluğun geleneksel değerlerine hitap etmesiyle birlikte din etmeni Amerikan siyasetinde belirgin rol al maya başlamıştı. 1992 yılına kadar silikleşen bu etmen Bili Clinton döneminde yeniden güçlenmeye başladı. Birinci Bush dönemi ile birlikte muhafazakârların oranı gittikçe artmıştır. Nasıl 1930'lardaki ABD Sanayisinin kalbindeki işçi sendikaları Demokratların örgütsel baş şekillendiricileri olmuşsa, beyaz evanjelik (muhafazakâr) kiliseler de 'ABD'nin köylüleri' olarak bilinen, ülkenin Güneyi'ndeki halk tarafından Cumhuriyetçi Parti'nin örgütsel yapı taşlarını oluşturmuştur. 2004 yılı Ağustos ayında Pew Araştırma Enstitüsünün yaptığı bir ankete göre, seçmenlerin yüzde 52'si Cumhuriyetçi Parti'nin ve ancak yüzde 40'ı Demokrat Parti'nin dine daha yakın olduğunu dile getirmiştir. Halkın yüzde 35'i kendini 'muhafazakâr', yüzde 22'si 'liberal' ve geri kalan yüzde 43'ü ise 'ılımlı' olarak tanımlamaktadır.”*¹¹⁶

George W.Bush, ABD tarihinde dinci Hıristiyan kimliğini, ulusal ve uluslararası politikaya açıkça yansıtan ilk Amerikan Başkanı olduğu gibi dini yatırımlara en çok yatırım yapan başkan unvanını olmuştur. Bush'un dış politikasında dinin etkisi, Amerikan Misyoner Medyası'nın da sık sık gündemine gelmektedir.¹¹⁷ Bush, dine verdiği önem çerçevesinde Beyaz Saray'da , "İnanç Temelli Toplum Girişimi" adlı bir ofis kurmuştur. Bush, fonlardan dini kurumlara

¹¹⁵ “Dünyayı Fethetmek İsteyen Tarikat”, **Le Novel Observateur**, 2004.

¹¹⁶ “Dindar ABD”, **Cumhuriyet Strateji**, s.14-15.

¹¹⁷ <http://www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html>, 02.01.2007

aktarılabacak paranın 10 yıl içinde 24 milyar dolar olarak belirlendiğini söylemiştir.

118

ABD'de en güçlü lobi, bazılarının sandığı gibi Yahudiler değil Beyaz-Anglo-Sakson-Protestan (White Anglo Sakson Protestant) lobisidir. WASP içinde ise en etkili grup ise Başkan Bush ile yakın ilişkisi olan ve amblemi NATO amblemine benzeyen Güney Baptist Kilisesi'dir (Southern Baptist Convention). ABD, Uluslararası Din özgürlüğü Komisyonu'nun Güneyli Baptist Kongresi liderlerinden Richard Land'ı seçmiştir. Bu komisyonun 2000 yılında yayınladığı raporda Türkiye'de misyonerlere baskı olduğu öne sürülmektedir.¹¹⁹

Güney Baptist Kilisesi'nin bugünkü ABD yönetimi üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Örneğin, Bush'un "*Müslümanlar Ve Hıristiyanlar aynı Tanrıya inanırlar.*" şeklindeki sözleri bir kısım Hıristiyan rahiplerden şiddetli tepki görmüştür. Güney Baptist Etik ve Din Komisyonu Başkanı Rand bu yüzden başkanını fırcalamıştır.¹²⁰ "*Başkan'ın, yalnızca Başkomutan olduğunu ve bu dinsel konuyu yanlış değerlendirdiğini*" söylemiştir.

Pentagon'un anti terör ve istihbarattan sorumlu generali William Boykin'e göre Bush'u, Tanrı Başkan yapmıştır. General Boykin, teröre karşı savaşın Hıristiyanlığın şeytana karşı mücadelesi olduğuna inanmaktadır.¹²¹ Oregon Kilisesi'ndeki konuşmasında Boykin, "*Düşman Bin Ladin değil, Düşmanımız ruhani, çünkü biz inançlılar milleti inanç üstüne kurduk. Düşmanın adı Şeytan. Şeytan'ın gerçek olmadığını sanıyorsanız, İncil'in Tanrı için söylediklerine de boş veriyorsunuz demektir. Ben savaşçıyım. Üniformayı çıkardığımda da savaşçı kalacağım. Sizi Tanrı'nın Krallığının askerleri olmaya çağırıyorum. Bizden nefret ediyorlar, çünkü köklerimiz Yahudi-Hıristiyandır. Yahudi-Hıristiyan mı dedim? Evet. İsrail'e adanmışlığımız var. Bunu asla terk edemeyiz. Köklerimiz orada.*

¹¹⁸ Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.273.

¹¹⁹ "2000 Annual Report on International Religious Freedom; Turkey Released by Bureau of Democracy", **Human Rights, and Labor US Department of State**, September 5, 2000.

¹²⁰ Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.290

¹²¹ "Bush Radikalikte Yalnız Değil", **Hürriyet**, 18.10.2003

Dinimiz Musevilikten geliyor, o yüzden nefret ediyorlar bizden” diyordu. Korgeneral William Boykin'in kilisede askeri üniformasıyla yaptığı bu açıklamalar NBC'de yayınlanmıştır. Boykin, daha sonra Oregon'da yaptığı bir konuşmada, Hıristiyanların Tanrısı'nın Müslümanların Allah'ından daha güçlü olduğunu savunmakta ve Müslümanların Tanrısı'nın put olduğunu ileri sürmektedir.¹²²

Bu tür dinsel yaklaşımların Amerikan kamuoyunun ve dindar Hıristiyanların tamamının görüşü olduğunu söylemek doğal olarak doğru olmaz. Ancak kendisinden küresel barış ve adalet beklenen bir süper gücün elit din adamlarının, askerlerinin arasında bile bu inançlara sahip kimselerin bulunması üzüntü vericidir. Bu tarz açıklamaların "dinler savaşı" gibi istemleri kışkırtıcı nitelik taşıdığı kuşku götürmez bir gerçektir. Son günlerde çok sık gündeme getirilen ABD karşıtlığı için bu örnekler yeterli olmaktadır.¹²³

Protestan Hıristiyanların, Kıyamet konusunda neden bu kadar arzulu olduklarını anlamak için öncelikle kıyamet süreci konusundaki inançlarına bir göz atmak gerekmektedir.¹²⁴ Bu bağlamda anahtar kavram milenyum Bardakçı şu şekilde açıklamaktadır: *“Millennium, Yeni Ahit'te yani İncil'de geçen ama sonraları zaman birimi durumuna gelmiş bir kavramdır. Yuhanna'nın Vahyi başlıklı son fasılda ikinci ayetten itibaren yer alır. İncil'de söylenen, Hazreti İsa'nın zaman kavramının sona erdiği anda yeryüzüne ineceği, adalete dayanan bir Dünya Krallığı kuracağı, bu arada azizlerin dirilip İsa'nın yanında yer alacakları, Allah'a karşı olan her şeyin yok edileceği, şeytanın bile esir olacağı, İsa'nın binyıl boyunca kötülüklerle mücadele ederek hüküm sürdükten sonra kendisine inananlarla beraber Cennet'e gideceğidir. Millennium, İsa'nın bin yıl devam edeceğine inanılan bu iktidardır, bin yıllık krallığa Millenniarism denir ve*

¹²² Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.294

¹²³ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.217

¹²⁴ Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.249

*Millennium aradan asırlar geçtikten sonra günlük konuşma dilinde bin yıllık zaman karşılığı kullanılır olmuştur.”*¹²⁵

İsrail'in Filistin'e askeri operasyonlarını desteklemektedir. Güneyli Baptistlerin İncil yorumuna göre Hz. İsa'nın yeniden gelip dünyada krallığını kurması için İsrail'in Ortadoğu'ya egemen olması gerekmektedir.¹²⁶ ABD'nin, Soğuk Savaş sonrası dünya egemenliğinin sürmesi için seçtiği "Büyük Ortadoğu Projesi"nin, Amerika'nın emperyal politikalarının ve askeri gücünün bundan sonra "Vaat edilmiş Toprakların" elde edilmesine yardımcı olacağı şeklinde iddialar bulunmaktadır.

İsrail için doğal olarak böylesi bir stratejik üstünlüğü üstelik de din düzleminde yakalamak büyük bir başarıdır. Bugünün İsrail Turizm Bakanı Benny Elon'un Haaretz Gazetesinde: *"Şurası net. İslam etkisini kaybediyor. Müslüman Dünyada güçlü bir inanç dalgasının değil, İslam'ın küllerini görüyoruz. İslam nasıl yok olacak? Çok basit: Birkaç yıl içinde, İslam'a karşı bir Hıristiyan Haçlı Seferi başlatılacak. Bu milenyumun en büyük olayı olacak"* şeklindeki açıklaması uygarlıklar çatışması algılamasına işaret etmektedir.¹²⁷

Laikliği benimsemiş ve sindirmiş, tarihsel arka planında hoşgörü olan bir milletin sözkonusu yeni dinsel paradigmayı kolayca kabullenmesi olanaklı değildir. Kanımca şimdilik bu derece bir vehamet olduğunun farkında da değildir. Ancak bir kısım seküler Avrupalıların sıra Türk-İslam çevreleriyle ilişki sözkonusu olduğunda birden Hıristiyan kimliklerini öne çıkarmaktadırlar. Örneğin, 1999'da yayınlanan "Avrupa Kimliği Üzerinde Düşünceler" adlı çalışma raporunda, Hıristiyanlığın Avrupa kimliğinde belirleyici unsur olduğu kabul edilmektedir. Artık ABD'de de en büyük seçmen kitlesi "Beyaz Protestanlar"¹²⁸ olmuştur. Bunların sayıları da giderek artmaktadır.

¹²⁵ M. Bardakçı "Milenyumu Bilmeden Konuştuk", **Hürriyet**, 02.01 2000

¹²⁶ Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.286

¹²⁷ "Müslümanlar Üzerine Büyük Oyun", **Yeniçağ**, 09.02.2004.

¹²⁸ Bayzan, **Küresel Vaftiz...**, s.278

2.7. BOP'un İlk Yankıları

2.7.1. Türkiye – ABD İlişkilerinde Yeni Dönem

ABD Başkanı, G.W. Bush, Haziran 2004'de NATO Doruğu için İstanbul'a gelmişti. Ankara'ya resmi ziyaret yapma kararı ve bu konuda Türk tarafına verilen yazılı metinde "stratejik ortaklık" teriminin resmen kullanılması, Yasemin Çongar gibi yazarlara göre, Türk Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın başarılı Washington ziyareti sonucunda ortaya çıkmıştı. Ayrıca, 1 Mart 2003 tezkeresiyle Irak'a asker göndermenin reddedildiği süreçte ortaya çıkan gerilimin de aşıldığını göstermekteydi. Buna göre ABD ile ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır.¹²⁹ Çongar' a göre bu dönem, askeri olmaktan çok siyasal ve iktisadi işbirliğini içeren yeni bir dönemdir. ABD, İstanbul'daki NATO Doruğunu başarılı kılma ve iyi bir vitrin olarak değerlendirme kararlılığındadır.

Atikkan, ABD ile ilişkilerde yeni dönemden söz etmektedir. Atikkan, Soğuk Savaş yılları ve sonrasında, ABD-Türkiye ilişkilerini incelediği yazısında sürekli gündeme getirilen ve "*stratejik ortaklık*" olarak ifade edilen işbirliğinin, gerçekte sözkonusu olmadığını ve ABD'nin yeni bir ilişki biçimi kurmaya çalıştığını keşfedenlerdendir. Buna göre, "*ABD, Türkiye'yi Müslüman ama demokrat karakterini ön plana çıkartarak kendi istediği gibi tanımlamaktadır. Dün, Afganistan'ı Sovyetlere karşı kullanan ABD, bugün de radikal İslam'a karşı Türkiye'yi örnek göstermeye çalışıyor*" diyen Atikkan, Washington'un bol bol din ve İslam konuştuğunu söyleyerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin, 80 yıllık modernleşme mücadelesinin unutulduğundan şikâyet etmektedir. Buna göre, "*Büyük Ortadoğu Projesi*" nde Türkiye merkez konumda olacak, Ortadoğu'ya din adamları gönderecek, ayrıca demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine özendirme sağlanacaktır.¹³⁰

¹²⁹ Y. Çongar, "Erdoğan'ın ABD Ziyareti ve Kıbrıs", www.milliyet.com.tr, 02.02.2004.

¹³⁰ Evcioglu, *Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...*, s.151-152

2.7.2. Irak Sorununu ve Direniş

Dr. Özcan tarafından yapılan değerlendirmede, Başbakan Erdoğan'ın ziyaretinin ardından Irak sorununun öngörülme­yen gelişmesi olan direniş konusu ve önümüzdeki süreçte Türkiye-ABD ilişkileri üzerindeki olası etkileri ele almıyordu.¹³¹ Buna göre, ABD'nin birinci kâbusu Irak'taki direniştir. Sünni Arapların başını çektiği bir grup ABD'ye boyun eğmemekte direnmektedir. İsteddiği anda yüz binleri sokağa dökebilme gücüne sahip olan Şii lider Ayetullah Sistani'nin, egemenliğin Iraklılara devrine ilişkin ABD planlarına itirazı da, ABD'lileri önemli ölçüde rahatsız etmektedir.

ABD 'nin Irak'taki ikinci kâbusu Kerkük'te başlaması an meselesi olan etnik çatışmalardır. Kürtlerin, Sünni Arap ve Türkmenlere karşı girişeceği böyle bir hamle, Türkmenlerin yarısının Şii olması nedeniyle, kaosu taraftarlarının sayısını artırarak, Irak'ı kısa sürede etnik ve dini sorunlarla beslenen, kontrol edilemeyen şiddetin hüküm sürdüğü bir iç savaşa sürükleyebilecektir.

BOP'un ve NATO'nun Irak'a asker göndermesinin ele alındığı İstanbul Doruğu öncesinde başlayan kaos, Irak'ta giderek yaygınlaşma eğilimindedir. Özellikle Şii kesimde tırmanışa geçen tepkinin arkasında İran'ın olduğu iddiası ortaya atılmıştır. ABD'nin hedefinde olan ve giderek daha ünlü olan Şii lider Mukteda el-Sadr, ABD'yi intihar eylemleri ile tehdit etmektedir. İntihar eylemlerinin, Şii komandoların katılımı ile yaygınlaşacağı beklentisi ürkütücüdür. Irak meselesinde diğer önemli bir konu ise, Kürtlerin, Şii ve Sünni birleşik cephesinin tehdidi altında olmasıdır. Şimdilik teşkilatlanma yolunda olan ve gücüne uygun olmayan ölçüde ABD ile ortak olan Kürtler, Arapların öfkesinin yeni hedefi olmuştur. Bu da yıllarca Türkiye'nin yaptığı uyarıyı haklı çıkarmıştır. Bu yüzden, bölgede kimse Türkiye'nin zayıf düşmesinden yarar ummamalıdır. Çünkü, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşananlar misli ile yeniden yaşanmaya adaydır. Ortadoğu, kimliksiz ve kişiliksiz bir mecraya sürüklenmektedir. Bu

¹³¹ N. A. Ozcan, "Erdoğan-Bush Görüşmesinin Dış Politikamıza Etkisi", www.zaman.com.tr, 02 Şubat 2004.

gerçek ışığında, Ortadoğu'nun yabancı unsurlardan arındırılması konusunda işbirliği ve karşılıklı desteğin önemi, geçte olsa başta İran ve Suriye olmak üzere tüm bölge devletleri tarafından anlaşılmaktadır.

2.7.3. BOP ve Ortadoğu Petrolü

Konuyu inceleyen Derya Sazak'a göre, Büyük Ortadoğu'ya "*büyük petrol alanı*" demek gereklidir.¹³² Gelmiş geçmiş bütün süper güçlerin iki hedefi olmuştur:

- Doğal kaynaklara sahip olmak veya onları kontrol altında tutmak,
- Doğal kaynaklara ulaşan yolları kontrol altında tutmak.

Ortadoğu'da petrol gelirlerinin nasıl anormal bir zenginliğe sebep olduğunu rakamlar göstermektedir. 1970'te Birleşik Arap Emirlikleri yılda 230 milyon Amerikan Doları kazanırken bu rakam 1980'de 19 milyar Amerikan Doları'na çıkmıştır. Cezayir'in geliri 272 milyondan 10.5 milyar Dolar'a, Libya'nınki 1.3 milyondan 22 milyar Dolar'a, Irak'ın 1 milyar 230 milyondan 25 milyar Dolar'a, Katarın 122 milyondan 5.3 milyar Dolar'a, Kuveyt'in 221 milyon Dolar'dan 18.6 milyar Dolar'a Suudi Arabistan'ınki de 1.2 milyon Dolar'dan 102 milyar Dolar'a yükselmiştir. 1980'li yılların sonuna doğru tüm Arap ülkelerinin toplam petrol geliri yılda 220 milyar Dolar'a ulaşmıştır.¹³³

Doksanlı yıllardan günümüze kadar petrol gelirlerinde savaşlar (1991 Körfez Savaşı) ve Ekonomik Krizler (1997 Asya-Pasifik Krizi) sebebi ile dalgalanmalar olmakla birlikte, gelir trendi yukarı doğru yükselmeye devam etmiştir. Örneğin Suudi Arabistan'ın 1990 yılında 40.1 milyar Dolar olan petrol geliri 2000 yılında 67.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.¹³⁴

¹³² D. Sazak, "ABD Bilançosu", www.milliyet.com.tr, 02.01.2004.

¹³³ Muhammed Heykel, **3.Petrol Savaşı**, İstanbul, Pınar Yayınları, 1993.

¹³⁴ "Petroleum", http://www.eia.doe.gov/, 03.01.2007

Yakın dönemde "model ülke" yaklaşımının uzantısı olarak Bush yönetiminin AKP' ye desteği sözkonusu olacaktır. Sazak, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in, Türkiye ile stratejik işbirliğinin bundan böyle askeri olmaktan çok demokrasi ve siyaset temeline dayanacağını söylemesinin dikkat çekici olduğunu vurgulamıştır. Kendisini bütün olarak korumak isteyen, rakiplerini ise parçalayan emperyalizm, Atatürk'ün yıllarca önce öngördüğü şekilde son dönemde ağırlığını Türkiye'ye vermiştir, uluslararası Sermaye, Türkiye'nin sessiz dönüşümünü halkına sezdirmeden hızla başarmak yolundadır. Bu konjonktürde gelecek günler, Türk ulusal kimliği ve doğaldır ki Ortadoğu ve Dünya için zor günler olacaktır. Oysa, Türkiye'nin önemi ve askeri gücü, su getirmez bir gerçek olarak herkes tarafından kabul edilmektedir.¹³⁵

2.7.4. Türk Dış Politikasının Öncelikleri

Atılım Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Ramazan Özen, Türk dış politikasının güncel üç sorununun; Kıbrıs, Irak, AB üyeliği olduğunu belirterek Türk dış politikasına egemen olan statükocu anlayışının değişmesi gerektiğini, yeni bir vizyon ve misyon oluşturmak gerektiğini savunmaktadır.¹³⁶ Buna göre Özen, Türk dış politikasına egemen olan anlayışın "*realizm*" olduğunu öne sürerek, "*realizmi*" devletçi ve ulusalcı bir dünya tasavvuru ile güç ve çıkar peşinde koşmak olarak tanımlamaktadır.

Bunun aracı ise çok sayıda askeri güce, büyük bir ülkeye ve güç dengesi enstrümanlarına sahip olmaktır. Özen, devletin en önemli dış politika amacının askeri güvenliği sağlamak olup, bunun dışındaki, ekonomik, toplumsal, insani vb amaçların ikincil sorunlar olduğunu öne sürmektedir. Türk dış politikasının karakteri olan ana unsurlar; devletçilik, ulusalcılık, ülkesellik, egemenlik ve askeri gücün her şeyden önemli olması inancıdır. Güvenlik, refah ve ilerlemeyi sağlamanın ve sürdürmenin önkoşulu, devletin büyük bir askeri güce, toprağa ve varlığından sorgu olmayan atanmış bürokratlara sahip olmasıdır.

¹³⁵ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.154

¹³⁶ R. Özen, "Türk Dış Politikasında Vizyon Değişikliği Şart", www.zaman.com.tr, 05.02.2004.

Özen'in bu anlayışı, Osmanlı İmparatorluğu'nu çözen *Tanzimatçı* ve *İttihatçı* anlayışa çok yakındır. Oysa bağımsız olmanın bedeli neyse gerektiğinde o ödenmelidir. Bu kesinlikle doğrudan silahlı çatışma anlamına da gelmemektedir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için gerekirse savaş da yapılır. Seçenek eksikliği konusundaki yaklaşım kanımca doğrudur. Ancak yeni seçenekler yaratırken varolandan özveri de bulunmak ne denli doğru olur. Başta TSK'nin ve Türkiye'nin ulusal gücünü ilgilendiren tüm kurumların hedef alındığı bir dönemde bu tür yaklaşımlarda haklı gibi görünen gerekçelere sığınarak ulusal gücün önemli unsuru olan askeri güçten özveride bulunmak şimdiki ortamda ölümcül bir hata olur. Bu yüzden bu tarz değerlendirmelerde, stratejik öngörüsüzlük ve sığ bir anlayış egemendir.¹³⁷

Özen, Soğuk Savaş sonrası ortaya atılan "*Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası*" vizyonunun başarı elde edemediğini, Türk dünyası için ortaya koyulan "*gerçekçi felsefeye dayalı modelin*" tam olarak tutmadığını, bu nedenle artık çağdaş değerler olan demokrasi, sivil toplum, özgürlükler ve serbest piyasa ekonomisine ağırlık veren bir vizyon geliştirmek gerektiğini savunmaktadır. Bu, ona göre klasik devletçi anlayış değil, çağdaş sivil toplumcu anlayıştır. İnsanı öne çıkaran, toplumsal irade ve çıkarı her şeyden önemli kabul eden, barış ve güvenliğin temelini toplumsal gelişme ve dinamizmde gören bir felsefedir. Özen'e göre; hem Kürtlerin, hem de tüm Kıbrıslıların, Türkiye'nin AB yanlısı politikaları yoluyla kendilerini daha iyi bir yaşam ve güvenlik içinde hissetmeleri böyle bir vizyonun eseri olacaktır.

2.7.5. ABD'nin NATO Atağı

ABD'nin, "Yeni Dünya Düzeni" için belirlediği stratejisinde, Türkiye'ye bu açıdan bakılmadığı giderek daha belirgin olmaktadır. Bu kapsamda, 7-8 Şubat 2004'te, Münih'te yapılan "NATO'nun 40. Uluslararası Güvenlik Konferansı" önemli bir kilometre taşıdır. Emekli Orgeneral Kemal Yavuz'a göre, 28-29

¹³⁷ Evcioğlu, *Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...*, s.155

Haziran 2004'te İstanbul'da yapılan toplantı, NATO Tarihi'nin en önemli doruklarından biridir. Yavuz'a göre, ABD, NATO'yu Ortadoğu'da kullanmak istemektedir. Bu da, NATO'ya yeni üyeler alınarak, yeni sorumluluk alanları belirlenerek ve yeni sorumluluklar yüklenerek gerçekleşecektir.¹³⁸

Münih Toplantısı'nın açılışında, ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, İstanbul Doruğu ile ilgili beklentilerini dile getirirken, İstanbul'da yedi ülkenin daha birliğe resmen üye olacağı, Ortadoğu'nun dengeye kavuşturulması için çok önemli yeri olan Akdeniz ülkeleriyle stratejik işbirliği çalışmalarının, İstanbul'da somutlaşacağı, NATO askeri gücünün Irak'ta konuşlandırılması konusunun dorukta ele alınacağını, Afganistan'a NATO ülkelerinin takviye güç göndermesi için ilgili kararın bu toplantıda kesinleşeceği gibi konuları açıklamıştır. Ancak, daha sonra bu hedefler tam anlamıyla gerçekleşmemiş olsa da açıklamalar, ABD'nin gelecekle ilgili tasarımları için iyi bir gösterge olarak önümüzde durmaktadır.

Yavuz, üye olacağı açıklanan yedi ülke arasında, başta İsrail ve Mısır olmak üzere; Fas, Tunus, Cezayir, Ürdün ve Moritanya'nın adının geçtiğini, öngörülen yeni organizasyonun temel çatısını, kriz bölgesinin tam ortasındaki Türkiye-İsrail-Mısır ekseninin oluşturacağı sacayağının teşkil edeceğini öne sürmektedir. Buna göre NATO'nun yeni sorumluluk alanı da "Büyük Ortadoğu" olacaktır. Bu amaçla da Akdeniz ön plana çıkacaktır. Yeni sorumluluklar kapsamında Yavuz'a göre ABD şunu öngörmektedir: "Bölge, uluslararası terörizmin ekildiği ve üretildiği asıl alan olup tüm dünyanın güvenliği açısından, bu alan içindeki bütün ülkelerin demokratik bir siyasal sisteme ve piyasa ekonomisine kavuşturulması gereklidir. Bu gereklilik, bölge halklarının kendi isteklerine bırakılmaz. Gerektiğinde güç kullanılarak bu 'düzen' sağlanmalıdır." Kemal Yavuz'a göre oluşturulan senaryo budur. Adı yine "Barış için Ortaklık" olacaktır. Yavuz'a göre, başta Avrupa Birliği'nin başat ülkeleri Almanya ve Fransa'nın yanısıra, bölge ülkeleri de bu oluşumun karşısındadır. Yavuz,

¹³⁸ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.157

NATO'nun Ortadoğu'da kullanılma projesinin bölgede yaratacağı sorunlara değindiği başka bir yazıda konuyu yeni aday üyeleri inceleyerek çözümlene etmiştir.¹³⁹ Buna göre, projenin içinde beş Akdeniz ülkesi vardır. Ürdün, kriz bölgesinin tam ortasındaki ülkedir. İsrail, NATO şemsiyesine alınacaktır. Mısır'ın ise, ABD'nin kadim dostu olduğunu söyleyen Yavuz, son zamanlarda taht kavgası yaşanan Ürdün kralının tahtına da zaten ABD tarafından oturtulduğunu söylemektedir.

AB, Cezayir, Fas ve Tunus'u ABD' ye sunmuştur. Bu durum, Bugün Türkiye AB'ye alırsa yarın Tunus ve Cezayir'i de alma zorunluluğu doğması zihniyetindeki sığ anlayışın göstergesidir. Aslında bu eksiklik, AB'nin Türkiye politikasında belirsiz ve dengesiz genişleme stratejisindeki eksiklikten kaynaklanmaktadır. ABD karşısında, Ortadoğu'da yaşanmakta olan politik yenilgi, AB'de ABD'nin sahip olduğu kurumsallaşmış bir stratejinin bulunmadığını göstermektedir. AB, bu gelişmelerden sonra Akdeniz'in Avrupa'nın geleceği için önemini daha iyi idrak edecektir.

Yavuz'a göre, ABD, Akdeniz'e egemenliğini, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi Kuzey Akdeniz ülkelerine gereksinim duymadan perçinlemektedir. Ayrıca bu yolla "Euro-Atlantik" bağlantısı, Akdeniz üzerinden Ortadoğu'ya kadar uzatılacaktır.¹⁴⁰

Körfez krizinde Irak'ı destekleyen, 2 milyon nüfuslu, yüzde 30'u hala göçebe olan, iç karışıklıkları bulunan ve komşularıyla geçinemeyen, çok zengin demir ve bakır rezervleri olmasına karşın kendini bile geçindiremeyen, Afrika'nın Atlantik sahilindeki bir İslam Cumhuriyeti olan Moritanya'nın, NATO'ya aday olması da ilginç ve anlamlıdır.

¹³⁹ K. Yavuz, "Büyük Ortadoğu, NATO ve Türkiye", www.aksam.com.tr, 25 Şubat 2004.

¹⁴⁰ Yavuz, "Büyük Ortadoğu, NATO..."

2.7.6. Ortadoğu'da Dönüşümün Zorluğu

Hasan Cemal, projeye başka bir perspektiften yaklaşmıştır. Irak'ta Şiiilerin kutsal gününde patlayan bombaların, Kербela ve Bağdat'taki kanlı intihar eylemleriyle, Ortadoğu'nun bir cinnet coğrafyası olduğunu ortaya koyduğunu, bu nedenle, masa başında yapılan projeleri gerçekleştirmenin zorluğunu gündeme getirerek, Arap dünyasında ve Büyük Ortadoğu'da düzen değişikliği ile "terör"ün kaynaklarını kurutmanın, barış, güvenlik, istikrar ve demokrasinin temellerini atmaya "terör"den zarar görmüş Türkiye'nin sıcak bakmasının normal karşılanması gerektiğini ancak düzen değişikliğinin zor olacağını öne sürmektedir.¹⁴¹

“Büyük Ortadoğu Projesi” nin, şimdilik bütün açıklığıyla ortada olmadığını, Avrupa'da Fransa ve Almanya'nın ortak bir çalışma içinde konuyu ele aldığını belirten Hasan Cemal, Arap dünyasının proje hakkında tedirgin olduğunu, Suudi Arabistan'la Mısır'ın birlikte yaptıkları açıklamayla projeye karşı çıktığını söylemektedir.¹⁴²

BOP'un ortaya atılması öncesinde, "Irak'a Komşu Ülkeler" Dışişleri Bakanlarının Kuveyt toplantısı ile proje arasında ilginç koşutluklar vardır. Buna göre, AKP hükümetinin Dışişleri Bakanı Gül'e göre, Araplar da Ortadoğu'da dönüşüme inanmaktadır. Ancak harekete geçmemektedirler. Dr. Hüsnü Mahalli, sözkonusu toplantıda Dışişleri'nin "kişilikli" dış politika sergilediğinden söz etmektedir.¹⁴³

Kuweyt toplantısında Türkiye'nin kişilikli bir politikayla bölgeye ağırlık koymaya aday olduğunu söyleyen Mahalli'ye göre, Türkiye, Suriye, İran, S.Arabistan, Mısır, Ürdün, Bahreyn, Irak ve Kuveyt'in katıldığı toplantıda görüşlerde ciddi farklılıklar oluşmuştur. Kuveyt, S.Arabistan, Bahreyn, Ürdün ve

¹⁴¹ H. Cemal, “Büyük Ortadoğu”, www.milliyet.com.tr, 03 Mart 2004.

¹⁴² Cemal, “Büyük...,”

¹⁴³ H. Mahalli, “Kişilikli Olmak”, www.yenisafak.com.tr, 16 Şubat 2004.

Mısırlı bakanlar içleri doldurulamayan görüşler ifade etmişlerdir. Mahalli, bunu "kişiliği olmamak" şeklinde ele almaktadır. Kuveytli bakan bir daha toplanmanın gerekli olmadığını savunmuştur. Türkiye, yalnız Irak sorununa değil, aynı zamanda bölgenin içinde bulunduğu olumsuzluklara dikkat çekerek, bu sorunlara, birlikte çözüm aramanın gerekliliğini vurgulamıştır. Sıkıntıyı yakından duyan ve ABD'nin hedefinde olan İran ve Suriye'nin yaklaşımı da aynıdır.

Bu yaklaşımın, bölge politikalarına ciddi yansımaları olacağını söyleyen Mahalli, "Büyük Ortadoğu Projesi"nde Amerikalılar içten ise Türkiye, İran ve Suriye eksenli bir çalışma yapılmasının gerekli olduğunu, Amerikan dostu olarak bilinen diğer ülkelerin ise bölge demokrasisine ve gelişimine hiçbir katkısı olamayacağını öne sürmektedir.

Demokrasi, ortak anlayışla ele alınmadığında, Ortadoğu'da olduğu söylenen bu tür girişimler, yapay bir anlayışla oyalanmak anlamına gelecek, üzerinde anlayış farklılıkları nedeniyle birlik sağlanamayacak ve her çaba, enerji kaybindan öteye uzanmayacaktır. Bu, bölgesel ve uluslararası olarak, geçişken sorunlara ve denklemlere çözüm geliştirmenin olmazsa olmaz koşuludur. Mahalli'ye göre, Kuveyt toplantısındaki yaklaşımlar, yakın tarihin aynasını oluşturmaktadır. Kanımca toplantıda, Mahalli'nin gördüğü kişiliksizlik ağır bir eleştiridir. Başarısızlığın arka planında, Mısır'ın Arap Dünyası'na lider olma iddiası, Türkiye'ye duyulan güvensizlik, 11 Eylül sonrası gelişmelerin ve Irak Harekatı'nın Arap Dünyası'nda yarattığı travmalar vardır. Güvensizlik, arka plandaki en önemli olgudur.¹⁴⁴

2.7.7. İsrail ve Duvar Meselesi

Güvenlik duvarı ilk kez İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un 21 Şubat 2002 tarihinde Filistin ile İsrail arasında güvenliği sağlamak için "tampon bölge" oluşturma yönünde alınan kabine kararını kamuoyuna açıklamasıyla gündeme

¹⁴⁴ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.162

gelmiştir. Ardından Şaron 3 Haziran'da temel olarak Yeşil Hattı takip edeceği öne sürülen 700 kilometrelik duvarın 110 km'lik kısmının inşasını onaylamıştır. İsrail kabinesi 23 Haziran'da bir oya karşı 25 oyla yeni, güvenlik konsepti'ni kabul etmiştir. Üç etapta inşa edilmesi planlanan duvarın ilk etabı olan kuzeyden güneye 110 kilometrelik kısım Temmuz 2003 sonunda tamamlanmıştır. Kilometre başına maliyeti 1.6 milyar dolar olan duvar, 8 metre yükseklikte olup tamamlandığında, Berlin Duvarı'nın uzunluğunun 10 katından fazla ve yüksekliğinin 2 katı olacaktır. Her 200 metrede bir gözlem kulesi bulunan duvar, elektrikli tel örgülerle, derin ve dört metre genişlikte hendekler ile çevrilidir. Duvarın yakınlarında kimsenin dolaşmaması için uzaktan kumandalı silahlar bulunmaktadır. Kimi bölgeler ayak izlerinin takip edilebilmesi amacıyla kumlarla kaplanmıştır. İsrail askerlerinin sürekli devriye gezdikleri bir de yol bulunmaktadır.¹⁴⁵

2002 yılında aldığı karar gereği İsrail Hükümeti, Haziran 2002'den beri Batı Şeria'da kendi deyimiyle bir güvenlik duvarı inşa etmeye devam etmektedir. Yücel Aker'e göre, topluları ve hatta ülkeleri ayıran duvarların yıkılmaya başladığı bir dönemde İsrail'in, kendisi ile Filistinliler arasına beton bariyer kurmasının siyasal ve insani açıdan söylediği apaçık ortadadır.¹⁴⁶ İsrail'in, BM kararlarındaki hudutların dışına taşan, Filistin köylerini ikiye bölen ve işgali kalıcılaştıracak olan Batı Şeria'daki güvenlik duvarı, uluslararası hukuktan sert eleştiri almıştır. BM'nin Uluslararası Adalet Divanı, duvarın uluslararası yasaları ihlal ettiğine, İsrail'in işgalci güç olarak hemen inşaatı kesmesi ve inşa ettiği bölümleri yıkması gerektiğine karar vermiştir.¹⁴⁷

Tüm uyarı ve yaptırımlara rağmen İsrail, Batı Şeria'ya ikinci aşaması ilkinden daha da derine giden duvar inşaatına, binlerce Filistinliyi daha topraklarından ve/veya yakın köy ve kasabalardaki önemli hizmetlerden

¹⁴⁵ "Ortadoğuda Yeni Utanç Duvarı",

<http://filistin.ihh.org.tr/insanhaklari/utancduvari/utancduvari.html>, 11.01.2007

¹⁴⁶ Y. Aker, "İsrail Duvarı Hukuka Uygun mu", www.zaman.com.tr, 19.02.2004.

¹⁴⁷ "İsrail Duvarı Yıkmalı", <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=121728>, 10.07.2004.

kopararak ve bu bölgelerdeki Filistinlilerin hareket etme olanaklarını daha da kısıtlayarak devam etmektedir. İsraili yetkililerin duvarın, olası Filistinli saldırganların intihar bombalamaları ya da diğer saldırılar yapmak için İsrail'e girmesini engellemek amacıyla inşa edildiği iddiası bölgede yaşanan gerçekte uyuşmamaktadır. Duvar, İsrail'i Batı Şeria'dan ayıran Yeşil Hat üzerinde değil, daha çok Batı Şeria'nın kilometrelerce içindeki Filistin topraklarında, Filistinlileri işgal altındaki topraklarda yasadışı inşa edilen İsrail yerleşimlerinden uzak tutmak amacıyla yapılmaktadır.¹⁴⁸

2.7.8. BOP Çerçevesinde ABD ve İslam Ülkeleri

BOP'un hedeflerinin, “gerekirse zorla dönüşümle sağlanmak istenmesi” yanlışın özünü oluşturmaktadır. Gerçekte “dönüşüm” içsel bir süreç olmalı ve dönüşüm için mutlaka özgün, hukuksal, evrensel ve barışçı yöntemler kullanılmalıdır. Bu temel yanlış, ABD'nin bölgeyi, demokrasi getirmek için değil küresel çıkarlarını elde etmek amacıyla işgal etmekte olduğunun başta gelen göstergesidir. Konuyu “İslam jeopolitiği” yaklaşımıyla ele alan Demir, daha sıcak bir çözüm için yol göstermektedir. Demir'e göre:

“Kuzey Afrika'nın tamamı ile Sudan bölgesini, Afganistan ve Pakistan ile İç Asya'daki Türk Cumhuriyetlerini, Kafkasları ve Kırım'ı, Kıbrıs ve Balkanları kapsayan 'Büyük Ortadoğu Coğrafyası', aslında 'İslam Jeopolitiği' olarak tanımlanabilir. Ortadoğu ise dini ve kültürel bir çerçeveye sahiptir. Ortadoğu bir dini kavram olarak kullanılırsa, hala çatışmaların nedeni olmayı sürdürecektir. ABD ve Müslümanlar arasında bir köprü kurulacaksa, Büyük Ortadoğu'nun klasik Ortadoğu'dan hem coğrafi ve hem de mahiyet olarak çok farklı olması gerekmektedir”¹⁴⁹

¹⁴⁸ “Uluslararası Af Örgütü Basın Açıklaması”,
<http://www.amnesty.org.tr/sindex.php3?sindex=ozdais0711200301>, 07.12.2003.

¹⁴⁹ M. F. Demir, “Büyük Ortadoğu Vizyonu, ABD ve İslam Arasında Bir Köprü Olabilir mi?”,
www.zaman.com.tr, 02 Mart 2004.

Bununla birlikte önce İslam konusunda bazı konuları açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Çünkü İslam, Ortadoğu'da doğan ancak bütün insanlığa ait olan bir dinin adıdır. Yalnızca Arapların dini değildir. İslam'ın ilk yıllarında Emevi Devleti zamanında, Kur'an dışındaki dini kaynakların büyük kısmına baskıyla çok sayıda Arap kültürü ögesi karıştırılmıştır. Bu yaklaşıma, Siyonist ve daha sonraki tarihsel süreçte Siyonizmle el birliği içinde yapılan Anglo Sakson kaynaklı girdileri de eklemelidir. Bugün için birçok köktendinci düşünceye yön veren ve Kur'an'ın dışındaki ikincil referans kaynakları olan bu unsurlar, çağlar içinde değişen rollerle ve hep benzer stratejilerle İslam'a zarar vermek, Müslümanları geri bırakmak üzere kullanılmıştır.¹⁵⁰

Demir, Müslümanların İslam'ı anladıkları ve yaşadıkları tarzları altı gruba ayırmaktadır. Buna göre:¹⁵¹

1. Birincisi, klasik Arap yaklaşımının ve 'Selef Kültürünün' egemen Arap Yarımadası ve Kızıldeniz çevresindeki Afrika ülkeleri,
2. İkincisi, Anadolu-Semerikand Sünni tarzının egemen olduğu Türkiye, Balkanlar ve İç Asya devletleri,
3. Üçüncüsü, birbirinden farklı Şii geleneğin yaşandığı Irak, İran ve Güney Batı Asya toprakları,
4. Dördüncüsü, Arap kültüründen etkilenen ve Sufi geleneğin egemen olduğu Kuzey Afrika ülkeleri,
5. Beşincisi, Budist kültürden etkilenen ama Suudi Arabistan tarafından Selefilik'in yayılmaya çalışıldığı Güney Doğu Asya ülkeleri,
6. Altıncısı, diasporada yaşayan Müslümanların bulunduğu Batı devletleri.

Yukarıda açıklanan altı tarzı da alt gruplara ayırmak olanaklıdır. Bu nedenle BOP, tarz farklılıklarını gözönüne almalıdır. Şimdiki durumda İslam ve ABD arasında doğrudan bir savaş yoktur. Ancak İslam adına ABD'ye karşı dolaylı bir savaş yapanlar vardır. 11 Eylül saldırılarının ardında olanlar da İslam adına

¹⁵⁰ Evciyoğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.164

¹⁵¹ Demir, "Büyük Ortadoğu Vizyonu..."

savaş verdiklerini öne sürmektedirler görüşündedir. Irak'ta, Filistin'de, Afganistan'da ve özetle İslam Dünyası'nda yaşananlar gözönüne alındığında, bu çarpık bir yaklaşım olmaktadır.

Askeri işgalin yaşandığı Afganistan'da ve Irak'ta ortaya çıkan eylemsel direnç, önemli boyutlardadır. İslam Dünyasındaki post-modern haçlı seferinin, Batı tarihinde yaşanan deneyimlere benzer şekilde edilgen bir reaksiyon yaratmasını bekleyen ABD, Müslümanların güçlü dinsel inançlarından kaynaklanan kültürel zemini ıskalamaktadır.

2005 yılı başında gündeme getirilen "Türkiye'deki Amerikan karşıtlığı", ABD'nin uzun zamandır Türkiye hakkındaki "güvenilir müttefik" görünümünü tartışmaya açıyordu. Başbakan Erdoğan'ın, ABD Başkan yardımcısı Dick Cheney'e Felluce saldırısı konusunda telefonla şikâyetlerini bildirmesi bu yolda bir gelişme olarak görülmüştü. TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, ABD işgalinin Irak halkına soykırıma dönüştüğünü söyleyince ilişkiler gerilmişti. Başbakan Erdoğan da İsrail'in Filistinlilere saldırılarına karşı "devlet terörizmi" ifadesini kullanmıştı.¹⁵²

Uzun dönemde Türk-Amerikan ilişkileri değişecek gibi gözükmemektedir. Türkiye içindeki ABD taraftarları ve AB lobicileri, AB'ne giriş sürecini, gerek Kıbrıs ve gerekse de Güneydoğu'da binlerce şehit vermiş Türk Milleti'nin haklı tepkilerinin önünü kesmek için kullanmaktadırlar.

Bush döneminde yalnızca Türkiye'de değil başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada Amerikan karşıtlığı artmıştır. Avrupa'da Amerikan karşıtlığının gerekçeleri olarak gösterilen savlar şunlardır:¹⁵³

¹⁵² Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.170

¹⁵³ K. H. Ökten "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal bir Yorumu mu?", "Taraflısız olmayan Savaş Yeni Muhafazakâr Komplö (?) ve Bush Doktrini", **Kartalın Kanat Sesleri- ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, (Der) Toktamış Ateş, 1.Baskı, Ankara: Ocak 2004, s.187

“Son dönemde ABD bazı uluslararası çıkar gözetilen antlaşmalardan kendi çıkarları gereği uzak durmaktadır. Bush döneminde, Anti Balistik Füze Antlaşması ihlal edilmiş ve Ulusal Füze Savunma Sisteminin inşasına başlanmıştır. Ayrıca, uzayın silahlandırılmasını engelleyen bir antlaşmaya karşı olunmuştur. Kapsamlı Nükleer Test Yasağı Antlaşmasını da ABD onaylamamıştır. Antipersonel Kara Mayınlarının yasaklanması konusunda da benzer bir tutum içinde olmuştur. ABD, küresel ısınma konusunda duyarlılığı hiçe saymaktadır. Birleşmiş Milletler Küresel Isınma Antlaşması'nı imzalamamaktadır. Karbondioksit kullanımının azaltılması konusundaki ‘Kyoto Protokolü’nü onaylamamıştır. 1972 tarihli Biyolojik ve Toksik Silahlar Antlaşmasına yapılacak ek protokole karşı çıkmıştır. ABD, Birleşmiş Milletleri işlevsiz duruma düşürmekle suçlanmaktadır. Bir kısım karşıt görüşlere göre, ABD, gerek uluslararası bazı mekanizmaların işlemlerini ve gerekli kararların alınmasını önleyerek, gerekse de borçlarını ödemeyerek BM'in altını oymuş, onu iktidarsız bir kuruma dönüştürmüştür. Irak konusunda ise BM'i uçuruma itmiştir.”

Türkiye’de ve dünyada Amerikan karşıtlığının yükseldiği öne sürülmektedir. Oysa gerçek farklıdır. Bu Amerikan karşıtlığı değildir. Şimdiki yönetimin tutumu karşıtlık yaratmıştır.

Robert Pollock, Amerikan iş çevrelerinin görüşünü yansıtan “The Wall Street Journal” da 15 Şubat 2005 de yayınlanan makalesinde, Türkiye’ye paranoyak suçlaması yapıyordu.¹⁵⁴ “En önemli yardım Öcalan’dı” diyen Pollock bir anlamda Amerikan yönetiminin görüşünü yansıtan makalesinde Türkiye’de giderek yükselen Amerikan karşıtlığını ele alıyordu. Ona göre ikinci sınıf bir ülke olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Türkiye’nin AB üyeliğine destek, ‘Ermeni Soykırımı’nın desteklenmemesi gibi Amerikan destekleri çabuk unutuldu. Pollock’un yazısında, Amerikan karşıtlığının bu derecede olmasının nedenlerine değinilmiyordu. Gerçekte bu tarz yaklaşımlar son dönemde giderek artmıştı. Daha önce Rumsfeld’in açıklamaları, Amerikan dizilerinde "terörist"

¹⁵⁴ TV-8, 17.02.2005.

olarak rol verilen Türk karakterleri, Pentagon'un önemli adamı olan Douglas Feith'in Türkiye'deki Amerikan karşıtlığının yayıldığı konusundaki açıklamaları, ister istemez birilerinin durumdan yararlanarak bir kutuplaşma çabasını sahneye sürdüğü konusunda kuşku doğuruyordu.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Evciöğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.172

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN UYGULANMA AŞAMASI

3.1. Bölgesel Oyuncuların BOP'a Bakışları

Bu bölümde; Büyük Ortadoğu Projesi'ne kendi pencerelerinden bakan küresel ve bölgesel oyuncuların çeşitli tepkileri incelenmektedir. Yeni yüzyılın başında, Birleşmiş Milletler'in tıpkı bir zamanlar Milletler Cemiyeti'nin yazgisına benzer bir yazgiyla baş başa olduğu görölmektedir. NATO, BM'in üstlenmesi gereken görevleri yüklenme yolundadır. NATO, yeni tehdit algılaması olan terör ve KİS'leri ele alarak, teşkilatını yeniden yapılandırmaktadır. NATO, ABD'nin küresel perspektifini kabul etmiş gözükse de NATO'nun Avrupalı ortakları arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır.

3.1.1. Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları ve BOP

2003 yılı içinde İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden Birleşmiş Milletler'e gelen eleştiri çok önemliydi. Örgüt, BM Güvenlik Konseyi'ni, "Terörizm'e karşı verilen mücadelede insan haklarının ihlal edilmesine sessiz kalmakla" suçladı. HRW (Human Rights Watch), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Terörizme Karşı Mücadelede İnsan Hakları İhlallerine Yaklaşımı başlıklı raporunda, Mısır'dan Özbekistan'a, Malezya'dan, Fas ve İsveç'e kadar çok geniş bir coğrafyada, terörizme karşı mücadele gayretleri sırasında ülkelerin ciddi insan hakları ihlallerinde bulduklarını kaydetmiştir.¹⁵⁶

2003'teki işgal öncesinde Irak'ta olduğu iddia edilen kitle imha silahlarını arayan ekibin başkanı olan BM baş silah denetçisi İsveçli diplomat Hans Blix, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin tam bir başarısızlık olduğunu ve ülkenin Saddam Hüseyin'in yönetimi altında bulunduğundan daha kötü bir duruma sürüklendiğini

¹⁵⁶ Evcioğlu, *Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...*, s.228

söyleyip, bir anlamda BOP politikalarının iflas etmiş olduğunu itiraf etmiştir. Blix: ¹⁵⁷ "Irak tam bir fiyasko. Amerikalılar çıksa bir bela, çıkmasa başka bir bela. Çıkarlarsa Irak'ın iç savaşa sürüklenme riski var. Kalırlarsa ABD'nin Irak'ı istikrara kavuşturma yeteneği yok. Hiç savaş olmasaydı Irak'ın durumu bundan iyi olurdu" yönündeki sözleri, Washington yönetiminin hatalı politikalarını gözler önüne sermiştir.

3.1.2. NATO ve BOP

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte, NATO'nun varlığına anlam kazandırma çabası içine girildi, İngiltere, bizzat "Demir Lady" takma adlı Başbakanı Thatcher, İskoçya'da 7-8 Haziran 1990'da gerçekleştirilen dorukta, yeni düşmanın "İslam Dünyası" olacağını işaretini vermişti. NATO eski genel sekreteri Willy Claes, komünizmin çöküşünden sonra en ciddi tehdidin İslam Dünyası olduğunu birçok kez dile getirmişti. 11 Eylül olayının ardından ABD Başkanı, G.W. Bush, bir "Haçlı Seferi"nden söz ediyordu.¹⁵⁸ 11 Eylül de NATO'nun yeterince hazırlıklı olmadığı düşmanca bir eylem gerçekleşmişti. "Terörizm" bundan sonra yeni stratejilerin zeminindeki kavram olacaktı.

NATO'nun yeni stratejisini inceleyen Cihangir Dumanlı'ya göre, dünya siyasal sistemi yeni bir paradigma düzeyine geçme çabasının yarattığı kaotik bir dönem yaşamaktadır. Çözülmesi gereken sorunlar ise, tek kutbun temsilcisi süper güç ABD dahil herhangi bir ülkenin yalnız başına çözemeyeceği kadar zor ve karmaşıktır. Ancak Dumanlı'ya göre büyük çaplı savaş olasılığı artık ortadan kalkmıştır. Bu yanıltıcı ve asker gücünü azaltma isteklerini harekete geçiren aldatıcı bir varsayımdır. Bu varsayım, yalnızca kısa erim için geçerlidir. Zira Türkiye, NATO'da ABD'den sonra en büyük askeri güce sahip bir müttefik olarak ¹⁵⁹ sözü edilen bu bölgenin tam ortasında, barış ve istikrara katkıda

¹⁵⁷ B. S. Dilek, "BOP Irak'ta Çöküyor", 06.11.2006, <http://www.hakimiyetimillie.org/index.php?news=155>

¹⁵⁸ **Milli Gazete**, 28 Haziran 2004.

¹⁵⁹ **Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye'nin Jeostratejik Önemi**, Ankara, Genel Kurmay Basımevi, 1992, s.95-96.

bulunmak için bütün olanaklarını kullanan en önemli ülkelerin başında yer almaktadır. Dolayısıyla, askeri güç açısından nitelikli olduğu kadar niceliğin de kuşkusuz önemi vardır.

Güncel güvenlik belgelerinde artık başta "terörizm" olmak üzere, KİS'lerin yayılması, silah, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, mikromilliyetçilik, etnik çatışmalar, köktendincilik, örgütlü suçlar, çevre sorunları ve kaynak paylaşımları gibi sorunlar tehdit olarak ele alınmaktadır. Dumanlı'ya göre, 1989'da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 11 Eylül 2001 bu algılamayı şekillendirmiştir.¹⁶⁰ Soğuk Savaşın sona ermesi, ağırlıklı olarak Avrupa'nın, 11 Eylül "terör" saldırısı ise, ABD'nin tehdit algılamalarını etkilemiş ve bu durum güvenlik stratejilerine doğal olarak yansımıştır. ABD, Irak'ta, önleyici taarruz (preemptive strike) olarak tanımlanan "tehdit belirginleşmeden önce harekete geçme ve tehdidi yok etme" ve bunu gerekirse askeri güç kullanarak tek başına icra etme stratejisini uygulamaya başlamıştır.

NATO'nun değişen ortama uyum göstermesi 1991'de Roma Zirvesi ile başlayan süreçte aldığı kararlarla olanaklı olmuştur. Dumanlı'nın yaptığı güzel bir tespit vardır: *"İstanbul Doruğu, NATO'nun kuruluşundan bu yana 17. doruğudur. Şimdiye değin gerçekleştirilen doruklara bakıldığında, bunların altısının Soğuk Savaş döneminde yalnızca 15 yıl içinde yapılması değişimin hızı ve boyutu hakkında fikir vermektedir. 1992 Roma zirvesinde şekillenen ve 1999 Washington Doruğunda son şekline getirilen NATO'nun yeni stratejik konseptinde ittifakın kuruluş maksadı olan, üyelerinin kolektif güvenliğini sağlama görevinde bir değişiklik olmadığı vurgulanmakta, güvenliğin askeri boyutu yanında politik boyutuna ağırlık verilmekte, buna bağlı olarak istikrarın yaygınlaştırılması için ittifakın hedeflerini paylaşan fakat üye olmayan çevre coğrafyalarda bulunan ülkelerle yakın işbirliği öngörülmektedir."*¹⁶¹

¹⁶⁰ C. Dumanlı, "NATO Zirvesi ve Türkiye'ye Etkileri", **Cumhuriyet Strateji**, 19.07.2004, s.14.

¹⁶¹ Dumanlı, "NATO Zirvesi...", s.14.

23-25 Nisan 1999 NATO Washington Zirvesi'nde "Yeni NATO Konsepti" zorlu müzakerelerden sonra kabul edilmiştir. Alınan kararlar kısaca şöyledir:¹⁶²

1. NATO'nun, "Alan Dışı" askeri harekâtlarda kullanılması
2. NATO'nun, kitle imha silahları, uluslararası terör, uyuşturucu kaçakçılığı ve ırk ayrımı gibi sorunların çözümünde kullanılması
3. Askeri harekât ve savaş kararlarının BM kararlarına bağlı olmaksızın NATO'da alınması
4. NATO'da "Çokuluslu Birleşik Görev Kuvvetleri" kurulması, bu kuvvetlerin askeri harekâtlarda kullanılması
5. NATO'ya küresel boyutlarda ekonomik, politik, demokratik ve stratejik görevler verilmesi.

ABD'nin 11 Eylül 2001 saldırıları sonucunda yönetime yakın düşünce kuruluşları tarafından daha sık dile getirmeye başlanan "İlimli İslam Modeli" teorik olarak öncelikle Graham Fuller, John Esposito ve John Voll gibi Beyaz Saray'a yakın isimlerce gündeme getirilmiş ve uygulamaya geçirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Graham Fuller, Foreign Affairs dergisinin Mart-Nisan 2002 tarihli sayısına yazdığı "Siyasal İslam'ın Geleceği" başlıklı makalede Türkiye'nin hangi özellikleri ekseninde İslam ülkelerine bir model olmaya başladığını şu sözlerle ifade etmiştir:¹⁶³

"Türkiye kesinlikle bir model haline gelmektedir. Çünkü Türk Demokrasisi katı devlet ideolojisini yıkmakta ve gönülsüz de olsa, ülkenin gelişmekte olan demokratik ruhunu, kamuoyunun önemli bir kısmını, geleneği yansıtan İslami Hareket ve partilerin doğuşuna izin vermektedir."

Bir görüşe göre, ABD ve İsrail çıkarları doğrultusunda oluşan BOP ve Yeni NATO, Ortadoğu'yu işgale hazırlanmaktadır. ABD, NATO flamasıyla

¹⁶² J.Fischer, "Büyük OrtaDoğu Projesi ve Nato", 17 Haziran 2004, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=510

¹⁶³ Fischer, "Büyük OrtaDoğu...",

Türkiye'nin bağımsızlığını ihlal edip; İncirlik başta olmak üzere, Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz ve Trakya'da denetim dışı alanlar oluşturmak, havaalanlarını ve boğazları kapatmak istemektedir. Dışişleri bakanlığı sözcüsü Namık Tan, "*Basında yer alan sözkonusu taslak ile ilgili görüşmeler, Genelkurmay Başkanlığı ile ABD Savunma ve İşbirliği ofisi arasında yapılmıştır*" şeklinde açıklama yapıyordu. ABD, Trabzon'da iki liman ve Samsun'da bir limanda üs kurmak istemektedir. Ayrıca tatbikat adı altında Konya Karapınar Bölgesi'ni de kullanmak istemektedir. Türkiye isteğe resmi olarak olumlu yanıt vermemiştir.¹⁶⁴

NATO Genel Sekreteri Jaap De Hoop Scheffer Nisan 2004'te Türkiye'ye yaptığı ziyarette Büyük Ortadoğu için işbirliği yapılması gerektiğini açıkça vurgulamıştır. Türkiye'nin, laik ve demokratik bir ülke olarak uluslararası cemiyetin bu konudaki çabalarında önemli bir rol oynayacağına dikkat çeken Scheffer, İstanbul'un NATO zirvesi için anlamlı olduğunu belirtmiş ve "*İstanbul nasıl 2 kıtayı birleştiriyorsa, NATO da aynı şekilde Kuzey Amerika ve Avrupa kıtalarını birleştiriyor*" görüşlerini dile getirmiştir. Bu sözleriyle AB'ye de çağrıda bulunan Scheffer, terörizm, kitle imha silahları, bölgesel savaşlar gibi değişik ve belirsiz tehditlerin her ülke için söz konusu olduğuna dikkat çekmiştir. Fakat 2003 Irak Savaşı ve sonrasında ABD ve AB arasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıktı ve bu durum Euro-Atlantik kırılması olarak da adlandırılmaya başlandı.¹⁶⁵

Rusya Federasyonu'nun NATO'nun İstanbul Doruğu'na katılmaması önemli bir mesaj olarak gündemdeki yerini almıştı. Çünkü Rusya Federasyonu'nun uzun erimli ve stratejik çıkarları açısından "NATO ya dağılmalı ya da Avrupa'ylaştırılmalıdır."¹⁶⁶

¹⁶⁴ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, 243

¹⁶⁵ İ. Bal, A. Selamoğlu, "Büyük Ortadoğu Projesi: ABD, AB, Türkiye ve Bölge", **Demokrasi Platformu**, Yıl:1, Sayı:1, s.13-14

¹⁶⁶ A. Velichkin "Rus Basının Gözü ile NATO", **NATO Dergisi**, Mart 1995, s.1-22.

3.1.3. ABD - AB Zirvesi ve BOP

İrlanda'da düzenlenen ABD-AB zirvesinde, AB, ABD'nin Ortadoğu girişimine destek çıktı. ABD-AB ortak bildirisinde, Büyük Ortadoğu ve Akdeniz'de, barış, ilerleme ve reformlara destek verildi. ABD'nin Georgia eyaletinde, G-8 Zirvesi'nde başlatılan süreçle, Avrupa Konseyi'nin 18 Haziran 2004'te kabul ettiği, Akdeniz ve Ortadoğu ile AB Stratejik Ortaklığı projelerine verilecek destek için açıklama yapıldı. Arap Birliği'nin 23 Mayıs'ta, “demokrasi için kararlılıkla sağlam bir temel kurma” açıklaması referans alındı. ABD ve AB'nin bölgede barış, ilerleme ve reform istediği belirtildi. Reformların başarısı için, reform isteğinin, bu ülkelerin içinden gelmesi gerektiğine işaret edilerek, reformların dışarıdan zorlanmayacağı vurgulandı. Reform yapmaya istekli kurum ve kuruluşlarla işbirliği çağrısının yapıldığı açıklamada, her ülkenin sahip olduğu farklılıklara saygılı olunması gerektiği belirtildi. Her ülkenin, kendi hızındaki değişimine saygı gösterilmesi gerektiği belirtildi. İnsan asaleti, özgürlüğü, demokrasi, hukuk kuralları, ekonomik fırsat ve sosyal adaletin evrensel değerler olduğu yinelenildi.¹⁶⁷

Büyük bir askeri altyapıya sahip olmayan AB'nin Türkiye'nin güçlü ordusuna ihtiyacı vardır. Bu nedenle de Büyük Orta Doğu Projesi'nin ortaya çıkması Türkiye'nin kısa zamanda AB'ye kabul edileceğine ilişkin olarak bir güven ortamı yaratmıştır. Aksi halde, projenin hayata geçirilmesinde yenilenmiş NATO modelinden istifade etmeye çalışan ABD'ye Türkiye'nin destek vermesi AB'yi içinden çıkılmaz bir konuma düşürebilir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde Türkiye Avrupa ve dünya pazarlarına ulaştırılacak olan en büyük petrol ve doğalgaz hatlarının üzerinden geçtiği transit bir ağa dönüşecektir. Bu nedenle de, hâlihazırda, AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı vardır.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, 253

¹⁶⁸ “Dış Basında Türkiye – AB İlişkileri”, 11.03.2004,

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Avrupabirligi/2004/03/11x03x04.htm>

3.1.4. İsrail Faktörü ve BOP

Yılmaz Tezkan, Israel Shahak'ın, "1980'lerde İsrail için Bir Strateji" başlıklı makalesine kitabında yer vermektedir. Bu makale, Siyonist rejimlerin bütün Arap devletlerinin küçük devletlere ayrıştırılıp parçalanması amacına yönelik ayrıntılı planını açıklamaktadır.¹⁶⁹ Makaleye göre; "*Bütün Arap devletlerinin küçük parçalara bölünüp parçalanması fikri, İsrail stratejik düşüncesinde yinelenip durulur. Örneğin, 6 Şubat 1982 tarihli Ha'aretz Gazetesinin, alanında en bilgili olan askeri konular muhabiri Ze'ev Schiff, Irak'ta İsrail'in çıkarlarına en uygun çözümün Irak'ın Şii Arap, Sünni Arap ve Kürt devletlerine bölünüp dağılması olduğunu yazmaktaydı. Bugün, Shahak'ın düşünceleri ile ABD'deki neoconların fikirleri arasındaki güçlü bir irtibat olduğu açıkça görülmektedir.*"¹⁷⁰

İsrail'in Ortadoğu'daki hedeflerini gerçekleştirmek için verdiği savaşın, "terörizm"e karşı ve "güvenlik" amacıyla olduğu açıklanmıştır. Bunda gerçek payı vardır. Ancak, şimdiki İsrail Hükümeti'nin güvenlik anlayışı, barışa giden yolu tıkamaktadır.

Dünya uluslarına karşı önemli bir tehdit olan "terör"e karşı verilen savaşta ilk yapılacak iş önce "terör"ün uluslararası hukukun unsuru durumuna getirilerek tanımının yapılmasıdır. Bu yaşamsal önemdedir. Daha tanım üzerinde bile anlaşılamayan iki büyük güç AB ve ABD, Batı'yı bir bütün durumunda temsil etmektedir. Zbigniew Brezinski, Huntington gibi post-modern güvenlik stratejisi kurgulayıcılarının korkulu rüyası olan, "ABD ile AB'nin arasının açılması" daha başka bir deyişle, "Batıdaki eski çatlağın yeniden ortaya çıkması" gerçek olmaktadır. Brezinski, "*Tarihin bize öğrettiğine göre, bir süper güç kendince haklı ve dünya için uygun bir mesajı yayamazsa, bu durumu uzun bir süre*

¹⁶⁹ Yılmaz Tezkan, **Bir Başka Açından İsrail**, Ankara, Ülke Kitapları, Ekim 2004, s.91

¹⁷⁰ Tezkan, **Bir Başka Açından**..., s.91

koruyamaz. Roma, Fransa ve Büyük Britanya deneyleri bunu kanıtlamıştır.” demektedir.¹⁷¹

ABD'de Evanjelicleri iktidara taşımayı başaran, kurumsal ve ekonomik yapıyı kontrol altına almayı başaran, daha sonra zincir örgütlenmelerle, Müslüman ve Türk Dünyası dahil tüm dünyada zenginleri, siyaset, sanat ve bilim çevrelerini elde eden, ulusal iktidarları çıkarları doğrultusunda yönlendirmeyi başaranların, İsrail Devleti'nin mega projesine giden yolda ve yeni yüzyılın hemen başında, binlerce yıllık hedeflerine göreceli olarak çok yaklaştıkları söylenebilir. Hedefleri belli olmayan ve kısır döngülere saplanan çoğu ülke ile karşılaştırıldığında bu başarılı durumun arkasında kuvvetli bir arkaplanın varlığı sezilmektedir.¹⁷²

Ayrıca İsrail'de ve İsrail dışında yaşayan ve Filistin meselesindeki tutum dahil, İsrail devletinin izlediği devlet politikasını onaylamayan çok sayıda sağduyulu Yahudi de vardır. Ne var ki bunlar şimdilik radikaller kadar etkin değildir. Ne zaman etkin olacakları da kestirilememektedir.

İbrahim Karagül'e göre, 1996'larda Ortadoğu'yu yeniden kurmak için geliştirilen Türkiye-İsrail-Ürdün eksenini artık eski etkisini yitirmektedir.¹⁷³ Buna göre, Anglo-Amerikan-İsrail Cephesi'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına göre şekillendirilen bu eksen; İran, Irak ve Suriye'yi istikrarsızlaştırmayı, İsrail'in güvenliğini sağlama almayı, bölgedeki ABD-İsrail karşıtlığıyla mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye AB'ne yaklaştıkça ABD-İngiliz-İsrail politikalarına bağımlılığı azalmaktadır. Önümüzdeki dönemde, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında AB etkisinin artması beklenmektedir. Irak'ın parçalanma süreci, Basra Körfezi ile Doğu Akdeniz arasındaki hattın işgal edilmesine yönelik ABD-İsrail planları,

¹⁷¹ Z. Brezinski, **Kontrolde Çıkış Dünya-Yirmibirinci Yüzyılın Arifesinde Dünya Çapında Karmaşa**, (çev) Haluk Menemencioglu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şubat 1996, s.89.

¹⁷² Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.259

¹⁷³ İ. Karagül, **Yeni Şafak**, 27.05.2004.

Irak'ın Kuzeyi'ndeki İsrail varlığı, Dicle-Fırat'ın geleceği, aynı cephenin Türkiye toprakları üzerinde Irak'ın Kuzeyinden İskenderun Körfezi'ne uzanacak bir kuşak oluşturulması ve Irak'ın Kuzeyi'nin Doğu Akdeniz'e bağlanması çalışmaları, böylece Musul-Kerkük petroleri için güvenli hat oluşturma planları Karagül'e göre Türkiye'yi ürkütmektedir.

Son dönemde, Arap dünyası ile yaşanan sıkıntılarda, Türkiye'nin yanında olan, ABD'nin de katılımıyla ortak tatbikatlar düzenleyen, PKK elebaşısının yakalanmasında kritik düzeyde destek verdiği öne sürülen İsrail ile işbirliğinin ayrıntıları hiçbir zaman açıklanmamıştır. Ancak bunun derin bir ilişki olduğu öne sürülmektedir.

Temmuz 2004 ortasında İsrail kıdemli Başbakan yardımcısı ve aynı zamanda da Ticaret, Sanayi ve İletişim Bakanı Ehud Olmert, Şaron tarafından Türkiye'ye gönderilmiştir. Olmert'in Irak'ın Kuzeyi'nde İsrail ile ilgili öne sürülenler konusunda, kuvvetli bir tonda, *"Eğer en küçük bir kanıt varsa, Türkiye bekletmeden ortaya koymalı, eğer yoksa İsrail ile ilişkiler güçlü bir şekilde sürdürülmelidir"*, şeklindeki açıklaması politik açıdan güven verici görünüyordu. *"İslam Dünyası'yla olduğu gibi, İsrail ile de iyi ilişkilere sahip olmanın Türkiye'nin çıkarına olduğunu unutmamalıyız"* şeklinde açıklama yapıyordu. İsrail Başbakan yardımcısına göre, Ortadoğu sorununun çözümünde şimdilik üçüncü tarafların yapabileceği bir şey yoktu. Sonuç olarak Olmert, Başbakanla olmasa da Cumhurbaşkanı ve kilit bakanlarla görüşme olanağı bularak ayrılıyordu.¹⁷⁴

Aslında İsrail'in askeri gücü demek, ABD'nin ve Avrupalı ortaklarının askerî gücü demektir. Emperyalist destek çekildiğinde İsrail'i hizaya getirmek sanıldığından çok daha kolaydır. İsrail'in ne yapıyorsa ABD başta olmak üzere diğer emperyalist güçlerin gizli-açık özendirilmesi ve desteğiyle yapmaktadır. Nitekim Filistin ve Lübnan'a yönelik son saldırıda ABD ve AB'nin yaklaşımı

¹⁷⁴ H. Çelik, **Güncel, Posta**, 17 Temmuz 2004, s.14.

söylediklerimizi doğrulamaktadır. Başta ABD olmak üzere kolektif emperyalizmin siyonist rejime verdiği destek ve onun sonucu ortaya çıkan "sürekli savaş durumu" bölgedeki gerici rejimlerin "iktidarını" da kalıcılaştırmaktadır.¹⁷⁵

İbrahim Karagül'e göre: *"Irak'ta egemenliğin devrinden sonra Türkiye, İran ve İsrail arasında müthiş bir nüfuz mücadelesi yaşanmaktadır. Ayrıca, İsrail'in Arap olmayan bir bölge devleti kurarak bu devlet üzerinden hareket alanını genişletmeye yönelik stratejisinin, Türkiye ve İran'ı, aralarındaki rekabeti bir kenara bırakıp bu yeni ve ortak tehdide karşı yakınlaşmaya ittiği gözlenmektedir."*¹⁷⁶ İsrail'in, Kürt kartı üzerine oynayarak Türkiye, İran ve Suriye'yi istikrarsızlaştırma stratejisini seçmesi ve Türkiye ile ortaklığını tehlikeye atma pahasına bu yola girmesi Karagül'e göre artık hesaplarda köklü değişiklikler olduğunu göstermektedir.

Bir iddiaya göre, yıllarca, maddi ve manevi bunu desteklediği bilinen İsrail, Kürt kartını, 1934'lü yıllarda daha İsrail kurulmadan önce oynamaya başlamıştır. 1958'de büyük bir adım atan İsrail, Kürtlerin Bağdat hükümetine karşı mücadelelerini canlandırmak amacıyla, İran'daki Şah rejimi ile işbirliği içinde yavaş yavaş onları silahlandırıp eğitmeye başlamıştır. 1963'te yapılan yardımın boyutları genişlemiştir. Tahran, bir zamanlar İsraililerle Kürt politikacılar arasında yapılan görüşmeler için karargâh olmuştur. 1965'te, İsrailli askeri eğitmenler dağlarda Kürt militanlar için ilk kez kurs düzenlemiştir. İddiaya göre, İsrail Kürtlere ayda 50 bin dolar vermiştir. Molla Mustafa Barzani, 1967 ve 1973'te iki kez İsrail'i ziyaret etmiştir. 1975'te İran, Irak'la arasını düzeltince, İsrail'in Kürtlere yaptığı her türlü yardım kesilmiştir. Bu, Kürt isyanının sonu demek olmuştur. Çünkü İsrail yardımının tümü İran üzerinden yapılmaktadır. Ancak, bundan sonra da, MOSSAD tarafından terk edilmiş olsalar bile Kürtler

¹⁷⁵ F. Başkaya, "Siyonist İsrail'e Dair Gerçeği Söylemek", 29. Temmuz 2006, <http://www.bianet.org/2006/07/28/82938.htm>

¹⁷⁶ İ. Karagül, **Yeni Şafak**, 8 Temmuz 2004.

İsrail'le sınırlı işbirliğini sürdürmüştür. Körfez Savaşında İsrail-Kürt ilişkileri yeniden canlanmıştır.¹⁷⁷

ABD ile birlikte İran ve İsrail, 1961-1975 arasında Irak'taki Kürt hareketine destek vermiştir. Kürt ayrılıkçı hareketinin bölgede Arap ulusalcılığına karşı kullanıldığı anlaşılınca birlikte bunu birçok Arap ülkesi tam olarak kavrayamamıştır. Bu arada Cemal Abdülnasır döneminde Mısır, Irak ve Suriye'yi kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Nasır zamanında, Arap ulusalcılığı önemli ölçüde gelişmekle kalmamış, diğer süper güç olan SSCB'nin de bölgeye nüfuz etmesini kolaylaştırmıştır. Böylece, bölgede iki blok karşı karşıya gelmiştir. Bu Soğuk Savaş'ın içinde yeni bir kapışma sürecidir.¹⁷⁸

İsrail, 1958 yılında Kral Faysal'ı deviren ve Irak'ta iktidarı ele geçiren General Abdülkerim Kasım'ın öncülüğündeki akım, İsrail'in bölgedeki çıkarlarını tehdit etmiştir. Irak, Bağdat Paktı'ndan çekilmiş ve Moskova'nın güdümüne girmiştir. Bu dönemden sonra İsrail'in, bölgedeki istikrarsızlığın sürmesi için Kürt kartına yeniden başvurduğu öne sürülmektedir. Buna göre; Irak'ın parçalanarak kuzeyinde bir devlet kurulması için Birinci Dünya Savaşı'nda çizilen suni sınırları kullanmanın çıkarma hizmet edeceğini bilen İsrail, bu bölgede giderek artan şekilde, eylemlerini yoğunlaştırmıştır. İsrail, bir taraftan Kürt kartına oynarken, öte yandan da müttefik arayışlarını, bölgedeki yayılmacı siyasetinin uzantısı olarak sürdürmüştür.¹⁷⁹

Temmuz 2004 içinde, bizzat İsrail Başbakanı Şaron'un ağzından yapılan bir açıklama, Fransızlar için adeta şok etkisi yaratmıştır. Şaron, "*Fransa'da anti semitizmin turmanışa geçtiğini söylüyor bu nedenle Fransa'da yaşayan Yahudilerin anayurtlarına dönmeleri gerektiği*" şeklinde bir çağrı yapıyordu. Bu göç çağrısından 10 gün sonra, 200 Fransız Yahudinin yerleşmek üzere İsrail'e gittiği haberleri basında yer alıyordu. Göç çağrısına sert tepki veren Fransa ise

¹⁷⁷ E. Güven, **Radikal**, 25.06.2004.

¹⁷⁸ "İsrail Türkiye İlişkileri ve Kuzey Irak'ın Durumu", **Cumhuriyet Strateji**, Ekim, Yıl:1 Sayı:2,12.07.2004.

¹⁷⁹ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük...**, s.273

Şaron'dan kabul edilemez sözleriyle ilgili açıklama istiyor, İsrail Başbakanının olası bir Paris ziyaretinin hoşnutlukla karşılanmayacağını belirtiyordu.¹⁸⁰

3.1.5. Kuzey Irak'ta Kürt Hareketi ve BOP

Ortadoğu enerji açısından stratejik bir bölgedir. ABD, Soğuk Savaş öncesi stratejisini, enerji kaynaklarının kontrolü üzerine kurarken, sonraki dönemde stratejisini, "anılan zenginliklere doğrudan el koymak" yönünde yürütmeye başlamıştır. Bu nedenle, Ortadoğu'ya ilgisi daha da yoğunlaşmıştır. Irak'ın Kuzeyi'ndeki Kürt Hareketinin desteklenmesi, bu resmin içinde görülmelidir. İlk Körfez Harekâtı sonrasında bölgede bir Kürt ayaklanması başlatılmıştı. 1991'in Martı'nda Saddam'ın Ordusu tarafından acımasızca bastırılan bu ayaklanma sonucunda, binlerce peşmerge Türkiye'ye sığındı. Ayrıca, 3 binin üzerinde peşmergenin Saddam'ın zulmünden korunmak için ABD'ye götürüldüğü öne sürüldü. Bunların, İkinci Körfez Harekâtı'ndan sonra birer profesyonel asker ve yönetici olarak yetiştirilmiş şekilde bölgeye getirildiği ve Irak'ın Kuzeyi'ne yerleştirildiği söylenmekteydi. Dr. Hicran Kazancı peşmergelerin Türkiye'ye sığınma olayını şöyle özetlemektedir:¹⁸¹

“Kürt ayaklanmasından sonra, Kürdistan Demokratik Partisi (KDF)'nin üst düzey yöneticilerinden, Muhsin Dızai ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) lideri Celal Talabani, Ankara'ya gelmiş ve başta Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Tugay Özçeri olmak üzere yüksek seviyedeki dört Türk bürokratla görüşmüştü. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, bu görüşmeyi 11 Mart 1991'de Moskova ziyaretinde açıklamıştı. Bu görüşme sonrası Özal, Irak'ın Kuzeyinde Kürtler için bir güvenlik bölgesinin oluşturulması önerisinde bulunmuştu.”

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem değişmişti. Kuveyt'in işgali ile başlayan süreçte ABD Körfez Harekâtını düzenleyerek, yeni dünya düzeni için bir

¹⁸⁰ Dünya, **Milli Gazete**, 30.07.2004, s.8

¹⁸¹ H. Kazancı “ABD'nin Ortadoğu Politikasındaki Araç: Kürt Hareketi”, **Cumhuriyet Strateji**, 19 Temmuz 2004, s.12.

gövde gösterisi yapmış ve dünyadaki potansiyel rakiplerine mesaj vermişti. Ancak bir koyup üç alma stratejisi ile müdahil olmayı öneren rahmetli Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bu konudaki öngörüsü gerçek olmamıştı. Türkiye başta ABD'ye gereken desteği verdiği halde uygulamada zarar etmişti. Bir nevi basitçe kandırılmıştı. Bu bağımsız devlet olmaya ve uluslararası konuma zarar vermişti. Ancak bu deneyim, ikinci harekâta bu kez ABD'ye güvensizlik olarak yansımış ve Türkiye daha gerçekçi bir duruş sergilemeyi başarmıştı. Artık, kritik dönemece girilmiş olup Türkiye'de küresel uluslararası güçlerin endişe duydukları olay gerçekleşmektedir. Carter'ın güvenlik danışmanı Zbigniew Brezinski'nin de söylediği gibi, bilinçlenme süreci gelişmeye başlamıştır. Batı kültürünün doğuya karşı yaklaşımını eleştiren Brezinski, Batı kültüründeki ruhsal boşluğun karşılıklı anlayışa engel olduğunu söylemektedir.¹⁸² Ortadoğu ve dünya giderek daha fazla uyanmaktadır. Bilinmelidir ki, eğer barış isteniyorsa, artık uluslararası çıkarlara ve gerektiğinde yalana dayanan politikalar, yerini açık ve dürüst yeni işbirliği yöntemlerine bırakmak zorundadır.

Emperyalistlerin çıkarları her zaman Kürt Milliyetçiliğinin önünde olmuş ve emperyalist güdüm ise hep sürmüştür. Bundan sonra da böyle sürecek gibi gözükmektedir. Dr. Kazancı, Talabani'nin de güvenilirliğini sorgulamaktadır. Kazancı'ya göre, aşağıdaki olaylara dikkat etmek gerekmektedir:¹⁸³

1. 1975 yılında, Barzani, Saddam tarafından yenilgiye uğratıldığında, “Saddam Hüseyin'in demir yumruğunu selamlarım” diye açıklama yapan,
2. 1970'li yıllara kadar Sovyet yanlısı giren,
3. 1975 yılında bir anda Mao hayranı olan,
4. 1975'ten sonra, Latin Amerikan gerillacılığının savunmasını yapan,
5. 1990 yılında ise, Yeni Dünya Düzeninin destekçisi olan,
6. 1992 yılında Irak'taki Kürt ayaklanmasını acımasızca bastıran Saddam'la el sıkışıp onu öpen,
7. 1992 yılında Türkiye'den PKK'ya karşı yardım isteyen,

¹⁸² Brezinski, “Kontrolde Çıkış Dünya...,”

¹⁸³ Kazancı, “ABD'nin Ortadoğu Politikasındaki...,” s.13.

8. Daha sonra PKK ile Türkiye'ye karşı işbirliği yapan Talabani idi.

Bugün ABD desteğiyle işgal altındaki Irak'ın geçici Cumhurbaşkanı olan Talabani, 23 Haziran 2004 tarihinde yine Türkiye'deydi. Başbakan Erdoğan tarafından kabul edilen Talabani, Kerkük için birleşmiş bir yapı ile Türkmen, Kürt ve Arapların oybirliğiyle temsil edileceği bir yapı düşünüldüğünü söylerken, Kerkük'ün kapısında 20 bin Kürt mültecinin kente girmek üzere olduğu bilinmektedir.

2004 Ağustos başında ABD Savunma Bakanlığı'nın eski yetkilisi ve Irak uzamanı olan Michael Rubin PKK terör örgütünün Irak'ın Kuzeyi'nde uyuşturucu kaçakçılığı yaptığını, evleri, tarlaları işgal ettiğini, haraç topladığını, kendisine karşı çıkanları öldürdüğünü ve bölgede sabotajlar düzenlediğini ifade etmiştir. Rubin, bu durumun Washington'un güvenilirliğini sarstığı görüşündedir.¹⁸⁴

Türkiye, Irak'ın Kuzeyi'nde bir Kürt Devleti'nin kurulmasına karşı durmaktadır. 11 yıl önce, Uğur Mumcu, "Mossad ve Barzani" ilişkisi konusunda yazmıştı. Ölümünden kısa bir süre önce İsrail büyükelçiliğine çağrılarak sert uyarılar aldığı öne sürülen Mumcu, 7 Ocak 1993'teki yazısını, Londra ve Sydney'de yayınlanan "Israel's Secret Wars-A History of Intelligence Services" adlı kitaba dayandırmıştı. İddiaya göre: 1972de, IDKP önderi Molla Mustafa Barzani'nin, Irak rejimine karşı ayaklanmasını, ABD, İsrail ve İran destekliyordu. Barzani ve ABD ilişkileri, bizzat ABD Dışişleri bakanı Henry Kissinger tarafından yürütülmekteydi. MOSSAD-Barzani arasındaki ilişkiler, İsrail'in Tahran'daki askeri ataşesi olan ve MOSSAD ajanı olduğu söylenen Yaakov Nimrodi, aracılığıyla gerçekleştirilmişti. Nimrodi'nin, Sovyet silahlarının Barzani'nin eline geçmesinde rol üslendiğini belirten kitabına göre, Şah ve Nixon görüşmesinden sonra, CIA tarafından, Kürdistan Demokratik Partisi'ne üç yıl içinde 3 milyon dolar gönderilmişti. Şah, Irak'la 1975'te aniden Cezayir Anlaşmasını imzalayınca Kürtler ortada kalmıştı. Molla Barzani, ABD'ye

¹⁸⁴ "Dış Haberler", **Milli Gazete**, 07.08.2004.

kaçtığına ise, Kissinger yüzüne bile bakmamıştı. 2000 yılında Türk askerleri, İsrail ile ABD, işbirliği yapan Barzani-Talabani ikilisinin burnunu sürtmek için, Habur Sınır Kapısını kapattı. Onları yıllık 200 milyon dolar gibi bir gelirden yoksun bıraktı. Bunun ardından İsrail ve ABD tarafından, Barzani'ye bağlı 30 bin Talabani'ye bağlı 25 bin peşmergenin 100 ila 500 dolar arası maaşa bağlandığı ve düzenli ordu eğitimlerinin taraflarca yapıldığı öne sürüldü. Bundan sonra, Türkiye'nin Kürtler üzerinde kurduğu egemenlik ortadan kalktı. Kontrol, artık ABD ve İsrail'e geçmişti.¹⁸⁵

Dr. Hicran Kazancı'ya göre; “2992 yılının Temmuz ayında, Irak'ın kuzeyinde, güvenlik bölgesi oluşturulmuştu. Irak Kürtlerine büyük destek sağlayan İsrail'in ve ABD'de bulunan Yahudi lobilerinin, bölgedeki Türkmen varlığından tedirgin olduğu anlaşılmaktaydı.”¹⁸⁶

İsrail'in, Saddam sonrası Kürtlere yapmış olduğu yardımların niteliğinde ve niceliğinde büyük artışlar olduğunu söyleyen Kazancı, ABD'deki “Yahudi-Kürt Dostluk Lobisinin”, Kerkük ve Musul'un “Kürt Federe Devleti” oluşumu içinde yer almasından yana olduğunu söylemektedir. Buna göre, İsrail gibi Avrupa da Türkmenlere özerklik verilmesinden yana değildir.

Kürtlerin, ABD tarafından kullanılmalari son dönemde ortaya çıkan yeni bir konu değildir. 1992 yılında, ABD korumasında, Irak'ın Kuzeyi'nde seçimlerden sonra kurulan sözde Kürt Parlamentosu, 4 Ekim 1992 yılında yayınladığı tek taraflı bildiriyle, “Kürt Federe Devletinin” kurulduğunu resmen açıklamıştı.

Kazancı'ya göre İsrail, zengin petrol yataklarına sahip Kerkük ve Musul'u kontrol altına almanın yanısıra, Türkmenleri Kürt Kimliği içinde eritmeyi hedeflemektedir. Türkiye, Irak'ın bölünmesini önleyecek politikalar peşindedir.

¹⁸⁵ Evciöğlü, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.284

¹⁸⁶ H. Kazancı, “İsrail Türkiye İlişkileri ve Irak'ın Kuzeyi'nin Durumu”, **Cumhuriyet Strateji**, 12 Temmuz 2004, s.6-7

Bu da, Irak başta olmak üzere, diğer bölge devletleri tarafından hoşnutlukla karşılanmaktadır. Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi Politikası'nın aslını kendi ulusal güvenliğiyle birlikte Irak'ın Kuzeyi'ndeki Türkmenlerin de güvenliğini sağlamak oluşturmaktadır.¹⁸⁷

3.1.6. G-8 ve BOP

ABD Beyaz Sarayı Sözcüsü Scott McClellan, 26 Mayıs'ta yaptığı bir açıklamada, ABD Başkanı George W. Bush'un Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı G-8'ler zirvesine ve ABD'nin ortaya attığı Büyük Ortadoğu Projesi'nin ele alınmasına katılmaya davet ettiğini söyledi. Sözcü, Başkan Bush'un zirvede, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki siyasi, ekonomik ve sosyal reformların ele alınmasını istediğini ve Türkiye'nin bu çabalara katkıda bulunmasını beklediğini kaydetti. Sözcü ayrıca, Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki önemli reformların, özellikle demokratik reformlara katılmasının, G-8'ler ile AB ülkeleri arasında, Türkiye ile de bölge ortakları arasındaki işbirliğini ilerleteceğine işaret etti.¹⁸⁸

Haziran 2004' de G-8 toplantısı yapıldı. ABD'de düzenlenen toplantıda bu kez ana konu, “Büyük Ortadoğu Projesi” olmuştur.¹⁸⁹

Doruk, ABD Başkanlığı tarafından tarihi olarak ilan edilirken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri için Ortaklık girişimiyle bölge ülkelerine, özgürlük, demokrasi ve gönenç götürüleceği öne sürüldü. Bu kapsamda oluşturulan “Demokrasi için Yardım Diyalogu” mekanizmasına; Türkiye, Yemen ve İtalya eş başkan seçildi. Yemen'le aynı safta ağırlanan Türkiye'nin Dışişleri Bakanı'na göre, doruğun hedefleri Türkiye'nin hedefleri ile örtüşmekteydi.

¹⁸⁷ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.285

¹⁸⁸ “Bush, Türkiye'yi G-8'ler Zirvesine Davet Etti”, **China Radio International**, 27 Mayıs 2004.
<http://tr.chinabroadcast.cn>

¹⁸⁹ **Milli Gazete**, 11 Haziran 2004.

Türkiye'de daha ziyade "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" (Greater Mideast Plan) yerine "Büyük Ortadoğu Projesi" diye adlandırılan projenin, G-8 Zirvesi'nden sonra adının "Genişlemiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi" olarak değiştiğini görmekteyiz. Ancak bu ad uzun olduğundan olsa gerek, "Büyük Ortadoğu Projesi" olarak adlandırılmaya devam edilmektedir. Projeye "Büyük Ortadoğu" (Greater Mideast) değil de "Genişlemiş Ortadoğu ve Afrika" (Broader Middle East and Africa) adı verilmesinde Fransa'nın ısrar ettiği öne sürülmektedir.¹⁹⁰

Uluslararası İlişkiler Uzmanı Yrd. Doç. Dr. Bekir Günay, ABD'nin Ortadoğu'da kontrollü demokrasiler oluşturma peşinde olduğu görüşündeydi. İbrahim Karagül, doruğun ABD için bir fiyasko olduğunu söylüyordu. Irak hareketinde ABD'nin yanında yer alan ABD, İngiltere, İtalya ve Japonya ile karşı grupta yer alan Almanya, Fransa, Rusya ve Kanada'nın karşı karşıya geldiği G-8 doruğunun konusu olan "Büyük Ortadoğu Projesi" için dorukta Türkiye ve Yemen'e önerilen rol ve yapılan bazı planlamaların dışında, Irak, NATO'nun geleceği ve BOP konusunda anlaşma sağlanamamıştır.¹⁹¹

G-8 doruğunda; Türkiye'nin, Almanya, Fransa, Rusya ve İslam Dünyası'nın söylemleri "Proje İsrail-Filistin sorunu çözülmeden uygulanamaz" şeklindeki görüşü egemen görüş olmuştur. Bu grup, NATO'nun yalnızca bir güvenlik birliği olarak böyle bir projeye öncülük edemeyeceğine ve reformların dışarıdan dayatılamayacağını savunmuşlardır.

G-8 Zirvesi'nde Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgili, üç konunun ele alındığı belirtilmektedir. Bunlar:

1. Büyük Ortadoğu Projesi'ne Avrupa'nın da destek verdiği ve projenin sadece Amerika'nın projesi gibi algılanmasının yanlış olacağı.
2. Filistin-İsrail sorununun çözülmesi için gerekli girişimlerin başlatılması.
3. Demokrasinin dışarıdan dayatma ile empoze edilemeyeceği.

¹⁹⁰ "Erdoğan'ın BOP Pazarlığı", **Sabah**, 08.06.2004.

¹⁹¹ **Milli Gazete**, 11.06.2004.

3.2. BOP'un Sahneye Konması ve Ülkelerde Dönüşüm

ABD'nin, "Büyük Ortadoğu Projesi" kapsamında resmen açıkladığı "Büyük Ortadoğu'da Dönüşüm" 11 Eylül'den sonra sahneye konmuştu. 11 Eylül 2001'in uzantısı olarak, Asya'nın stratejik bölgesi Afganistan işgal edilmiştir. İşgalin sonrasında Ortadoğu'nun kalbine yerleşmek üzere, Irak harekâtı icra edilmiştir. Her iki harekât sonuçlan itibariyle ilk aşamada başarılı olmuş ve başlangıç hedeflerine ulaşmış gözükmese de şimdiki durum oldukça farklıdır.

3.2.1. Irak

ABD, Irak'a girmeden önce, televizyonlardan yoğun bir şekilde propaganda edilen "Kitle İmha Silahları (Weapons of Mass Destruction)", Bush'un ağzında neredeyse her gün kullanılan bir laftı. Artık insanlar bıkmış ve bu silahların her an kullanılacağı gibi bir korkuya sahip olmuşlardı. Colin Powell, 2003'ün 3 Şubatı'nda The Wall Street Journal'da yayınlanan makalesinde;¹⁹² *"Eğer, Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmanın tek yolu savaşa savaştan kaçınmayacağız!"* diyordu. Powell, Irak Harekâtı öncesi, Birleşmiş Milletler'de yaptığı uzaydan çekilen ve nükleer kurumların yerlerini gösteren resimli açıklamasında Irak'ı uyarıyor ve tüm dünyayı bilgilendiriyordu. Daha sonra bu silahların aslında var olmadığı kanıtlanmıştır.

ABD, Birinci Körfez Harekâtından farklı olarak ve kamuoyu desteğini kontrol ederek en az kayıpla İkinci Körfez Harekâtı'nı gerçekleştirdi. Yapılan savaşta eskiden olduğu gibi yeni ve eski teknoloji silahlarını denedi. Stok fazlalarını eritti. Bir iddiaya göre, nükleer atıklarını "zırh delici" mermi olarak tanıtarak, bunları yeraltında özel depolara gömme masrafından da kurtuldu. Oysa bu atıklar, onyıllar boyunca radyasyon yayma tehlikesi taşımaktadır.

¹⁹² C. L. Powell, "We Will Not Shrink From War", **The Wall Street Journal**, February 3, 2003.

9 Nisan 2003'te, Saddam devrildikten sonra Irak'ta saldırılar ve rehin almalar giderek arttı. ABD ile müttefik olarak asker gönderen ülkelerin, askerlerini hedefleyen bu rehin almalarından sonra çekilen vidyolarda, “boğazına bıçak dayalı esirler vb.” televizyonlarda her gün boy göstermeye başladı. Güney Kore, önce esir edilen ve daha sonra serbest bırakılan 7 vatandaşına karşın askerlerini çekmek niyetinde olmadı. Üstelik, Irak'a 3000 kişilik askeri güç göndermeyi planladığını ilan etmiştir.

Nisan 2003'de Saddam'ın devrilmesinden sonra başlayan ayaklanma ve yağmalara, daha sonraki kargaşa içinde sokak çatışmaları da eklenmişti. İşgal, yağmaya da davetiye çıkarmıştı. ABD Başkanı Bush, 1 Mayıs 2003'te savaşın bittiğini ilan etmişti. Ancak, aradan geçen yıl içinde daha fazla asker öldü ve yaralandı. Terörün kaos yarattığı gerçeği gözönüne alınmakta olmasına karşın, Irak'ta istikrarsızlıktan çıkarı olanların da sayısı artmaktaydı. Dünya petrol yataklarının yüzde 10'una sahip olan Irak'tan petrol geliri elde çabaları başlamış olmasına karşın, istikrarın Irak'a kukla hükümetle de olsa getirilmesi kuşkusuz önem taşımaktaydı.¹⁹³

Irak savaşında, ABD Genelkurmay Başkanı Myers'ın Nisan 2003'te itiraf ettiği gibi, misket bombaları kullanılmıştı. Kullanılan 1500 adet bombanın 26 tanesinin de sivil yerleşim bölgelerine isabet ettiği ve Irak'ta hala patlamayan binlerce misket bombasının tehdit oluşturduğu açıklanmıştı. Savaşın ardından Irak'ta giderek artan bir kaos içinde, 23 Nisan 2004'de Irak ordusuna ait füzeleri imha eden işgal güçleri Bağdat'ta 40 kişinin ölümüne, 100'den fazla kişinin yaralanmasına neden oldu. Bağdat'ın güneyindeki Zaferaniye bölgesindeki el-Muallim mahallesine düşen el-Samud füzesi pek çok evin yıkılmasına yol açtı. Bu haberler, Irak halkına getirilmek istenen demokrasi için iyi örnek oluşturmuyordu.

Irak'ta yapılan savaşın önemli bir yönünü ortaya koyan Ayşe Önal'a göre, *"Birinci Körfez Savaşına katılan her elli askerden biri özel şirketlerce yollanırken,*

¹⁹³ “Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 01.07.2004.

İkinci Körfez Savaşına katılan her on askerden birinin paralı olması ve Pentagon'dan sonra en fazla askeri malzemenin özel şirketlerce sağlanması için ilginç bir boyuttur." ¹⁹⁴ Ayrıca Irak'ta yaklaşık 10 bin İngiliz askeri bulunurken, malzeme satan özel şirket temsilcilerinin sayısının ise İngiliz askerlerinden daha fazla olduğu söylenmektedir. Diğer bir bilgi de, ABD ordusunun bu yıl Irak ve Afganistan için harcadığı 87 milyar doların 30 milyarını, savaş gereksinimlerini karşılayan özel savaş gereksinim şirketlerine ödemesidir. İngiliz firmalarının; Afganistan, Irak ve Balkanlar'da, özelleşen savaş ticareti pastasının en büyük dilimini aldıkları bilinmektedir.

Savaşın bittiği günden bu yana, düşük yoğunluklu olarak süren çatışmalar arasında, Irak halkının sefaleti daha da artmış, Saddam'dan bunalan halk bu kez ABD'nin bomba yağmuruna tutulmuştur. Irak, bugün sahip olduğu zenginliklerin ve güçsüzlüğün, bir zamanlar cehaletin elinde yönetilmenin bedelini ödemektedir. Sözü verilen özgürlüğün ve demokrasinin de nasıl bir şey olduğunu da başta komşu bölge halklarıyla birlikte tüm dünya izlemektedir. Artık ABD, dünya ülkeleriyle, ya "güvensizlik" ya da "yalancı güven" zemininde ilişki kurabilecek ve bunu onarmak çok zor olacaktır. Bu da; ABD'yi, daha gergin, daha hukuk tanımaz yapabilecek, güç gösterilerine itebilecek ve işte bu noktadan sonra da tarihi bir hataya düşülmüş olacaktır. ABD'nin hızla stratejisinde değişiklik yapmaya gereksinimi bulunmaktadır.

Irak'ta 29 Haziran 2004'de sivil yönetime devir gerçekleştirildi. Kurucu meclisin hazırlayacağı anayasaya göre, 31 Aralık 2005'te Irak yönetiminin işbaşına gelmesi planlanmaktaydı. Ancak alınan karara karşın, 150000 kişilik işgal kuvveti Irak'ı terk etmeyecekti. Dumanlı'ya göre, bu şartlar altında egemenliğin Iraklılara devrinin anlamı olmayacaktı. ¹⁹⁵

ABD'nin Irak'ta batağa saplanacağını öne sürenlerin sayısı, giderek artmaktadır. Demokrat parti içinden çıkan sesler arasında Edward Kennedy gibi

¹⁹⁴ A. Önal, **Akşam**, 15 Nisan 2004.

¹⁹⁵ C. Dumanlı, "Irak Krizi, Süreç Uzayacak", **Cumhuriyet Strateji**, s.14

adlar, Irak'ın Vietnam durumuna geldiği gibi yorumlar yaparken, Irak'ta sert bir direniş sürmektedir. Şiilerin ağırlıkta olduğu direniş sonucunda, Irak'ta yalnızca ABD değil İtalyan ve İngiliz askerinin de öldürüldüğü bir kabus ve kaos ortamı ortaya çıkmıştır.

Saddam'ın yakalanmasından sonra direniş daha da artarak kanlı bir savaşa dönüşmüştü. Irak'ta direnenlerin artık yitirecek bir şeyleri yoktu. Bu arada Nisan 2004'ün ikinci haftasının başında üç gün içindeki çarpışmalarda ölenlerin sayısı 170'i geçmişti. Direnişi bastırmak isteyen Amerikalılar havadan bombalama yöntemiyle sokakları kan gölüne çeviriyorlardı. Sokaklarda öldürülenlerin cesetleri bile yerlerden kaldırılamıyordu.

ABD, geçmişteki tirani güçler gibi davranmaktaydı. Irak'ta tarihi ve kültürel değerler de göz göre göre yok edilmekteydi.

Bağdat'ta doğan otorite boşluğu ve bir anda sokaklardan güvenlik güçlerinin çekilmesi yağmaya neden olmuştu. Tarihî eserler yağmaya kurban gitmişti. Yağmacıların M.Ö 8000'den itibaren en eski uygarlıkların beşiği olan Mezopotamya'nın önemli yapıtlarının bulunduğu Bağdat Müzesi'nden Hammurabi Yasalarını dahi çaldığı söylendi. Bu durumda şu sorular soruluyordu:¹⁹⁶ “Tarihin en büyük kültür yağmacısı kim? İskenderiye Kütüphanesini yakan Roma İmparatorluğu mu? Endülüs kütüphanelerini küle dönüştüren İspanyollar mı? Alamut Kalesinde sonra da Bağdat'ta zamanın en büyük filozoflarının el yazması kitaplarını ateşe veren Moğol Hakanı Hulagu mu?”

Şiiler, başta olmak üzere tüm Müslümanlar için kutsal sayılan İslam'ın dördüncü halifesi Hazreti Ali'nin Necef'teki türbesine roketle yapılan saldırı, İslam Dünyası'nda olduğu gibi, tüm dünyada infial yaratmıştı. Bu roket atılırken, Amerikalılar, insanlığın din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin acılarıyla biten iki dünya savaşında ve binlerce yıllık geçmişe dayanan özlemi olan hak, hukuk ve adalete

¹⁹⁶ F. Koç, “Kültür ve Medeniyet Kenti Bağdat'tan Savaş Kenti Bağdat'a”, **Milli Gazete**, 14.07.2004, s.10

de roket attığının bilincinde değildiler. Geçmişte de tiranlar benzer yöntemler kullanmıştı. Ancak tiranların başarıları hiçbir zaman sürekli olmamıştı. Bir kısım ABD medyası, ölen ABD'li askerler için yas tutarken, ölen Iraklılar için ise alkış tutmuşlardır.¹⁹⁷

ABD işgal güçlerinin, ABD tarafından kurulan Irak milis gücüne bağlı 200 askeri, Felluce kentinde düzenlenen operasyonlara katılmadıkları gerekçesiyle tutukladığı belirtildi. Merkezi Bağdat'ta bulunan Irak Sivil Savunma Kolordusu'na bağlı 36ncı Güvenlik Tugay'ında görev yapan askerlerden Şamari, Reuters ajansına, Felluce kentine, camilere ve evlere saldırımları istendiğini, reddedince rozetlerinin söküldüğünü, askerlerin yemeklerinin günde bir öğünle sınırlandırıldığını, üç askerin firar ettiğini, 200 askerin üste kaldığını söylüyordu. Kaçan askerler arasında bulunan, Kürt asıllı Bahtiyar Salih ise, "*kentin misket bombaları kullanan uçaklarla bombalandığını*", 13 gündür Amerikan piyadelerinin kuşatması altında olan Felluce'nin güneyinde devriye gezmekle yükümlü 240 kişilik taburdan 180 kişinin bölgeyi terk etmek istediğini açıklıyordu.¹⁹⁸ Irak'ta işgale karşı yükselen direniş Amerikan yönetimindeki çatlakları da su yüzüne çıkarmış durumdaydı.¹⁹⁹

Bu olaylar devam ederken Kürtlerin, Irak'ın Kuzeyi'nde yerli Arap halkı dahil herkesi bölgedeki yerlerinden ettiği gibi, topraklarına ve mallarına da el koyduğu ortaya atılan haberlerden birisidir. Irak'ın Kuzeyi, Güney Şia gibi kaynayan bir kazan ve potansiyel bir çatışma alanı olmuştur. Bu arada İsrail'in Kürtleri eğittiği ve Irak'ın Kuzeyi'nde yerleştiği öne sürülmektedir. Bu durum, açıktan söylenmese de, basına sızdığı kadarıyla da bölgede kontrolü elde tutmak isteyen Türkiye açısından baş ağrısı yaratan bir gelişme olmuştur. Çok yakın dönemde, açıktan Türklerle bölgede ortak işbirliği arayışı içinde olan, Türkiye'deki sivil ve asker kesimin bir kısmı tarafından alkışla karşılanan bu işbirliğinde, "bir tarafın ahde vefayı kenara bıraktığı" şeklinde yorumlar yapılmıştır.

¹⁹⁷ G. Uras, **Milliyet**, 26.05.2004.

¹⁹⁸ **Milli Gazete**, 18.04.2004.

¹⁹⁹ Y.G. Yıldız, **Akşam**, 26.05.2004.

Kürtlerin Irak'ın Kuzeyi'ndeki bu tutumlarıyla birlikte Türkmenlerin güvenliğinin de tehlikeye düşmesi Türkiye'yi sürekli endişelendirmektedir. ABD askerleri, Irak Ulusal Muhafızlarıyla birlikte Türkmen bölgesi Tel Afer'e de operasyon yapmıştı.²⁰⁰ Tel Afer'de 6 ABD askerinin öldürülmesinin ardından Amerikan güçleri Irak Ulusal Muhafızları'yla birlikte bölgede operasyon başlattı. Irak Türkmen Cephesi'nin bürolarının basıldığı operasyonda 200 kişi tutsak alındı. Türkmenlerden 130 kişi serbest bırakılırken 70'inin direnişçilerle bağlantılı oldukları gerekçesiyle sorgulandığı açıklanmıştır.

Türkiye'nin, Ortadoğu politikası zaman zaman kararsızlık göstermesine karşın, son dönemde özellikle tezkerenin reddedilmesinden sonra daha saygın bir çizgide görülmekteydi. Türkiye'nin politik olarak daha etkin bir şekilde Filistin Cephesi'nde görünmesi, bölgedeki dağınıklığı toplama gayretleri, İslam Konferansı Örgütü'ne başkan seçilmesi, Kıbrıs'ın bir devlet olarak anılan örgütçe tanınmasının sağlanması, Ortadoğu'yu bütünleştirmeye yönelik tutumları olumlu girişimlerdi. Ancak bu çabalara, Türkiye içinde de sıcak bakmayacak bir kitle vardı. Ortadoğu'daki girişimlere karşı bunların yeni hamleler yapması beklenmekteydi. İsrail-Türkiye ilişkileri şimdilik bir yol ayrımında değildi ancak Türkiye'nin istenen ölçüde dönüştürülmesi sağlanamazsa neler olacağını kestirmek hiç de zor değildir.

Tarihe bakıldığında, Ortadoğu'da Arap halkının tarihsel refleksi, bölge dışı güçlere direnmek şeklinde gelişmiştir. BOP'un açıklanmasından sonra, Mısır, Suudi Arabistan ile birlikte kenara çekilmiştir. Mısır'ın BOP konusundaki görüşü şiddetli karşıtlık içermektedir. Mısır, bir görüşe göre, proje kapsamında, İslam Dünyası'nda ABD güdümünde Türk etkisinden çekinmektedir. Arapların liderliğine oynayan Mısır'ın yönetim ve demokrasi krizi gündeminden hiç düşmemektedir.

²⁰⁰ Cumhuriyet, 06.12.2004.

ABD, Irak'tan çekilme niyetini ertelemiş görünmektedir. Ancak, SSCB'nin, Afganistan'da gördüğü direnişe benzer bir şekilde, her geçen gün daha da büyüyen bir direnişle karşı karşıyadır. Direnişin profiline ve arka planının, koalisyon güçleri tarafından iyi anlaşılmadığı görülmektedir. Irak'taki koalisyonun NATO üyeleri, İstanbul'daki dorukta “kaos” ihale edecek bir yöntem arayışı içinde görünmüşlerdir.

Irak'ta “Geçici Yönetim Konseyi (GYK)”, ABD tarafından, bir başka deyişle işgal valisi Paul Bremer tarafından seçilmişti. Bu konsey de Irak Devlet Başkanlığı'na CIA ve MI6 bağlantılı kişileri atamıştı. 81 yaşında ve ABD'nin başkan olması için çaba göstererek öncelik verdiği Adnan Paçacı'nın, göreve atandıktan kısa süre sonra görevi reddetmesinin nedeni sisli bir perde arkasında kalmıştır. Yeni başkan Musul doğumlu Gazi Meşal Acil El Yaver oldu ve konseyin çoğunluğu bir inşaat mühendisi olan Yaver'in seçilmesinden yanaydı. BM sürekli temsilcisi Lahdar İbrahimi, Şii İslami Dava Partisi üyesi İbrahim El Caferi ve Irak Kürdistan Demokrat Partisi (IDKP) üyesi Rovş Şıveys'in devlet başkanlığı yardımcılıklarına atandığını açıklamıştır.²⁰¹

Nisan 2004'te eski ABD dışişleri bakanı Madeleine Albright, 9 Nisan 2004'te YASED tarafından Ankara'da düzenlenen toplantıda, ABD olarak Irak'ta büyük hata yaptıklarını ve bunu düzeltebilmek için uluslararası desteğe ve BM'e gereksinim duyulduğunu açıklıyordu. Albright'a göre bu durum, Saddam Hüseyin rejiminden ve bu ülkenin geçmişte diktatörlük altında yaşamasından kaynaklanmaktaydı. Irak'a karşı geçmişte rejim değişikliğini düşündüklerini, ancak saldırı seçeneğine karşı çıktığını söyleyen Madeleine Albright'a göre çözüm, ABD'nin bölgeyi terk etmesi değil, diğer ülkelerin de başta ekonomik açıdan olmak üzere destek vermeleri idi.

Mukteda El Sadr'ın Irak'ta iki ayrı dönemde yoğunlaştırdığı Şii isyanları sırasında kanlı çarpışmalar olmuştur. Arap Birliği, BM'i Irak'a acil müdahale

²⁰¹ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.328

etmeye çağırmıştır. Sadr'ın Irak'taki isyanından sonra, milislerle işgalciler arasındaki çarpışmalar sırasında, Irak'a acil müdahaleye davetten sonra bir sonuç çıkmaması, ancak Sudan'da olan bitenler için BM tarafından gündem yaratılması, Arap Birliği'nce içtenlik eksikliği olarak yorumlanmıştır.

Nisan 2004 de başlayan isyanda 18 Amerikalının, Nasıriye'de Şiiilerle İtalyan askerleri arasında çıkan çatışmada da iki sivilin öldüğü bildirilmiştir. Güneyde İngiliz askerlerinin denetiminde olan Amara'dan ve Ukraynalı askerlerin görev yaptığı Kut'tan da çatışma haberleri gelmekteydi. Şii kentlerinden Kerbela'da da Bulgar üssüne saldırı düzenleniyordu. İlk olarak Sadr'ın haftalık gazetesi Havza'nın, Bremer tarafından kapatılması üzerine yandaşları sokaklara dökülmüştür. Daha sonra Mukteda El Sadr'ın Necef temsilcisi Mustafa El Yakubi'nin gözaltına alınması, bardağı taşıran son damla olmuştur. Nisan 2003'te Saddam'ın devrilmesinden sonra ortaya çıkan ayaklanma ve kargaşalardan en büyüğü başlamıştır.²⁰²

Amerikalılara karşı verilen savaş sırasında mühimmat sıkıntısı olan Iraklılar, her gün tonlarca bomba patlatmakta, direniş için kullanacak silah bulabilmektedirler. Bu silahların nereden bulunduğu yanıtlanması gereken bir sorudur. Amerikan askeri stratejisinin böyle bir gelişmeyi öngörememesinin iki anlamı olabilir:²⁰³

1. ABD, Irak'taki direniş içerden ve dışarıdan verilecek desteği bilerek harekât yapmıştır. Bu görüşe göre amaç zaten Ortadoğu'da bir kaosa yol açmaktır.
2. İkinci görüşe göre ABD, Iraklılara verilecek desteği küçümsemiştir ve Irak'taki direnişi öngörememiştir. Sözkonusu her iki seçenekte de Amerikanın stratejik yönden eksikliğini görmek olanaklıdır. 11 Eylül'de ortaya çıkan terör mekanizmasının kitlediği süper sistem, ABD

²⁰² "Dış Haberler", **Milli Gazete**, 07.04.2004.

²⁰³ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.332

hükümetinin, Irak'ta askerlerinin ölme nedenlerini gözü yaşlı ailelere çeşitli söylemlerle anlatmakta giderek daha çok zorluk çekmektedir.

Yabancı işçiler, yaşam korkusu içinde Irak'tan kaçıyor. Petrol boru çizgilerindeki patlamalar sıklaşıyor. Bağdat'ta, günde yalnızca 4 saat elektrik olduğu söyleniyordu. Sokaklarda, kendileri için savaşıyor ve Iraklılara rasgele ateş açan paralı askerler vardı. Blair de "*Irak artık daha güvenli*" diyor ve övünerek demeç veriyordu.²⁰⁴

Irak'ta bulunan ve askeri iş yaptığı söylenen bazı özel firmaların, 15 bin kadar askere sahip olduğu, örneğin gündelikleri 1000 dolar olan eski komandoların bulunduğu söyleniyordu. ABD bundan hoşnuttu. Öyle ki 100 milyon dolarlık ek iş sahası açılacağı ifade ediliyordu.

Umur Talu, Güney Afrika Ordusundan devşirme 1500 kadar özel askerin Irak'ta görev yaptığını, "Global Risk Strategies" adlı firmanın ordusunun 100 eski SAS komandosuyla, 500'er Nepalli ve Fijili paralı askerden, oluştuğunu yazıyordu.²⁰⁵

Irak'ta direniş giderek güçlendi. Zaman zaman şehir gerillaları buldukları yerlerden sürülse de, özellikle Müslüman ülkelerden, içerden ve dışarıdan alman destek, "direnişle kesin zaferin er geç elde edildiği tarihi bir gerçek olan yurt savunmasının, ortak inanç zemininde buluşma ile sağlaştığını" gerçekliyordu.

Irak'ta, emperyalizmin ikiyüzlü vahşet manzaraları tarihe yeni bir utanç lekesi olarak geçti. Bütün bunlara koşut olarak Asya ülkelerinden Filipinlerde ve Tayland'da Müslümanlara yapılan saldırılar, istenen "Uygurluklar Çatışmasının" artık tüm dünyada derinleşmeye başladığını gösteriyordu.

²⁰⁴ R. Fisk, **The Independent**, 04.08.2004.

²⁰⁵ U. Talu, **Sabah**, 04.04.2004.

İsrail basını bile, 1000 kadar Yahudi askerinin ve hahamların ABD ordusuyla birlikte direnişçilere karşı rol aldığını yazarken, savaşın bir dinler mücadelesi şeklinde açıklanması ise gerçekten çok ilginçti. Ömer Lütfi Mete'ye göre, “*Kullanılan tanklara haçlar çizmek, dini müziği kullanmak, karşı taraf için özellikle anlamı olan bir geceyi seçmek; saldırının adına 'hayaletin öfkesi' adını vermek, bunun bir vahşet ayini şeklinde tasarlandığını kanıtlamaya yeterdi.*”²⁰⁶

ABD, toplam yaklaşık 12 bin civarında askerle Felluce'ye saldırdı. İddiaya göre, ilk olarak sivil kayıpları yüksek göstermekle suçlanması beklenen bir hastane vuruldu. Cenevre Sözleşmesi paçavra olmuş ayaklar altına alınmıştı. ABD'nin burada yaptığının bir “post-modern yeni soykırım” olduğu öne sürülmektedir. Irak'ta olan bitenler BM, AB, NATO ve dünyanın diğer kuruluşları için bir insanlık sınavıdır. İnsanlığın demokrasi yolunda biriktirdiği binlerce yıllık insanlık mirası çöküş tehlikesi yaşamaktadır.

3.2.2. Afganistan

Afganistan, 30 yıl kadar önce barış içinde yaşayan bir ülkedir. Rusların klasik “sıcak denizlere inme” stratejisinin hedefinde olan bu ülke, SSCB'nin Afganistan'a yönelmesiyle birlikte, kendini çatışma ortamında bulmuştu. Daha sonra, ABD destekli radikal dinci grupların etkisindeki oluşumların ve Taliban iktidarının, Afganistan'a egemen olduğu gözlenmiştir. Ülke, yalnızca Batı'ya uzak kalan bir yaşam tarzı seçmekle kalmamış, güvensizlik ve istikrarsızlık giderek büyümüştür. 11 Eylül ile El Kaide bağlantısının sorumluluğu üzerine yıkılmış ve stratejik açıdan değerli bir ülke olan Afganistan, bu kez de ABD'nin hedefine düşerek yeniden bir kaos ülkesi haline gelmiştir.

11 Eylül sonrası, Taliban iktidarına son verilmekle beraber, bugün söz verilen özgürlük ve demokrasiye ne kadar ulaşıldığı ortadadır. ABD, "Afganistan'daki harekâtın hedeflerini gerçekleştirdi mil" bu tartışılır, ama bir

²⁰⁶ Ö.L.Mete, **Sabah**, 11.11.2004

gerçek var ki o da Afganistan'da güvenlik sağlanamamıştır. Uyuşturucu üretiminin merkezi olmayı sürdüren bu ülkede sorunlar giderek artmaktadır.

Umur Talu'ya göre 400-500 milyar dolarlık Dünya uyuşturucu piyasasının üçte birinin kaynağı Afganistan'dır. ABD ve Batı bir yandan dünyada uyuşturucuyla savaş vermektedir; diğer yandan CIA ve benzeri gizli şebekeler uyuşturucuyu, savaş, darbe finansman kaynağı yapabilmektedir.²⁰⁷

Yoksul Latin Amerika ve Afgan çiftçileri hammaddeyi üretiyor ve uyuşturucu tacirleri parayı götürüyordu. Bu paralar, dünyanın en şerefli bankalarında aklanıyor ve oldukça yasal görünen uluslararası piyasaları besliyordu. 2000 yılında, Taliban biraz dindarlıkla, biraz Birleşmiş Milletler'le işbirliği yaparak afyon üretimini yasakladı. BM'in de doğruladığı verilere göre üretim alanları 90 bin hektardan 7 bin hektara düştü. Yerel savaş ağaları, komşular, Batı piyasaları bundan etkilendi. 100-150 milyar dolarlık bir iş yok oldu. Derken 11 Eylül 2001 ve sonrasında Taliban'ın uzaklaştırılması gerçekleşti. Yalnızca 3 yıl sonra, Kasım 2004 içinde açıklanan BM raporuna göre, Afganistan afyon üretiminde tarihsel bir rekor kırıyordu. Üretim yapılan bölge sayısı 32'ye, arazi toplamı 131 bin hektara, üretim 4 bin 200 tona, üretim değeri ise 2 milyar 800 milyon dolara çıkmıştı. Bu para, Afganistan'ın yasal ulusal gelirinin yüzde 60'ı kadardır. Yoksul Afgan köylüleri kendilerine düşen 600 milyon dolar gelirle 150 milyar dolarlık zehir serveti üretmektedirler.²⁰⁸

TUSAM Türkistan Araştırmalar Merkezi Masasına göre Afganistan'ın önemli sorunlarını aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:²⁰⁹

1. Haziran 2004 tarihinde yapılması hedeflenen seçimlerin iki defa ertelenmesi ve kesin tarihin belli olmaması,
2. ABD askerlerinin insan haklarına aykırı tutumları,

²⁰⁷ U. Talu, **Sabah**, 04.04.2004.

²⁰⁸ U. Talu, **Sabah**, 21.11.2004.

²⁰⁹ G. Kırac, "Afganistan Seçimle Tanışmaya Hazırlanırken", **Cumhuriyet Strateji**, TUSAM, Türkistan Araştırmalar Masası, s.8.

3. Seçmen kayıtlarının istenilen düzeyde yapılamaması ve ülkede 11 milyon dolayında olduğu belirtilen seçmenlerin 2,5 milyonunun kayıt olması,
4. El-Kaide ve Taliban'ın şimdiki durumda bölgede aktif olması.

Avrupa Birliği “Eurocorps”, Afganistan'daki Uluslararası Güvenliğe Destek Gücü ISAF Komutasını Ağustos 2004 itibariyle devraldı. Eurocorps'un amacı, devlet başkanlığı seçimlerinde bir engelle karşılaşılmaması için güvenlik koşullarının düzeltilmesi olarak açıklandı. ISAF'ın komutası Kanadalılar tarafından Eurocorps'a devredildi. Fransız Korgeneral Jean-Louis Py komutasındaki Avrupa Kolordusu, 6 ay içinde, 33 ülkeden toplam 7 bin NATO askerinin oluşturduğu ISAF'ın komutasını üstlendi.

Afganistan'da il imar timlerinin sayısının 10 bine çıkartılması sözkonusuydu. İstanbul'daki NATO doruğunda, ittifakın uçak helikopter gibi hava gücüne destek ile çeşitli askeri donanım konusunda destek vermesi konusunda da karar alınmıştı. NATO'nun Afganistan'da rol olması kuşkusuz ki güvenliği arttıracak gelişmeler getirebilirdi. Ancak bu konuda olduğu gibi uyuşturucu sorununda da şüpheler mevcuttu. ²¹⁰ ABD dağlarda Usame Bin Ladin'i yakalamaya çalışırken şehre yakın yerlerde de uyuşturucu üretimi ve ticareti daha da yaygınlaşmaktadır.

3.2.3. Filistin

Bazılarına göre bütün dünyada, beş bin yılın en geniş çaplı "Siyonist Saldırısı " başlatılmıştır. İddiaya göre, artık Siyon yıldızını yükseltmenin günü gelmiştir. Anlaşılmaz bir şekilde hızlandırılan bu sürecin arkasında, "dünyanın şimdilik farkına varamadığı gerçeklerin ne olduğu yakında açık belli olacak" şeklindeki görüşe sahip olanlar yeni düzenin önce yaşanacak büyük bir "kaostan" (ordo ab chao) ortaya çıkacağına inanmaktadırlar. ²¹¹

²¹⁰ Kıraç, “Afganistan Seçimle Tanışmaya...,” s.9.

²¹¹ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.358-359

Bu görüşlere uygun olarak, dünyada uzun süre kıyım şeklinde sürmekte olan Müslüman katliamı ve nefreti, son dönemde Ortadoğu'ya yoğunlaşmıştır. İsrail'in Filistin'i ve ABD'nin Irak'ı dönüştürme operasyonu gözler önünde sürmektedir. Böylesi bir nefrete hazırlıksız yakalanan İslam Dünyası ise, bu nefretin karşılığını uygun şekilde vermek için yeterince irade gösterememektedir. Ne var ki, olaylar artık varolma yokolma boyutuna ulaştığından ataletsizlik ve dağınıklık, yerini birleşme ve dayanışmaya bırakma potansiyeli taşımaktadır.

İsrail son dönemde giderek daha sert biçimde eleştirilmektedir. Bu görüşlere göre, İsrail devlet terörü uygulamakta, gerçek bir barıştan uzak durmakta ve her zamankinden daha çok uluslararası hukuku ezerek, tüm dünyanın gözü önünde, Filistinli sivilleri katletmektedir. Buna göre, İsrail gibi düşünen ülkeler de terörizmi alet ederek ABD ile ortak bir çıkış noktası yakalamışlardır. Yıllarca, "Filistin Özgürlük Mücadelesi", terör olarak nitelenmiştir.

22 Mart 2004'te, Hamas'ın dini lideri Şeyh Ahmet Yasin, sabah namazından çıkarken, İsrail helikopterlerinden atılan bir füzeyle vurulmuştu. Atılan her füze, aslında Filistin-İsrail barışını vuruyordu. Füzeler, "barış için çözümsüzlük" anlamına geliyordu. 17 Nisan'da, Filistin'de gerginlik üst noktaya çıktı. Şeyh Ahmet Yasin'in yerine Hamas liderliğine getirilen Abdülaziz Rantisi de aynı şekilde öldürülüyordu. Bu öldürme eylemlerine koşut olarak İsrail, Gazze'deki Refah Mülteci Kampı'ndaki evleri, içlerindekiyle birlikte yıkmaya başladı ve 10 binden fazla Filistinli'yi evsiz, eşyasız perişan bir halde ortada bıraktı. 19 Mayıs'ta durumu protesto etmek için toplanmış olan sivillerin üzerine tanklarla ateş açılıyordu. Bu ateşte çoğunluğu kadın ve çocuk 30 kişinin öldüğü, 50'den fazla kişinin de yaralandığı açıklandı. Silahsız sivil insanların üzerine tank silahlarıyla ateş açmak, insanlık tarihinde bugüne değin yaşanmamış bir vahşetti.

212

İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Batı Şeria'daki 4 küçük yerleşkenin tahliyesinin de içerildiği plan çerçevesinde 2005 yılının sonunda Gazze şeridinden

²¹² K. Yavuz, **Akşam**, 26 Mayıs 2004.

İsraili yerleşimcilerin ve askerlerin çekileceğini açıklamıştı. Ancak Filistinlilerin büyük bölümünün, "İsrail'in Gazze Şeridi ve buradaki yerleşim biriminden çekilme isteğinde ciddi olmadığını düşündüğü" belirtildi. Ramallah Kenti yakınlarındaki Bir Zeit Üniversitesi tarafından yapılan araştırmaya göre, Filistinlilerin yüzde 53'ü, İsrail'in 2005'e kadar Gazze Şeridi'nden çekilme konusundaki isteğini ciddi bulmazken, yüzde 19,5'i çekilmenin gerçekleşeceğini düşünmekteydi. Yüzde 25,2'si ise İsrail'in bu çekilme isteğinde ciddi olduğunu düşünüyordu.

Gazze'de 3000 kadar HAMAS yandaşının katıldığı bir yürüyüşte, Abdülaziz Rantisi'nin ölümünden önceki günlerde, Irak'taki direnişe Filistin desteği açıklanıyordu. Amerikan ve İsrail'in terörizme karşı savaş olarak nitelediği Irak ve Filistin direnişi böylece eş tutuluyordu. Şii Lider Mukteda El-Sadr'ı överek, Bush ve Şaron'u "İslamın Düşmanları" ilan eden Rantisi, daha sonraki günlerde bir İsrail füze saldırısı sonucu öldürüldüğünde, bu İsrail güçlerinin "terörist" örgüt olarak nitelediği HAMAS'ın lider kadrosunu yok etme çabalarında önemli bir aşama olmuştu.

Bugün İsrail başbakanı Ariel Şaron, muhalefetteyken Müslümanların kutsal mekânı Haremüşşerif'e girdiği 2000 yılında "İkinci İntifada" başlamıştı. 4 yıldır süren çatışmalarda toplam 545 Filistinli çocuk ölmüştü. Bu çocuklardan 266'sı 0-14 yaşları arasındaydı. 279'u ise 15-18 yaş aralığındaydı.²¹³

Görünen o ki, BOP çıktığından bu yana, Arap-İsrail barış süreci de şiddete esir düşmüştü. İsrail güçleri, Temmuz 2004 içinde Gazze ile Mısır refah mülteci kampına girerek, boş haldeki 18 binayı yıkıyordu. İsrail askeri kaynakları, bu operasyonun silah kaçakçılığı yapılan tünellere yönelik olduğunu, İsrail askerlerinin Filistinli askerlere yönelik boş binaları yıktıklarını öne sürüyordu. İsrail benzer nedenlerle sık sık Refah'a baskın düzenliyordu.

²¹³ **Milli Gazete**, 03.08.2004.

BM tarafından, Filistin'e yapılan yardımın 1 yıl uzatılarak 41 milyon dolar tutarında olacağı kestirilmekteydi. Yeni acil yardım programı uyarınca, Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da yaşayan yaklaşık 480 bin Filistinli'ye gıda yardımının gündeme gelmesi, insanlık adına sevindirici bulunmuştu. Yapılan açıklamaya göre, bu yardımın sürmemesi durumunda, halk arasında beslenme bozukluğu başlayacaktı. Siyasal istikrarsızlık, İsrail'in yaptığı baskınlar, sokağa çıkma yasakları ve dış ilişkilerin olmaması nedeniyle çok sayıda Filistinlinin açlıkla savaşıyor olduğunu kabul etmekteydi.

Gazze'den çekileceği söylenen İsrail, Ağustos 2004 başından beri burayı bombalamayı sürdürüyordu. Binlerce ev yıkılmıştı. Hergün ortalama 5-10 Filistinli öldürülürken, Yahudi yerleşimcilerin, nüfus bakımından dünyanın en yoğun bölgesi olan Gazze'den, Golan ve Filistin'in Batı Şeria bölgelerine taşınacağı öne sürülmekteydi. Bu görüşe göre, işgal bitmeyecek, İsrail 1967 yılında işgal ettiği Filistin, Suriye ve Lübnan topraklarından çekilmeyecekti. TUSAM Ortadoğu Araştırmaları Masası'ndan H.Miray Vurmay, BM "Güvenlik Duvarı" raporu ve Filistin İstatistik Teşkilatı kaynaklarından yararlanarak hazırladığı makalesinde duvar projesiyle, İsrail'in bir taşla birden fazla kuş vurmaya istediğini öne sürmekteydi. Buna göre sözkonusu duvar 2002 Haziran'ında Kalkilya-Cenin arasında inşa edilmeye başlandı.²¹⁴

Yere göre 8 ila 13 metre arasında yükseklikle örülmekte olan duvarın 750 km olacağı ve 2005'te bitirileceği öne sürülmektedir. Duvarın elektrikli tellere sahip olacağı, elektromanyetik sistemlerle donatılacağı, derin hendek ve kuyular kazılacağı, belirli aralıklarla gözlem kuleleri ile güvenlik sağlanacağı söylenmektedir.

İsrail, son dört yılda başta Hamas lideri Ahmet Yasin olmak üzere toplam 63 Filistinli önderi öldürmüştü. Filistin davasının lideri ve sembolünün ortadan kalkması belki önemli bir evanjelik ve Siyonist başarısı olarak görülebilir. Ancak

²¹⁴ H. M. Vurmay, "Hedef Bağımsız Filistin'in Önünü Tıkamak", **Cumhuriyet Strateji**, 16.08. 2004, s.11

bunun Filistin davasını başsız bırakacağı ve direnişin zorla bastırılacağı şeklinde algılanması gerçek bir yanılgıdır. Filistin'in geleceğini yönlendirecek yeni kabine belirlenmiştir. Filistin'de Başbakan Ahmet Kurey başkanlığındaki yeni kabine Filistin Ulusal Konseyi'nden güvenoyu almıştır. Kurey'in önerdiği ana liste'de yer alan ve Arafat'a bağlılığıyla bilinen 7 kişinin kabine dışında kalması, Devlet Başkanı Mahmut Abbas için bir zafer olarak yorumlanmıştır.

3.2.4. Suudi Arabistan

1932 yılında kurulan ve Vahhabilik Mezhebinin ağırlıkta olduğu Suudi Arabistan Krallığı, Irak'taki harekattan ve kaos ortamından oldukça rahatsız olmuştur.

Suudi Arabistan konusunda Kasım 2004 sayısında bir makaleye yer veren Cumhuriyet Strateji'de ilginç bilgiler yer almıştır.²¹⁵

“Suudi Arabistan Krallığı'nda Kraliyet ailesinin 30 bini aşkın üyesi var. Bunun içinde 12 bine yakın prens bulunmakta. Her prens ortalama 20 bin dolarlık prenslik maaşı alıyor. Aylık maaşlar dışında özel günlerde alınan ikramiyeler prens başına 250 bin doları buluyor. Her bir prensin ortalama 50 çocuğu var. Kraliyet nüfusu gün geçtikçe dehşet verici bir şekilde büyüyor.”

Dünya petrol yataklarının yüzde 25'ine sahip olan krallık, 1973 Arap-İsrail Savaşına doğrudan katıldıktan sonra Ortadoğu'da etkinlik kazandı. 1973 Ekim Savaşı sırasında Arap ülkelerine parasal destek sağladı. Ancak, 1979 İran İslam Devrimi ve 1990 Birinci Körfez Savaşı, ABD'de 11 Eylül Terör Saldırısı Suudilere sıkıntılı zamanlar yaşatan süreçler başlattı. Bu kapsamda; İran bir dönem “önemli tehdit” olarak algılandı. 1990 Savaşı'nda ise Kuveyt ve ABD ile birlikte hareket etme zorunluluğu, Suudilerin prestijini iç ve dış Arap kamuoyunda yıprattı. 1980'lerden başlayarak özellikle 1990 sonrası dönemde

²¹⁵ TUSAM Ortadoğu Araştırmaları Masası, “Suudi Arabistan: Hem Köle Hem Efendi”, **Cumhuriyet Strateji**, Kasım 2004, s.20

ABD'nin en çok silah sattığı ülkelerin içinde yer alan Suudi Arabistan yaptığı tüm masraflara karşın o dönemin Irak ve İran'ı kadar büyük bir askeri güç olamadı.

12 Mayıs 2003'te Riyad'da yapılan terör saldırıları, Suudileri terör karşıtı cepheye yer almaya zorlamıştır. Suudi Polisi bir hafta içerisinde 12 bin kişiyi terörist şüphesi ile sorguya almıştır. El Kaide'ye ait olduğu öne sürülen bankalardaki milyarlarca dolar dondurulmuştur. Son aşamada ise, ABD, Riyad Saldırıları ile kanıtlanmış olan El Kaide varlığına karşı Suudi Arabistan'a çok sayıda CIA elemanını konuşlandırmıştır.²¹⁶

Birinci Körfez Savaşı ve sonrası yaşanan gelişmeler, Arap Dünyası'nda başta radikaller olmak üzere büyük tepki çekmiştir. Suudi yönetimi iki arada bir derede kalarak Siyonizmle işbirliği yapmakla suçlanmıştır. Öte yandan da teröre destek vermekle suçlanmıştır. Sonra da reform gereksinimi olan ülke olarak baskı altına alınmıştır.

İçerideki tepkilerin önünü kesmekte zorlanan Suudi Arabistan'da bugün sıkça terör olayı yaşanmaktadır. Mayıs 2004 sonunda Huber'de yapılan saldırılarda petrol tesisleri ve petrol şirketi çalışanlarının bulunduğu sitelere yönelik olarak üç saldırı düzenlenmişti. Saldırıları sonucunda yabancı ve yerli kurbanlar vardı. Aralarında Shell'in de bulunduğu birçok petrol şirketinin El Huber'deki bir petrol merkezine düzenlenen saldırıda saldırganlar bu petrol merkezinin yakınlarındaki The Oasis Kompleksi'nde aralarında kadın ve çocuk bulunan çok sayıda kişiyi rehin almıştır. Rehineler arasında bulunan 5 Lübnanlı daha sonra serbest bırakıldı. Saldırının sorumluluğunu El Kaide Örgütü üstlendi.

217

Bir zamanlar reform sözcüğünü ağzına alanı hain ilan eden Suudi Arabistan'da, sarayın reform için takvim hazırladığı söylenmektedir. Suudilerin bütün reform çabasına karşın kanımca, "Büyük Ortadoğu" tezine karşı uçsal

²¹⁶ TUSAM, "Suudi Arabistan: Hem Köle...", s.21

²¹⁷ "Dış Haberler", **Milli Gazete**, 30.05.2004

aykırılıklarda bulunan Krallık, ABD'nin hedefindeki ana ülkelerin içinde gözükmektedir. Son zamanlarda doğrudan Suudi yönetimi ile, ABD ve İngiltere arasındaki özel ilişkiler hedef alınmaktadır. Bugüne değin hep, Amerikan/İngiliz petrol şirketleri, ortaklıklar ve Suudi güvenliğindeki Amerikan/İngiliz unsurlara saldırılmıştır.

Bazı iddialara göre, “ABD'nin Ortadoğu politikasının taktik hedefi Irak, stratejik hedefi Suudi Arabistan, ganimeti de Mısır olmalı” diyen neoconlar, petrol zengini Şii bölgelerini Suudi Arabistan'dan koparmayı planlamaktadırlar.²¹⁸

Temmuz 2004 içinde ABD Dışişleri Bakanı C. Powell, Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Prens Suud el Faysal ile Cidde'de bir araya gelmiştir. Bu kez konu, Pakistan'ın önerisi üzerine gündeme gelen Müslüman ülkelerin Irak'a güç göndermesi konusuydu. BM Genel Sekreteri aybaşında yeni Irak temsilcisi olarak bir Pakistanlıyı atamıştı. Pakistan Başbakanı Caudri Şocaat Hüseyin'in, Temmuz 2004 içinde Suudi yetkililerle Irak'a asker gönderme konusunu görüşmesi ise, “bu konuda İslam ülkeleri arasında görüşmeler olduğu” şeklinde yorumlanmıştır.²¹⁹

Ancak bölgenin yeniden denge bulması gerçekten çok güç görünmektedir. Ayrıca bölgeye gelecek herhangi bir yabancı güce karşı tutumun değişmesi beklenmemelidir. Böyle bir gücün gelmesi durumunda bile giderek Irak'ta ve Ortadoğu'da etkin duruma gelen El Kaide'nin terörist eylemlerden ne ölçüde vazgeçeceği ise tartışmalı gözükmektedir. Nitekim Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan ABD Konsolosluğu'na yapılan saldırı, El Kaide'nin eylemlerini sürdüreceğinin kanıtlarından biridir.

3.2.5. Sudan

Sudan, 2,5 milyon metrekarelik yüzölçümü ile neredeyse Türkiye'nin 5 katı büyüklüğünde, 40 milyon nüfuslu bir ülkedir. Mısır, Çad, Zaire, Uganda,

²¹⁸ Evcioğlu, *Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...*, s.370

²¹⁹ Evcioğlu, *Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...*, s.371

Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Eritre, Etiyopya'ya komşu ve Kızıldeniz'e kıyısı olan, Nil nehrinin doğduğu verimli toprakları bulunan, altın ve petrol gibi zengin yeraltı kaynaklarına sahip olan Sudan, stratejik bir konumdadır.²²⁰

Haziran 2004'teki NATO doruğundan sonra, Suriye ve Iran üzerine projektörler dönmüşken, Dünya kamuoyu birden giderek artan bir yoğunlukla Sudan Sorunu ile karşılaşır. Bu sefer de bildik bir süreç devredeydi. Meşruiyet aranan bir platform olarak kullanılan Birleşmiş Milletler aracılığıyla Sudan gündeme taşınıyordu. Anlaşılan dönüşümün bir bacağı da Sudan olacaktı.

Afrika, aslında emperyal sömürünün hedefinden hiç uzaklaşmamıştı. Öne sürüldüğüne göre, 10 milyon köle götürmek için, 100 milyon siyah Afrikalı katledilmişti. Birçok kişi, emperyalizmin bugün Sudan'da jeostratejik çıkarları olduğuna inanmaktadır. Güney Sudan'da ve Darfur'da yeni petrol alanları bulunduğu öne sürülmektedir. Buna göre, Sudan'da çok zengin petrol yataklarının yanısıra zengin altın madenleri de vardır. Aslında Sudan'da güneyden kuzeye boydan boya ülkeyi kat eden Nil Nehri ile sulama yapılarak tarım yapılırsa tüm Afrika'da açlığın son bulacağı söylenmektedir.

ABD, Sudan'ı teröre destek vermekle suçluyor ve yıllardır ambargo uyguluyordu. Bölgede, janjaweed olarak bilinen milislere silah ambargosu ve seyahat kısıtlaması öngören bir karar tasarısını, BM'de onaylatmak istemekteydi. ABD, vatandaşlarına da Sudan'a gitmemeleri için uyarıda bulundu. İddiaya göre ABD, İsrail ve Batı, güneydeki ayrılıkçı Hristiyan militanları destekleyerek Sudan'ı çökertti. Petrol ve su kaynakları açısından zengin bir ülke olan, ancak uzun bir süredir iç savaş yaşayan ülkede, isyancılar hükümetin Arap nüfusu kolladığını savunuyor ve hükümet binalarına saldırıyordu.

²²⁰ İ. Karagül, **Yeni Şafak**, 01.06.2004.

BM de, Kofi Annan aracılığıyla Sudan hükümetine baskı yapıyordu. Çad'a ziyaret gerçekleştiren Kofi Annan, Çad devlet başkanı Deby'nin açıklamasına göre, ikiyüz bini aşan mültecinin sığındığı bu ülkede verdiği demeçte, soruna siyasal bir çözüm bulunmazsa sorunun bölgeselleşeceğini bu nedenle hükümetle isyancıların bir araya gelmesi gerektiğini söyledi.²²¹

Sudan Dışişleri Bakanı Mustafa İsmail, Sudan, ordusundan 40 bin askerin Darfur'daki konuşlandığını ve bu birlikler dışında askere gereksinim olmadığını,²²² ancak bunları denetleyecek ve koruyacak birliklere gereksinim olduğunu söylüyordu. İsmail güvensizlikle başa çıkmanın hükümetin özellikle lojistik açıdan olanaklarının güçlendirilmesine bağlı olduğunu açıklamaktaydı.

Sudan'da Kuzey ile Güney arasında yapılacak görüşmelerin ülkede yayılarak süren çatışmalara engel olmakla kalmayıp var olan anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulmasının ülke geleceği için çok önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. BM Genel Sekreteri Annan *"Darfur krizi de ciddi bir endişe kaynağıdır. Buradaki durum, 9 Kasım'da anlaşmazlık içindeki taraflar arasında imzalanan İnsani ve Güvenlik Anlaşması Protokolüne karşın giderek kötüleşmektedir"* yorumunu yapmıştır.²²³

Bu gelişmeler üzerine ABD Başkanı George Bush, Devlet Başkanı Ömer Beşir ile isyancıların lideri John Garang'ı telefonla arayarak barışı desteklediğini söylemiştir.²²⁴

3.2.6. İran

İran'da Devrim sonrasında 1979 Şubatında Bazargan'ın Başbakan oluşuyla birlikte, ilk iş olarak ABD'nin doğal müttefikliği konumuna son verilerek, ilişkilerin bundan sonra eşitlik ilkesi çerçevesinde yürütüleceği açıklanmıştır.

²²¹ "Dış Haberler", **Milli Gazete**, 03.07.2004.

²²² "Dünya", **Milli Gazete**, 10.08.2004.

²²³ "Dünya", **Milli Gazete**, 19.11.2004.

²²⁴ "Dış Haberler", **Milli Gazete**, 20.11.2004.

Bazargan'a göre, İran'ın yeni dış politikası "bağılantısızlık" temeline oturtulacaktı.²²⁵ Bu doğrultuda yapılan ilk iş, 12 Mart 1979'da İran'ın CENTO'dan ayrıldığını açıklamak olmuş; 3 Kasım 1979'da ise hem 1959 tarihli ABD-İran Savunma Antlaşması feshedilmiş hem de 1921 tarihli Sovyet-İran Dostluk Antlaşması'nın 5. ve 6. maddelerinin tek taraflı olarak iptal edildiği açıklanmıştı.²²⁶ Bu arada 4 Kasım 1979'da bir grup öğrenci Tahran'daki Amerikan elçilik görevlilerini rehin alarak, 444 gün sürecek ve tarihe "Rehineler Krizi" olarak geçecek krizi başlatmışlardı. Öğrencilerin bu hareketi, özellikle 22 Ekim 1979'da Şah'ın tedavi amacıyla Amerika'ya sığınmasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştı.²²⁷ Stratejik ve politik kaybın dışında bu ülkede milyonlarca dolar değerinde yatırımı bulunan ABD (İran'da 500 Amerikan firması bulunmaktaydı) her yıl İran'a milyarlarca dolarlık silâh satmakta ve buğday ihraç etmekteydi. Ayrıca 41,000 Amerikalı çeşitli nedenlerle İran'da bulunuyordu. Yapılan tüm girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine 24 Nisan 1980'de ABD tarafından girişilen rehineleri kurtarma operasyonu tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Nihayet bir taraftan Irak'la savaşın başlaması, diğer taraftan Amerika'nın dondurulmuş olan İran'ın mal varlığını (12 milyar dolar değerinde) serbest bırakacağını açıklaması üzerine 21 Ocak 1981'de Rehineler Krizi sona ermişti.²²⁸

Bu dönemde Humeyni denetimindeki İran'ın dış politikasının temeli İslâm Devrimi'nin ihracına, diğer bir deyişle devrimin diğer ülkelere de yayılmasına dayanmaktaydı. Humeyni, temel amacının "İslâmi Dünya Düzeni'nin kurulmasına çalışmak" olduğunu açıklamakta sakınca görmeyerek enternasyonalist bir İslâmi rejim anlayışını benimsediğini açıkça ortaya koyarak tüm Müslümanların bu konuda kendine yardımcı olmalarını istemekteydi.

ABD için "Büyük Şeytan", Sovyetler içinse "Küçük Şeytan" ifadesini kullanan Humeyni, "Mini Şeytanlar" olarak nitelediği Körfez ülkelerini kukla

²²⁵ R.K. Ramazani "İran's Foreign Policy: Contending Orientations" **The Middle East Journal**, Vol. 43, No:2, Spring 1989 s.204

²²⁶ Ramazani, "İran's Foreign Policy..." s.205

²²⁷ Ramazani, "İran's Foreign Policy..." s.206-207

²²⁸ Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu...**, s.648

rejimler olarak görmekteydi. Humeyni'ye göre Körfez'de güvenliğin sağlanması, söz konusu ülkelerin bu bağımlılık ilişkisine son vermelerinden geçmekteydi ki ona göre bu ancak bunların da İran tipi İslâm Cumhuriyeti olmalarıyla mümkündü.²²⁹ Dış politikada yeni bir ideolojik yaklaşım benimseyen Humeyni, diğer devletlerle ilişkilerinde de devrimi yayma yönündeki niyetlerini gizlememekteydi. 1989 Ocağında Gorbaçov'a yazdığı mektupta, gayet açık ifadelerle, onu İslama davet etmişti.

Temmuz 2004 ayı sonunda Başbakan Erdoğan İran'ı ziyaret etti. Son yıllarda yaşanan sıkıntılar ve yeni hükümetin vizyonu çerçevesinde, bölge ülkeleriyle bir barış politikası tesis edilerek işbirliği ve diplomasi kapsamında Türkiye'nin dışa açılması hedefiyle, İran'a gerçekleştirilen ziyaretin Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler dolayısıyla da özel bir önemi vardı.

Erdoğan, İran'ın nükleer silahların sınırlandırılması ve yayılmasının önlenmesine karşı protokolü imzalamasından hoşnut olduğunu belirterek, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na yapılan bildirimlerde İran'ın daha duyarlı olması gerektiğini söyledi. Erdoğan, bu sayede spekülasyonların da önlenebileceğini kaydetti. Erdoğan ayrıca, Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'ne adaylığı konusunda da İran'dan destek istedi.

Dünyanın en büyük ikinci doğal gaz rezervi İran'da olduğundan, doğalgazı Avrupa'ya ihraç ederken, Türkiye'nin de bu ekonomik işbirliğinden yararlanabileceği, yapılan açıklamalarda gündeme getirilen önemli bir konuydu. İran'la aradaki ticaret hacminin 5 milyar dolara yükseleceği konusunda da basında haberler yer alıyordu. Necmettin Erbakan'ın Başbakanlığı döneminde, İran'dan veya Rusya'dan doğal gaz alımı konusunda doğal gazı daha ucuz olan İran'dan alım için anlaşma yapılmıştı.

²²⁹ Rouhollah K. Ramazani, **Revolutionary Iran Challenge an Response in the Middle East**, Baltimore, The John Hopkins University Press, 1986, s.28.

Erdoğan'ın ziyareti sırasında ABD, büyükelçilik yetkilisi düzeyinde kaygılarını iletmişti. Bütün bunlar ışığında, Türkiye'nin İran doğalgazını Avrupa'ya aktarma olasılığının zayıf olduğuna inanılıyordu. Ayrıca bu ziyaretin gerçekleştiği günlerde, "Türkiye-İsrail ilişkilerinin son dönemde sıkça ele alınmasından rahatsız olunduğu" açıklanmaya başlanmıştı. İran hedefteki ülkeydi ve değil işbirliği, BOP uzantısı olarak Türkiye ile İran'ı karşı karşıya getirmek için her gün yeni bir komplo teorisi gündeme geliyordu.

Temmuz 2004 sonundan itibaren İran'ın nükleer çalışmalarının ABD ve İsrail tarafından ısrarla gündemde tutulduğu gözlemlendi. ABD'nin çıkışları tıpkı Irak hareketi öncesindeki dönemi hatırlatmaktaydı. Bununla birlikte ABD bir süre seçimle meşgul oldu.

Türkiye'nin, ABD ile ilişki ve çıkarlarında var olan derinlik nedeniyle, İran'la arasında esen olumlu havanın istikrarlı olması tehlikedeydi. Ayrıca İsrail ile askeri işbirliği de bu vizyonu tehdit ediyordu. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de Irak operasyonu sonrasında kamuoyunda ABD'nin aleyhinde bir karşı çıkış olmasına karşın, İran-Türkiye ilişkilerinde esen olumlu havanın kalıcı olması zor ve iktidarın perspektifine bağlı gibi görünüyordu.

Ağustos 2004'e gelindiğinde, uluslararası toplumun İran'a yapmış olduğu nükleer baskı sonuç vermemiştir. İran kendisine dayatılan hiçbir şeyi kabul etmeyeceğini ilan ediyordu. Aralarında var olan anlaşma gereği, AB ülkeleri, İngiltere, Almanya ve Fransa temsilcileri İranlılarla Paris'te bir araya geldi. Ancak toplantı sonrasında görüşmelerde bir ilerleme sağlanamadığı belirtiliyordu. Üç ülke arasındaki anlaşma, nükleer teknoloji bilgisinin Tahranla paylaşılmasını öngörüyordu.²³⁰

Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi, uranyum zenginleştirme çabalarının durdurulması yönündeki istekleri reddederek "*Yasal haklarımızdan*

²³⁰ "Dış Haberler", **Cumhuriyet**, 02.08.2004.

vazgeçmeyeceğiz” diyordu. Hatemi; *“Ülkeler ABD'nin baskısından bağımsız hareket etseydi İran'ın nükleer dosyasının kapanması gerekirdi”* şeklinde yanıt veriyordu.²³¹ Bu arada İran, Avrupalılarla görüşmeleri sürdürüyordu. Hatemi, İran'ın nükleer silah elde etmeye çalışmadığını söylerken bu konuda *“zorbalığa boyun eğmeyeceğiz”* şeklinde konuşuyordu.

Bush, Irak ve Kuzey Kore ile birlikte, İran'ı da "Şeytan Ekseni"nde göstermişti. İran'ın, İsrail'e karşı sürdürmekte olduğu terörizme desteği durdurması gerektiğini söyleyerek, nükleer enerji üretimi arayışından vazgeçmeye çağırılmıştı.²³²

ABD'nin BOP projesi ve İsrail'in BİP projesi için İran'la savaş olmazsa olmaz bir koşuldur. Model ülke olarak ele alınan Türkiye'yi yumuşak şekilde ele geçirme çabası başarıyla sürmektedir.

3.2.7. Lübnan

Ortadoğu'da faili meçhul suikastler ve ölümler hep olmuştur. Ancak BOP döneminde yaşanan dönüşüm sürecinde olduğu kadar yoğun olmamıştı. Arafat'ın ölümünü izleyen dönemde Ortadoğu saygın bir lider daha yitirdi. Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri konvoyuna düzenlenen saldırıda öldürüldü. Dünyadaki birçok kaynak hedefin, öncelikle, Lübnan'ı karıştırmak ve müdahale için gerekçe oluşturmak, ardından da Suriye'yi terör girişiminde bulunmakla suçlamak olduğu üzerinde birleşmişlerdir. Fransa'nın önderlik ettiği bir fikir olarak sözkonusu suikastın tarafsız uluslararası müfettişlerce aydınlatılması için de ortak bir görüş oluşmuştur.

Lübnan etnik, dinsel ve mezhepsel yapısı itibarıyla büyük ölçüde Irak'a benzemektedir. Bu nedenle işgal için Irak'ı seçenler şimdi bölgeyi kargaşaya sürüklemek için Lübnan'ı seçmişlerdir. Suriyelilerin desteğiyle birkaç kez

²³¹ Young, “The Winds of War...,”

²³² “Dünya”, **Milli Gazete**, 03.11.2004.

Başbakan seçilen Hariri, Suriye dostu olarak bilinmektedir. 15 yıl süren iç savaşın durmasını sağlamak için Lübnan'a müdahale eden Suriye, 1980'li yılların ortalarında Arap ülkelerinin de onayını almıştır. Bu onay ve Lübnan Hükümeti ile yapılan anlaşma gereği Lübnan'da asker bulundurmaktadır. Lübnan bu destek yoluyla İsrail'in 18 yıl süren Güney Lübnan işgaline son verebilmiştir. Beşar Esad'ın Şam'da yönetime gelmesiyle Suriye askerlerini aşamalı olarak Lübnan'dan çekmeye başlamıştır. ABD, Suriye aleyhine BM'de karar çıkartarak Lübnan'dan ' çekilmesini, Lübnan'daki tüm grupların (Lübnanlı Hizbullah ve Filistinli değişik gruplar) silahsızlandırılmasını istemiştir ve böylece ABD, giderek Lübnan'ın içişlerine karışmaya başlayacaktır. Tam bu sırada, geçen Ekim ayında Cumhurbaşkanı Emil Lahhud'un süresi parlamento tarafından iki yıl uzatılmıştır. Cumhurbaşkanı Lahhud ile arası iyi olmayan Hariri başbakanlıktan istifa etmiştir. Bunu fırsat bilen ABD, Hariri'nin kişisel dostu Chirac'ı arkasına alarak Suriye'ye yönelik yoğun bir kampanya başlatmıştır.²³³

İsrail, Suriye ve Lübnan ile resmi olarak savaştadır. Suriye lideri Esad ve Mayıs'ta Ankara'ya gelen Hariri, Türkiye'ye kesinlikle güvendiklerini söyleyerek İsrail ile barışa hazır olduklarını söylemiştir. İsrail, Abdullah Gül'ün bu yöndeki girişimine "hayır" demiştir.

BOP açısından Lübnan'da bir Hıristiyan devleti kurulması, Suriye'nin bölünmesi için ön adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, Irak nedeniyle görüş ayrılığı olan Fransa ile de görüşen, askeri ve politik hazırlıklarını tamamlayan ABD'nin, yakın dönemde Suriye ve İran'a askeri harekate yöneleceği beklenmektedir.

3.2.8. Suriye

Suriye de BOP kapsamında bölünmesi ve ortadan kaldırılması planlanan bir ülkedir. Beşar Esad'ın İsrail'e ve ABD'ye uzattığı zeytin dalları sürekli geri çevrilmektedir. Önümüzdeki dönemde tepkilerin göğüslenmesi için İsrail ile

²³³ H. Mahalli, "Hariri'yi Kim Öldürdü", **Yeni Şafak**, 16.02.2005.

birlikte yapılacak eş zamanlı bir harekâtla Suriye ve İran sorununun aynı anda çözülme girişiminin büyük olasılıkla gündeme geleceğine dair işaretler bulunmaktadır.

Simon Tisdal'a göre, Beşar Esad'ın Suriye'si son dönemde uluslararası arenada dışlanmaktaydı. Suriye, Lübnan üzerinde de kontrolü yitirmişti: "*Hafız Esad 1976'da ABD'nin desteğini alarak Lübnan'ı işgal etti. Şimdi Suriye'nin 14 bin askeri ve istihbaratçıları Lübnan'dan çekildi. Baba Esad, ABD'nin düşmanı, Irak'ın devrik liderine karşı ABD'ye yardım etmişti. Hafız Esad, 2000 yılında İsrail'in Golan Tepelerinden çekilmesine, ilişkin görüşmelerde etkin rol oynamıştı. 1 Mart'ta Londra'da İsrail-Filistin sorununa, ilişkin düzenlenen konferansta Suriye'nin yer almaması bunun en bariz göstergesi sayılmaktadır.*"²³⁴

Lübnan'daki muhalefetin Suriye'nin bir an önce askerlerini çekmesi için protesto gösterileri düzenlemesi etkili olmuştur. Suriye, askerlerini belirli bir plana göre çekmeye başlamıştır. Şubat 2005'in son haftasında düzenlenen gösteriler sonrası Lübnan'da Suriye yanlısı hükümet istifa etmiştir. Suriye'nin, Lübnan'da siyasal, ekonomik, ticari çıkarları bulunmaktadır.

Irak'ta başlatılan savaşın yayılması için işaretler vardır. Powell, Suriye'nin Irak'ı desteklemekle risk aldığını söylemiştir. Bir Yahudi topluluğa yaptığı konuşmada, Suriye'yi suçlamıştır. Suriye Dışişleri Bakanlığı, "*İşgalcilerin Irak'ta yenildiklerini görmeyi umut ettiklerini* " söylemiştir. Suriye Devlet Başkanı, Beşar Esad, Arap rejimlerinin ABD'nin liderliğindeki savaşa karşı çıkmaya çağırmıştır. Esad, "*Suriye'nin oturup bir sonraki olmayı bekleyemeyeceğini*" söylemiştir. Öte yandan, medya Saddam'ın kitle imha silahlarını Suriye'ye kaçırdığı ve orada sakladığı konusunda ısrarlı yayınlar yapmıştır.²³⁵

²³⁴ Cumhuriyet, 07.03.2005.

²³⁵ Evcioglu, Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük..., s.389

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE BUYUK ORTADOĞU PROJESİ

4.1. Osmanlı İmparatorluğu ve Batı İlişkisi

Bugün, Büyük Ortadoğu olarak adlandırılan bu bölge, aslında bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde bulunan topraklardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, bu bölgede irili ufaklı devletler kurulmuş, ancak bu bir anlamda istikrarsızlığın da oluşmasına yol açmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, bir zamanlar Osmanlı imparatorluğu hakimiyetinde olan Bosna'da ve Irak'ta yaşananlar, yaşanan kargaşanın en bariz misalleridirler.²³⁶

18. yüzyılda, subaylara teknik eğitim verilmesi için Avrupalı subayların askeriyede görevlendirilmesi, bir anlamda Osmanlı imparatorluğu'nun kurumlarının modernleştirilmesi, diğer bir deyişle batılılaşmasını aralayan ilk kapı olma özelliğindedir. III. Selim'in Nizam-ı Cedid'i kurması, fakat yeniçerilerin ve ulemanın muhalefetinden dolayı kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Osmanlı topraklarında isyanların baş göstermesiyle, III. Selim'den sonra tahta oturan II. Mahmut da selefi gibi ordunun modernizasyonunu düşünüyordu ve bunu başardı. İlk önce modernizasyona karşı olan Yeniçeri Ocağı'nı kapattı (1826). Yeniçerilerle özdeşleşen Bektaşî Tarikatı da yasaklandı. Bunu, 1839'dan 1876 senesine kadar süren Tanzimat Dönemi takip etti. Bu dönemde, askeri ve idari yapıda yapılan reformlara, ekonomik, sosyal ve dini konularda yapılan reformlar da ilave edildi. Gülhane-i Hatt-ı Hümayun (1839) gayrimüslim tebaaya eşitlik vadinde bulunuyor ve onların askere alınmasına imkân sağlıyordu. 1867 senesinde ise, Hristiyanlar yüksek mevkilere tayin edilmeye başlandı. Birkaç dini ve etnik nüfusun kaynaşması uğruna, Osmanlı otoriterleri İslam toplumunun temel yapısını

²³⁶ Abdullah Şahin, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, İstanbul, Truva Yayınları, 2004, s.149

değiştirdi.²³⁷ Gülhane-i Hatt-ı Hümayun, bir anlamda Osmanlı'nın "Ümmet Devlet" oluşumundan "Ulus Devlet" oluşumuna geçişidir.

Osmanlılar, beş yüz yıla yakın bir süre, dağınık bir imparatorluğu tarihte örneğine nadiren rastlanabilecek bir şekilde yönetmiştir. Bu, çok yönlü ilim, teknik ve birden fazla dini grubu içeren toplum yapısı mükemmel bir şekilde işlemiştir. Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler, kendi dinlerinin gerektirdiği ayin ve ibadetleri yerine getirirken diğer yandan da kendilerine özgü kültürlerini geliştirmişlerdir. Osmanlı Devleti, her topluluğun hukuki geleneklerine ve uygulamalarına, özellikle fertlerin toplumda kişisel statülerini belirleyen -mesela ölüm, evlenme ve veraset gibi- meselelere büyük saygı gösterdi ve her birinin kendi kültürlerinin ve anlayışlarının gereklerine göre yaşayabilmeleri konusuna özel bir itina gösterdi. Pek çok yazı çeşidinin devlet içerisinde kullanılması, çeşitli dil ve edebiyatların da fevkalade gelişmesini sağlamıştır. Devlet hakimiyeti altında yaşayan her derece ve kademedeki halka gelişme ve ilerleme imkanlarını tanımiştır.²³⁸

Osmanlı Devleti, iyi bir ekonomiye, askeri güce sahip olduğu parlak dönemlerinde, gerçekten hakimiyeti altındaki halklara geniş bir özerklik tanıyan bir toplum yapısı meydana getirmiştir. Dinlerinden dolayı Avrupa'nın bir çok yerinde Yahudilerin maruz kaldıkları durumların tersine, Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanların idaresi altında sürgün ya da ölümle karşılaşmadılar. Gayrimüslimler için coğrafi ya da mesleki sebeplerden dolayı, her hangi bir özel politika güdülmeyerek azınlıklar için belirlenmiş ve oluşturulmuş yerleşim birimlerinde yaşamaya zorlanmamışlardır. Herhangi bir meslek ve iş sahibi olmalarında ve Arabistan'daki kutsal şehirler ile bazı sınırlı sayıda belirlenmiş yerleşim birimleri haricinde, istedikleri yerlerde iskan etmelerinde her hangi bir sınırlandırma bulunmamaktaydı. On altıncı yüzyıl Yahudi kaynakları, kötülüklerin ve cezalandırmaların bol olduğu bu zamanda, Osmanlı Devleti'ni bir

²³⁷ Ira M. Lapidus, **Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası**, (çev.) İ. Safa Üstün, Marmara Üniversitesi, s. 65-67.

²³⁸ Şahin, **Büyük Ortadoğu Projesi...**, s.151

cennet olarak algılamakta ve bu imaj devam eden yüzyıllarda da etkili bir şekilde aynı özelliği devam ettirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, Batılılar nezdinde İslam'ın uluslararası arenada sahip olduğu muazzam gücün son örneğidir.

4.2. BOP'un Hazırlık Süreci

Türkiye Cumhuriyeti, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Batı Emperyalizmi'ne karşı savaşıarak kurulmuş ilk ulus devlettir. Türk Devrimi, mazlum Doğu uluslarına örnek olmuştur. Bu devrim, zamanın süper gücü olan İngiltere'nin küresel üstünlüğünü yitirmesini tetiklemiştir. Daha sonra, 20nci yüzyıl, ulusal devletlerin bağımsızlıklarını kazanma yüzyılı olmuştur. Türk Devrimi, Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Sevr Antlaşması'nı tanımayarak yeni düzen statükosunu ilk kez bozan örnek ve özgün bir devrimdir. Batı'nın gelişkinliğinden yararlanmış ama taklitçi olmamıştır. Doğu'nun kendi insancıl zemininden hareketle, SSCB'den yardım almış, modelinden yararlanmış ama komünist olmamıştır.

Atatürk, Çinli çocuklara okutulan ders kitaplarının bile kapağında yer alan, Asya'nın bir ucundan Dünya'nın diğer ucuna örnek alınan, emperyalizme karşı en büyük zaferi kazanmış liderdir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra ortaya çıkan yeni Türk Devleti tüm yoksunluklara karşın ilk 15 yılda görkemli bir ilerleme göstererek, dünya güçleri arasında yeniden yerini almış, bütün ülkelere örnek, çağdaş bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır.²³⁹

Emperyalizm, Türk Devrimi yüzünden Ortadoğu'daki hedeflerini ertelemek zorunda kalmıştır. Yeni Türk devleti, Sovyetlerle dostluk, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi açılımlarla bölgeye sahiplenip, komşularıyla birlikte emperyalizme direnç oluşturmaya çalışırken, perde arkasından işletilen uluslararası mekanizma Türkiye Cumhuriyeti'ni "Ortadoğu'dan Uzaklaştırma" çabalarını yoğunlaştırmıştı. Musul Sorunu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin petrole

²³⁹ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.393

uzanmasının önü kesilmiştir. Sözkonusu sorunun giderilememesinde uluslararası konjonktürün rolü büyüktü. Milletler Cemiyeti'ne egemen olan İngiliz etkisine karşı vakur bir duruş gösteren Atatürk önderliğindeki Cumhuriyet haksızlığı hazmedememiş ve bu yüzden 1923'ten sonra 1932'ye kadar MC'ne üye olmamıştır.²⁴⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde, 1948'te İsrail kurulduktan sonra hızla gelişmesine olanak verecek şekilde zemini hazırlanan Ortadoğu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir sömürge alanına dönüşmüştür. Bir zamanların öncü ülkesi Türkiye ise şanslı bir devlet olarak Ortadoğu'nun karmaşık ortamı içinden çağdaş bir devlet çıkarmayı başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk zamanında Ortadoğu'ya da, Batı'ya da sırtını dönmemiştir. Zamanın gerçeklerini gözönüne alarak Hatay meselesini çözebilen, Balkan Antantını, Sadabat Paktını oluşturabilen Cumhuriyet, köklerinden gelen büyük devlet geleneğine uygun olarak tartışmasız bir güç olma potansiyeline yeniden sahip olmuştur. Bu nedenle, her zaman emperyalizmin ilgi odağında yer almayı sürdürmüştür.

Ortadoğu için yazılan senaryolar, her yıl emperyalistlerin güdümünde olan en seçkin beyinler tarafından ele alınarak gözden geçirilirler. Bir yandan geleceğin oyuncu adayları ülkelerinde emperyalizme uşaklığın sürmesini desteklemeleri için burslarla yetiştirilir. Öte yandan, hedef ülkelerde olağanüstü bir yoğunlukta dezenformasyon ve medyatik propaganda kullanılır. Latin Amerika, Asya, Afrika ve Ortadoğu'da bulunan gelişmekte olan ülkeler bu nedenle hiçbir zaman güçlenme şansı bulamadan emperyalizmin kucağına düşürülmüşlerdir. Bu ülkeler, önce ekonomik yardımlarla borçlandırılmıştır. Borçların çoğalarak ödenemez duruma gelmesi ile etki altına alınmışlardır. Bir kısım önemli yönetici ve elit kadro ele geçirilmiştir. İşler, küresel güçlere kesin boyun eğme ve hizmet için işbirlikçi olan oyuncular aracılığıyla birbirlerinden haberli, organize bir uluslararası şebekeye bağlı olarak yürütülmüştür. İşbirlikçilerin hizmet ettikleri a-

²⁴⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci'ne İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara, Aralık 2003, s.31.

maçları bilmeleri gerekmemektedir. Birçoğu yalnızca makam ve zenginlik sahibi olmak için bulaştıklarından bilmek de istememişlerdir.

Birçok müttefik ülkede önemli mevkilere gelen elit kesimin ABD'de eğitim almış olması ilginçtir.²⁴¹ Doğaldır ki bu ülkede eğitim almak işbirlikçi olmak için tek ölçüt değildir.

Bugün gelinen noktada, şimdilik sözde de olsa varolmasına karşın, ekonomileri aşağı yukarı bütünüyle ele geçirildiğinden ulus devlet egemenlikleri ve ulus devletlerin politik varlığı tartışılır olmuştur. Egemenlikleri kısıtlanan, hatta yok edilen bu ülkeler, resmi ve gayri resmi şantajlarla yönlendirilen yöneticileri aracılığıyla, halkları kandırılarak, kimi zaman açık, kimi zaman örtülü yöntemlerle iyice güçsüzleştirilmişlerdir.

Bütün bu süreçler küreselleşme ile gerçekleştirilmektedir. Soğuk Savaş sonrası imparatorluğunu korumak isteyen ABD, uluslararası oluşumların etkisinde "Yeni Dünya Düzeni" olarak kodlanan sistemde en büyük yardımcı aracının küreselleşme olacağını açıklamıştır. 21inci yüzyıla hazırlanan ABD, Başkan Clinton döneminde küreselleşme çabaları hızlanmıştır. Küreselleşmeyi anlamadan Amerika Birleşik Devletleri'nin yeni küresel stratejisini ve özelde de "Yeni Ortadoğu Perspektifini" anlamak olanaklı görülmemektedir.

Küreselleşmenin kontrolsüz olarak uygulanması, "Zengin Kuzey ve Yoksul Güney" zıtlığını ortaya çıkarmıştır. Ortadoğu, Afrika, Güney Amerika ve Asya'da talihsiz insanların yaşadığı bölgelerde insanlık, şimdiye değin görülmeyen bir sefaletle karşı karşıya kalmıştır. Böylece, küreselleşme, "terörizmin" bataklıklarını da yaratmıştır.

Beklenen yeni tehdit, "Uygarlıklar Çatışması" anlayışıyla kurgulanmıştır. Artık ilk hedef Ortadoğu'dur. Aslında 5000 yılı ilgilendiren bir dönem başlamıştır.

²⁴¹ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.396

11 Eylül, işte tam bu dönemde olmuştur. 11 Eylül'de ölen masum insanların kanları kurumadan, önceden kasada saklanan modern haçlı seferi ilan edilivermiştir. Tehdit algılaması, 11 Eylül ile kökten değiştirilen Batılı'nın, artık Müslümandan ürttüğü bir dönem başlamıştır. Müslüman ile "terörist" aynı çağrışımı yapacak, böylece uygarlıkların çatışması ve "ötekinin" "biz"den keskin bir şekilde ayrılması için temel zemin oluşturulacaktır. Bu felsefe, bir zamanlar Roma'nın "biz" ve "barbarlar" olarak benimsediği küresel anlayışa çok benzemektedir.²⁴²

Tarihe bakıldığında hiçbir zaman gerçek kazancın, silah satın alanlar lehinde olmadığı görülmektedir. Ortadoğu'da yaşanan Irak-İran savaşı buna verilebilecek güzel bir örnektir. İran'ın Şii devrim ihracı çabasını durdurmak için önce silahlandırılan Irak'ın silahları, daha sonra kurgulanan yeni bir savaşla yok edilmiştir.

Büyük Ortadoğu coğrafyası, petrolün, doğal gazın ve alternatif enerji kaynaklarının stratejik coğrafyası olan İslam Coğrafyası'dır. Hedefteki bu coğrafyada yüzyıllarca uygulanan stratejiler, BOP için istenen zeminin hazırlanmasını sağlamıştır. Bu coğrafyaya egemen olmak demek Dünyaya egemen olmak anlamına gelmektedir.

ABD, Soğuk Savaş sonrası NATO'ya anlam bulmakta zorlandığından yeni bir süper küresel oluşum yolunda olan AB de kendi güvenlik yapılanmasıyla tarih sahnesinde yerini almak istemektedir.

AB, artık ABD'yi Avrupa'da istemediğini birçok kez resmen açıklamıştır. Avrupa'dan ABD'yi dışlamak istemekten öte onla Avrasya'da yarışa girmeye cüret eden bu yeni güç, para birliğini de sağlayarak, Amerikan egemenliğini tehdit eder olmuştur. Alman ve Japon şirketleri, dünyanın ekonomik devleri olarak listeleri işgal etmiştir.

²⁴² Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.400

Amerikalılar arasında da Avrupalılara karşı daha açık ve katı politik yaklaşım benimsenmesi gerektiğine inananlar bulunmaktadır. Robert Kağan, *"Avrupalılarla Amerikalılar dünyaya dair ortak bir bakış açısını paylaşıyorlarmış veya hatta aynı dünyada yaşıyorlarmış gibi davranmaya son vermenin bir zamanıdır"* demektedir.²⁴³

Başlangıçta herkese, yalancı cennet vaad eden, ancak cennet için bile tekeli olan stratejinin "Yeni Dünya Düzeni" adı altında sergilediği bu düzende dünya yeni bir kutuplaşmaya ve savaşa gitmektedir.

Bugün bir ajan olup olmadığı sorgulanan eski diktatör Saddam Hüseyin'i İkinci Körfez Harekatı sonrası deviren ABD, hedeflerinden yalnızca birine ulaşırken, "Arz-ı Mevud" hedefinin gerçekleşmesine destek yeni bir atlama taşı ve yeni bir karargah kurulmuştur. Çünkü Irak; etnik yapısı, jeostratejik, jeoekonomik, jeokültürel konumuyla Büyük Ortadoğu Projesi için kilit ülkedir. Ayrıca, Ortadoğu ve Akdeniz'de su, enerji ve petrole seçenек enerji yollarının kontrolü için önem taşımaktadır.

4.3. Türkiye ve BOP

"Büyük Ortadoğu Projesi" olarak adlandırılan, bölge ülkelerin demokratikleşmesi projesi aslında dört bölgeyi kapsamaktadır. Bunlar:²⁴⁴

1. Merkez Ortadoğu (Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölge)
2. Kafkasya (Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden ülkeler)
3. Afrika (Fas'tan Mısır'a kadar Kuzey Afrika)
4. Asya (Endonezya'ya, Güney Asya'ya ve Çin'e kadar olan Orta Asya)

Proje'nin Türk kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılması, Başbakan Erdoğan'ın 28 Ocak 2004'te Washington'a yaptığı ziyaretle başlamıştır.

²⁴³ R. Kağan, "Power and Weakness", *Policy Review*, June/July 2002, s.3

²⁴⁴ Şahin, *Büyük Ortadoğu Projesi...*, s.172

Erdoğan'ın ziyaretinden dört gün önce, 24 Ocak 2004 tarihinde de Amerikan Başkan Yardımcısı Dick Cheney, İsviçre'nin Davos kentinde yapılan "Dünya Ekonomik Forumu"nda yaptığı konuşmada projeden bahsetmiştir. Erdoğan, Türkiye dönüşü, Atatürk Havalimanı Devlet Konukevi'ndeki basın toplantısında, *"Sayın Bush ile görüşmede, ABD'nin global çerçevede büyük yeni kuvvet yapılandırması, büyük Ortadoğu veya genişletilmiş Ortadoğu vizyonu gibi konulardaki yaklaşımlarını en etkili ağızdan dinleme imkanı bulduk, yaklaşımımızı ifade ettik."* ²⁴⁵ Bu sözler, aynı zamanda, Türkiye'nin projeye sıcak baktığı anlamına da gelmekteydi.

Türkiye için üç ana kültürün varlığından söz edebiliriz. Ancak bunlar arasındaki uçurumlar sanıldığı gibi derin değildir. Bunlar; İslam kültürü, Osmanlı-Milliyetçilik kültürü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Cumhuriyetçi-Batı kültürüdür. Halkın arasında bu farklılıklar bariz bir şekilde gözükürken, Cumhuriyet'in ilanından bu yana, devleti yönetenler daima Batı'ya dönük politikalar üretmişlerdir. Ancak unutmamak gerekir ki, yöneticileri seçenler de halktır. Bu şu anlama gelmektedir: Halk, liderlerin Batı'ya yönelik politikalar izlemesinde bir sakınca görmemektedir. ²⁴⁶

Soğuk Savaş sonrası, Batı ülkeleri boşluğa düşerken, Türkiye'nin önüne sunulan "Adriyatik'ten Çin Şeddi'ne" sloganı ile, başta Kafkasya'da, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden Türki Cumhuriyetler hedef gösterilmişti. Ancak, Sovyetler Birliği'nin yerine geçen Rusya'nın nüfuzunun bu ülkeler üzerindeki etkisinin hala devam etmesi ve Türkiye'nin bu projeye yeterince hazırlıklı olmayışı ve bizce asıl önemli olan, Türkiye'nin bu ülkeleri etkisi altına alacak ekonomik bir güce sahip olmaması "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" olarak sloganlaşan, Türkiye'nin Türkî Cumhuriyetler üzerindeki nüfuz kurma politikası başarısız olmuştur. Bunun bir tek istisnası Azerbaycan'dır. O da daha ziyade liderler arası yakınlaşmadan ve Azeri Türkçesi'nin, Türkiye Türkçesi'ne diğer Türki Cumhuriyetlere oranla daha yakın olmasından kaynaklanmaktadır.

²⁴⁵ "Erdoğan ABD'den Mutlu Döndü", **Radikal**, 2 Şubat 2004.

²⁴⁶ Şahin, **Büyük Ortadoğu Projesi...**, s.154

Dünyanın büyük medeniyetlerinin çoğunun bir tane lider veya çekirdek devleti vardır. Rusya, Hindistan, Çin, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri kendi medeniyetlerinin lider devletleridir. Ancak, İslam Medeniyeti bir çekirdek devletin yokluğunu hissetmektedir. O lider devlet Türkiye olmalıdır.²⁴⁷

İslami doktrinin, demokrasiye hem uygun olan hem de olmayan unsurları bulunmaktadır. Bununla beraber, uygulamada, herhangi bir süreyle tam bir demokratik sistemi devam ettiren tek İslam ülkesi Mustafa Kemal Atatürk'ün İslami toplum düşüncelerini ve politikalarını kesin olarak reddettiği ve laik ve modern bir Batı devleti yaratmak için gayretle girişimde bulunduğu, Türkiye'dir.²⁴⁸

Müslüman ülkeler arasında, Batı nezdinde Türkiye'nin ayrıcalıklı bir yeri olduğu öteden beri söylenen bir husustur. Şüphesiz bu, Türkiye'nin diğer Müslüman ülkelere farklı olan yönetim şekline kaynaklanmaktadır. Diğer Müslüman ülkelerde tatbik edilen demokrasinin de Türkiye'dekine benzemediği aşikardır.

*"Bugünkü dünya Müslümanlarının birçoğu demokratik toplumlarda varlıklarını sürdürmektedirler. Türkiye bunların içerisinde en baştaki örnektir. Avrupa ile ilişkileri de dahil olmak üzere, Türkiye'nin desteğimize ihtiyacı vardır."*²⁴⁹

ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral Richard Myers Türkiye'nin laik ve demokratik bir ülke olarak Ortadoğu'ya model olarak görüldüğü belirtilmiştir.²⁵⁰

Büyük Ortadoğu Projesi'nde Türkiye'ye biçilen rol, şu sözlerle bir kez daha kendisini ifade etmektedir:

²⁴⁷ Ş. Alpay, "Türkiye İslam'ın Lideri Olmalı", Samuel P. Huntington'la Mülakat, **Milliyet**, 09.09.1996, s.104

²⁴⁸ S. P. Huntington, "Batı Tek'tir ama Evrensel Değildir", **Medeniyetler Çatışması**, Ankara, 1997, s.150.

²⁴⁹ Cheney, "ABD'nin Yeni Ortadoğu...",

²⁵⁰ "Ordu'dan BOP'a Çekince", **Yeni Şafak**, 14.04.2004.

*"Türkiye, Avrupa-Amerika Birleşik Devletleri ortaklığında başrolü üstlenecek hale getirilmelidir. Ayrıca, bu role sahip olan Türkiye, demokrasi limanında sağlam demir atabilmiş olacaktır. Her şeyden önce Türkiye, zaten bir Atlantik ortaklığı üyesidir ve Büyük Ortadoğu'da Atlantik çıkarlarının geliştirilmesinde faydalı olabilir. Bu çıkarların büyük bir kısmını Türkiye de paylaşmaktadır. Onun, giderek artan yakıt ihtiyacı, güvenli ve elde edilebilir petrolün ulaşılabilir olmasını gerektirir. Türkiye, Ortadoğu'dan gelen kitlesel imha silahlarına diğer herhangi bir NATO ülkesinden daha fazla maruzdur. Terörizm ise her zaman varolmuş bir tehlikedir."*²⁵¹

Türkiye'nin Ortadoğu'da gerek uzlaştırıcı ve gerekse öncü bir ülke olması için, sorumluluğunu paylaşacağı ülkeler ve kuruluşlar olması gerekir. Türkiye'nin bu konuda partnerinin Irak İşgali'nde Amerika'ya en büyük desteği veren ve G-8 toplantısına Türkiye gibi davet edilen Ürdün'ün olacağı anlaşılmaktadır. Kurumsal manada ise, İKÖ' nün yeniden yapılandırılması ve AB ayarında siyasal arenada etkin olması gerekmektedir. Ayrıca, Arap Birliği içinde Mısır'ın konumu ne ise, Türkiye'nin de İKÖ içersinde konumunun en az Mısır kadar olması gerekmektedir.

Büyük Ortadoğu Projesi'nde Türkiye'de hükümet ile asker arasında bir takım görüş ayrılıklarının olduğu bilinmektedir. Erdoğan'a, Orgeneral İlker Başbuğ'un, *"Büyük Ortadoğu Projesi'ne model olmak gibi bir iddiamız yok"* sözlerinin hatırlatılması üzerine *"Türkiye Büyük Ortadoğu Projesi'ne örnek bir ülke olacaktır. Örnek olmak bizi küçültmez, büyütür."*²⁵² demesi bunun bir örneğidir.

Kısa zaman içinde kaosa yol açan, BOP uygulamalarının arka planında küreselleşme ile örülen "Yeni Dünya Düzeni" bulunmaktadır. Dünya egemenliği için araç olarak kullanılan küreselleşme sürecinin, "küresel terörizm" olgusunun,

²⁵¹ D. C. Gompert, et. al., "Common Interests, Common Responsibilities", <http://www.rand.org/>, 01.01.2007

²⁵² **Akşam**, 28.05.2004

geleceğin stratejik kaynaklarının ve bu kapsamda petrol başta olmak üzere enerjinin kontrolü sürecinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Soğuk Savaş öncesi ve sonrası uygulanan stratejiler birbirine eklemlendiğinde, "Yeni Dünya Düzeni"nin çizmek istediği küresel resim ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, 11 Eylül küresel "terör" olayının ve sonrasında Afganistan'ın ve Irak'ın işgalinin birbiriyle bağlı bütünleşik bir süreç olduğu kavranabilmektedir.²⁵³

Bu resmin içinde bulunan Türkiye'nin yanı başında, önceden çizilmiş bir haritanın sınırlarını örmekte olan önemli değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Türkiye BOP kapsamında Ortadoğu'da demokrasi gereksinimini olan ülkelere model olarak gösterilmektedir. Yıllarca NATO'nun Güneydoğu kanadında özverili bir şekilde Sovyet tehdidini göğüsleyen Türkiye'nin de dönüştürülme stratejisinin odağında olması endişe vericidir. Bu durumda, Türkiye'nin Atatürk'ten bu yana kazandığı 80 yıllık Cumhuriyet mirasının reddi söz-konusudur. Lozan'ın tanınmaması bunun ilk işaretiydi. İçten çürütme ve yozlaştırılmayla, IMF aracılığıyla borç batağına sokularak bir tür zorlamayla, AB hedefinin istismar edilmesiyle, belki yarım yüzyıl daha sürecek bir macera olasılığı içinde dönüştürülmek istenmektedir. Türkiye'nin ulusal bütünlüğü, ulusal gücü zayıflatılmaktadır.

Kıbrıs, Ege Sorunu ve nihayet Kürt sorunuyla çevrelenmiş olan Türkiye'nin, kendi yaşamsal çıkar alanlarına uzanması engellenmekte, Türkiye, boğucu bir şekilde içten ve dıştan kuşatılmaktadır. Türkiye için federatif düzenlemeler düşünülmektedir.

Türkiye'nin tarihi refleksini gösterememesi için yıllarca gerekli önlemler alınmıştır. İçerdeki uzantılarla, kısır döngüde enerji yitirmesi sağlanmıştır. Kimi zaman sağ sol, kimi zaman ayrılıkçı Kürt, kimi zaman irtica sorununa ek olarak tesis edilen kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik bunalımlarla, kısır döngülerin

²⁵³ Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.420

içine sokulan Türkiye'nin, çağdaş uygarlık yolunda ilerlemesine engel olunmak istenmektedir.

Türkiye; artık çıkarının olduğu her yerde var olmalı, açık olmalı ve hukuk çerçevesinde uygun yöntemler bulmalıdır. Konjonktürel fırsatların heba edilmesine izin verilmemelidir.

Türkiye Cumhuriyetinin "somut ve halkı tarafından bilinen hedefleri olmalı, halk bu hedeflere gönülden inanmalıdır. Ortak vektörü oluşturmanın temeli inanç, güven ve çalışmada yatmaktadır." Belirlenen hedefler doğrultusunda, Türkiye'nin dünya ile ilişkilerinde şimdiye değin olduğunun aksine kararlılık ve tutarlılığı esas alınmalıdır.

Türkiye'nin ulusal gücü, doğru yönlendirilmelidir. Ulusal Gücü, tıpkı Kurtuluş Savaşında olduğu gibi, Türk Milleti'nin hedefleri doğrultusunda, açığa çıkarmak için tüm önlemler alınmalıdır. Bunun için ilk yapılacak olan, "özgüven" in yeniden imarıdır.

ABD, bölgenin etnik ve dinsel farklılıklara göre haritasını yenilemektedir. Bölgenin haritası değiştirilirken Türkiye açısından da önemi olan etnik guruplara verilmek istenen "kendi yazgısını belirleme hakkı" bölgeyi kanlı çatışmalara ve kaos ortamına sürükleyebilecektir.

Azerbaycan başta olmak üzere, tüm Türk Cumhuriyetleri ile ileri düzeyde ilişki kurulmalı, geçmişten günümüze tüm Türk kültür varlıklarıyla ilgilenilmeli, çıkarlarımızın bulunduğu her noktada var olunmalı ve bayrak gösterilmeli, Kafkasya, Avrasya ve Ortadoğu'daki çıkarlarımızın korunması için geniş çaplı bir çaba sarfedilmelidir. Türkiye Cumhuriyeti, asil bir ulus devlet olarak uygarlıkların barışması, buluşması ve gerçek küresel barışın kilit ülkesidir. Jeostratejik ve jeokültürel konumu bunu açıklamaktadır. NATO'nun İstanbul Doruğu'ndan sonra,

"terörizm" ile mücadelede İstanbul bir üs olma yoluna girmiştir. İstanbul'da "terör"e karşı yeni bir oluşum, gündeme gelmiştir.²⁵⁴

Unutulmamalıdır ki Türk Ulusu'nun gösterebileceği refleksi dünyanın hiçbir ulusu gerçekleştiremez. Türkiye bütün küreyi savunma alanı yapmalıdır. Mustafa Kemal'in stratejisi artık şöyle olmalıdır: "*Hattı müdafaa değil sathı müdafaa vardır. O sathda bütün arzdır.*"²⁵⁵

²⁵⁴ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.426.

²⁵⁵ Evcioğlu, **Amerika Birleşik Devletleri 'nin Büyük...**, s.427.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SADDAM HUSEYİN'İN YAPTIĞI KATLIAMLAR

5.1. Enfal Operasyonu

Enfal Operasyonu, Baas rejiminin 1968'de iktidarı ele geçirdiğinden beri uyguladığı Araplaştırma politikasının bir uzantısıdır. İran-İrak Savaşı, Bağdat yönetimine, Kürtleri dize getirmeyi amaçlayan çabalarını doruğa tırmandırmak için ele geçirdiği fırsatı kamufle edebileceği elverişli bir ortam hazırlamıştır. Bu operasyon, başlı başına İran-İrak Savaşı'nın bir uzantısı olarak görülmemelidir, zira Bağdat'ın Kürtlere yönelik baskı politikalarının operasyon öncesine dayanan 15 yıllık bir geçmişi vardır. Enfal, 23 Şubat ile 6 Eylül 1988 tarihleri arasında coğrafi olarak altı ayrı Kürt bölgesinde yürütülen ve toplam sayısı sekiz olan eşgüdümlü bir askeri saldırıya verilen addır.²⁵⁶

Operasyon, kendisine Kuzey Irak'ta Saddam Hüseyin'inkilere denk yetkiler verilen Ali Hasan el-Mecit tarafından yürütülmüş ve Kürtler tarafından kendisine "Kimyasal Ali" lakabı takılmıştır. Enfal Operasyonu boyunca binlerce köy tahrip edilmiş, kimyasal saldırıların ardından sivil halk bir araya toplanarak kamplara nakledilmiş, esir muamelesi görmüş ve bu insanların önemli bir kısmı öldürülmüştür. Kadınlar ve çocuklar özel kamplara, yaşlılar güney Irak'a yollanmış, 15 ile 50 yaş arası çok sayıda erkek ise büyük bir gizlilik içinde katledilmiştir. Enfal Operasyonu'nda öldürülen Kürtlerin sayısına dair muhtelif açıklamalar yapılmakla birlikte bu sayının en az 100,000 olduğu tahmin edilmektedir. Kürt kaynaklarına göre operasyon sırasında ölenlerin sayısı 180,000'dir. Operasyonlardan sorumlu "Kimyasal Ali" ise kendi tahminini şu sözlerle ifade etmiştir: "Nereden çıkıyor bu abartılmış 180,000 rakamı? 100,000'den fazla olmamıştır." Operasyondan sonra geride 60,000 yetim çocuk ve 35,000 dul kadın perişan bir halde kalmıştır. Enfal kurbanlarının çoğunun,

²⁵⁶ "Enfal Operasyonu", <http://irak.ihh.org.tr/insan/yasam/14f97898470cb0a09.html>, 02.01.2007

özellikle erkeklerin ve erkek çocukların cesetleri bulunamamıştır. Irak'a yapılan son saldırıdan sonra ortaya çıkan toplu mezarlarda bu cesetlerin bulunması ihtimali vardır. Saddam yönetimi sırasında kaybolan yakınlarından haber alamayanlar, toplu mezarlardaki kemiklere bakarak yakınlarını tanımaya çalışmışlardır.

5.1.1. Halepçe Katliamı

İran-İrak Savaşı'nın sekizinci yılında Enfal Operasyonu kapsamında gerçekleştirilen Halepçe Katliamı'nda, binlerce Kürt korkunç şekilde yaşamını yitirmiştir. 16 Mart 1988'de gerçekleştirilen katliam sırasında İran sınırına yakın bir bölgede bulunan Halepçeliler, Irak ordusunun yaptığı hava bombardımanından sonra sığınaklara çekildilerse de bir süre sonra helikopter ve uçaklardan atılan kimyasal gazlardan kendilerini kurtaramamışlardır. Saldırılarda en az 5,000 sivil ölmüş, 10,000'den fazla sivil yaralanmıştır.²⁵⁷ Halepçe Katliamı'nın tek sebebi bölgede yaşayan halkın Kürt olması değildir. Bölgede İslami grupların güçlü olması da Saddam'ın Halepçe'de kimyasal gaz kullanarak nüfusu ortadan kaldırmak istemesinin sebebidir. Kuzey Irak'taki en güçlü İslami örgüt Şeyh Osman Halebcevi liderliğindeki el-Hareket'ül İslamiyye fi-Kürdistani'l Irak, Halepçe'de çok güçlüydü. İslami bir hareket, laik Baas ideolojisini benimsemiş Saddam tarafından iktidarı için tehlike olarak görülmüştür.

Büyük çoğunluğu Kürt olan Halepçe halkı, Saddam tarafından ve Saddam'a Batılı şirketlerin sattıkları silah ve malzemelerle katledilmişti. Amerikalı gözlemci Phyllis Bennis, 1995'te şöyle diyecekti: “*American Type Culture firması, ABD Ticaret Bakanlığı'nın onayı ile Irak'a şarbon, E.Coli, botulizm ve diğer korkunç biyolojik hastalıklara yol açacak çeşitli biyolojik silah malzemeleri satmıştır.*” Daha sonraki açıklama ve araştırmalarla 80 Alman, 75 Amerikan, 30 Fransız daha az sayılarda İsveç ve Yunanistan dahil hemen hemen tüm AB üyesi ülke şirketinin Saddam'a kimyevi ve biyolojik ürün ve silahlar

²⁵⁷ “Halepçe Katliamı”, <http://irak.ihh.org.tr/insan/yasam/14f97898470cb180a.html>, 02.01.2007

sattığı anlaşıldı. Katliamdan kaçıp kurtulan Kürtler Türkiye'ye sığınmıştır. Yıllar boyu 40 bin kadar Kürt mültecinin tüm ihtiyaçları Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmıştır.²⁵⁸

5.2. Duceyl Katliamı

Duceyl katliamı, Saddam'a 1982'de halk tarafından suikast girişiminde bulunulmasıyla başlamıştır. Bağdat'ın 60 kilometre kuzeyindeki 84 bin nüfuslu Duceyl'e 8 Temmuz 1982'de, aşiret liderleriyle görüşmek için gelen Saddam'ın konvoyuna halk arasından ateş açılmıştır. Suikast girişiminden hemen sonra Irak ordusu helikopterleri vatandaşlar üzerine ateş açmıştır. Olayın ardından yüzlerce kişi tutuklanmış, işkence görmüş ve bunların bir kısmı idam edilmiştir. Söylenenlere göre katliamda 148 Şii vatandaş öldürülmüştür, ancak bazı otoritelerce Duceyl'de ölenlerin sayısının çok daha fazla olduğu belirtilmektedir. Kurbanlar arasında birçok kadın ve çocuk da bulunmaktadır.²⁵⁹

5.3. Altınköprü Katliamı

Altınköprü Katliamı; 28 Mart 1991 tarihinde, Kerkük ile Erbil arasında yer alan ve şirin bir Türkmen kasabası olan Altınköprü'de, Irak ordusunun katlettiği 102 Türkmen'i kapsamaktadır. Suçsuz ve günahsız bu Türkmenler, sorgusuz - sualsiz ve hunharca katledilmişlerdir. Birinci Körfez Savaşı sona ermiş ve Irak'ın kuzeyinde yaşayan Kürtler ayaklanmışlardır. Saddam Hüseyin'in bölgeye sevk ettiği birlikler önce yollarının üzerinde bulunan Kerkük'ün Tuzhurmatu kasabasına girerek çok sayıda sivil kurşuna dizdiler ve yüzlerce senelik Türk eserleri yerle bir etmişlerdir. Kuzeye, Türk sınırına doğru göçe başlayan halkın üzerine ateş açılmış, Kerkük helikopterlerle taranmış ve hemen arkasından top ateşine tutulmuştur. Bu trajedi karşısında Tazehurmatu ve Kerkük'teki bazı Türkmenler, Altınköprü kasabasına sığınmışlardır. Tuzhurmatu'daki katliamın daha korkuncu, Kerkük ile Erbil arasında bulunan

²⁵⁸ "Halepçe Katliamı", <http://nedir.antoloji.com/halepce-katliami/>, 02.01.2007

²⁵⁹ "Duceyl Katliamı", <http://www.yuksekovahaber.com/cikti.php?id=3117>, 02.01.2007

Altinköprü kasabasında yaşanmıştır. Her cins ve her yaştan yüzlerce Kerkük Türk'ü, evlerinden toplanarak, bilinmeyen bir yerde, isyan ettikleri gerekçesiyle kurşuna dizilmişlerdir. Saddam, bir kez daha yaşadığı devlete sürekli isyan halindeki gruplarla Türkmenleri bir kefeye koymuştur. Oysa Türkmenlerin tarih boyunca yaşadıkları devlete isyan ettikleri görülmemiştir.²⁶⁰

Katliam, Türkiye'de de yankılanmış ama katliamdan farksız bir tepki ile karşılaşmıştır. İstanbul'da yaşayan Türkmenler, Kerkük ve Altinköprü' ye yapılan saldırı ve katliamı protesto etmek için 5 Nisan 1991'de İstanbul'daki Irak Konsoloslugu'na siyah çelenk koymak istemişler ancak konsolosluktan açılan ateşle karşılaşmışlardır. İki Türkmen de (Nejdet Esat Bakkaloğlu ve Yılmaz Hacı Sait) oracıkta şehit düşmüş ve onlarcası da yaralanmıştır.

5.4. Serdeşt Katliamı

Serdeşt Katliamı 17 yıl önce Irak savaşında, Serdeşt şehrinin kimyasal silahlarla bombalanmasıdır. İran-İrak Savaşı zamanında Iraklılar savaş meydanlarında İranlıları yenemeyince ve İran'ın ilerlediğini görünce şehirleri bombalamaya başladılar. Serdeşt, Irak sınırına yakın bir Kürt yerleşim bölgesidir, şehre 6 tane hardal gazı içeren kimyasal bomba attılar; birkaç tanesi şehrin merkezine, pazar yerine isabet etti, yüzlerce kişi şehid oldu ve bu kimyasal silahlarla zehirlenen 8000 kişiden bazıları sonradan feci şekilde şehid oldular birçoğları da hala büyük bir acı içinde yaşamaktadırlar.²⁶¹

²⁶⁰ “Altinköprü Katliamının 16. Yıldönümü” ,
<http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?id=9493&katagori=1&s=detay>, 27.03.2007

²⁶¹ H. Rafsancani , “Kimyasal Silahların Kullanılması ve Saddam'ın Yargılanması”,
<http://www.iqraa.de/gundem%20rafsancani%20kimyasal%20silahlar.htm>, 27.03.2007

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası Amerikan çıkarlarını ve bu çıkarlara yön veren güçlerin araç-amaç bütünselliğini sağlayarak, yeni bir proje ile ortaya çıkmak kaçınılmaz olmuştur. Çünkü ekonomik, siyasal, sosyal, hangi açıdan bakılırsa bakılsın milenyumun başındaki gelişmeler, ABD için süper güç olgusuyla uyuşmayan bir eğilim göstermektedir. ABD, ürettiğinden fazlasını tüketmektedir. Bir tüketim devi olan ABD'nin bugün dorukta olan gücünün; stratejik zihniyet, kültürel, ahlaki, ekonomik vb. çeşitli yönlerden giderek daha çok erozyona uğramakta olduğu görülmektedir. ABD, tarihteki diğer süper güçler gibi, sorunlu olan ekonomisini ayakta tutmak için ulusal gücünün askeri boyutuna artık eskiden olduğundan daha fazla ağırlık vermektedir.

“Büyük Ortadoğu Projesi”nin 23 ülkede dönüşüm yapılarak yaşama geçirilmesi planlanmaktadır. Sözkonusu projesinin ilanında sözü edilen "dönüşümün" ilan edilmiş olduğu dönemde aslında çoktan başlamış olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, BOP'un hedefinde olan ülkelerde yaşanan karışıklıklar ve olayların birbiriyle ilişkisi sergilenmiştir. Başta Irak olmak üzere BOP kapsamında görülen çeşitli ülkelerde terör ve istikrarsızlık yaşanmaktadır.

Bütün olan bitenlerin İsrail'in BIP'i ile de yakın ilişkisi olduğu ileri sürülmektedir. Amerikan ve İsrail politikalarının iç içeliği ve yaşananlar bu görüşe tam destek vermektedir. Bir görüşe göre, evanjelik neoconlar önderliğinde "Tek Dünya Devleti" kurulmaktadır ve bu krallık Kudüs merkezli olacaktır. Bu yürüyüşte, BOP bir araç olarak kullanılmakta, ABD ve NATO askersel gücüyle taşeron rolü oynamaktadır.

ABD, "Büyük Ortadoğu Projesi"yle, Büyük Ortadoğu'ya özgürlük getirmeyi ve bölgeyi demokratikleştirmeyi hedef aldığını ileri sürmektedir. Irak Harekatı, yeni "Önleyici Saldırı" veya bir başka deyişle "Önleyici Vuruş" doktrini uzantısında gerçekleştirilmiştir. Hedef, Irak'ı özgürleştirmek ve kitle imha silahlarını bulup yok etmek olarak açıklanmıştır. Bu hedefler, ABD'nin küresel güvenlik stratejisi içinde ele alınmaktadır.

Türkiye, proje çerçevesinde ılımlı İslam ülkesi olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel yapısına uygun değildir. Yıllarca NATO'nun Güneydoğu kanadında özverili bir şekilde Sovyet tehdidini göğüsleyen Türkiye'nin de BOP içinde dönüştürme stratejisinin odağında olması endişe vericidir. Bu durumda, Türkiye'nin Atatürk'ten bu yana kazandığı 80 yıllık Cumhuriyet mirasının reddi sözkonusu olmaktadır.

ABD'nin şimdiki stratejisini sürdürmesi durumunda, 21inci yüzyılda süper güç olarak ayakta kalabileceğini düşünmek zordur. ABD'nin çıkarı, İsrail'in güvenliğini kolaylıkla sağlamak için yüzlerce yıllık düşman kardeşlerin barışmasında ve Uygarlıklar Çatışması tezini rafa kaldırmaktadır. Ancak gidiş ters yöndedir. ABD, Ortadoğu'da eyaletleşme ve kabileleşme ile etnik parçalanmayı desteklemek yerine, öncelikle kalıcı bir Filistin-İsrail barışını gerçekleştirmelidir. Bu ABD'ye inancın yeniden tesis edilebilmesi için önemli bir şanstır. BOP'un, Ortadoğu perspektifi dönüşüm yerine barış olmalıdır.

Sonuç olarak; Soğuk Savaş sonrası küresel belirsizliğin sürmesi, siyasal ve ekonomik yarışın daha da şiddetlenmesi beklenmektedir. Bundan sonra, yeni ve daha büyük krizlerin doğması şaşırtıcı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Abir, Mordechai, **Saudi Arabia in the Oil Er: Regime Elites; Conflicts and Collobaration** Sydney, Crom Helm, 1988.

Aker, Y., “İsrail Duvarı Hukuka Uygun mu”, www.zaman.com.tr, 19 Şubat 2004.

Akşam, 28.05.2004

Alpay, Ş., “Türkiye İslam’ın Lideri Olmalı”, Samuel P. Huntington’la Mülakat, **Milliyet**, 09.09.1996, s.104

Arı, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**. 2.Baskı İstanbul Alfa Yayınları 2005.

Ayaydın, A., “Türkiye, Avrupa’nın En Yakın, En Ucuz Enerji Koridoru”, **Sabah Gazetesi**, 30.12.2006.

Bal, İ., Selamoğlu, A., “Büyük Ortadoğu Projesi: ABD, AB, Türkiye ve Bölge”, **Demokrasi Platformu**, Yıl:1, Sayı:1, s.13-14

Bardakçı M., “Milenyumu Bilmeden Konuştuk”, **Hürriyet**, 02.01 2000

Başkaya, F., “Siyonist İsrail'e Dair Gerçeği Söylemek”,
29.07. 2006,<http://www.bianet.org/2006/07/28/82938.htm>

Bayzan, Ali Rıza, **Küresel Vaftiz – Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetini Hristiyanlaştırma Operasyonu**, IQ Kültürsanat Yayıncılık, Güncelleştirilmiş İkinci Baskı, Ağustos 2004.

Bazoğlu, S., “Turkey’s Discreet Foreign Police Between Western Europe and Middle East” **Turkey’s New Security**, Ankara, 1987 s.163

Bilgenoğlu, A., “Evanjelizmin ABD Yönetimine Etkileri”, **Cumhuriyet Strateji**, s.12-13

Binder, Leonard, **Islamic Liberalism: A Critique of Development Ideologies**, University of Chicago Press, Chicago, 1988.

Brezinski, Z., **Kontrollden Çıkıı Dñya-Yirmibirinci Yñzyılın Arifesinde Dñya Çapında Karmaıa**, (çev) Haluk Menemenciođlu, Türkiye İı Bankası Kñltür Yayınlan, Şubat 1996.

Buheiry, Marwan, **The Formation and Perception of the Modern Arab World**, Princeton, New Jersey, The Darwin Press, 1989.

Bush, G. W., “State of the Union”, 28.01.2000,
www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html

Carroll T. P., “Ankara’s Strategic Alignment with Tel Aviv: Implications for Turkey and the Region “ , May 2001.

Cemal, H., “Araplar, Demokrasi ve Biz”, **Milliyet Gazetesi**, 24.05.2006

Cemal, H., “Bñyñk Ortadoğu”, www.milliyet.com.tr, 03 Mart 2004.

Cheney, D., “ABD’nin Yeni Ortadoğu Stratejisi” **Davos Zirvesi Konuıması**, 24.01.2004,<http://www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm>,20.12.2006

Cordesman, Anthony H., “CSIS Middle East, Dynamic Net Assesment Project”, “US Policy, The Southern Gulf States and the Changing Strategic Balance in the Gulf” , **Speech to Middle East Petroleum and Gas Conference**, Dubai, 16.03. 1998.

Cumhuriyet, 06.12.2004.

Cumhuriyet, 07.03.2005.

Cumhuriyet, 17.11.1980.

Çelik, H., **Gñncel, Posta**, 17 Temmuz 2004, s.14.

Çongar, Y., “Erdoğan'ın ABD Ziyareti ve Kıbrıs”, www.milliyet.com.tr, 02 Şubat 2004

Davison, R. H. "Where Is The Middle East?", **Foreign Affairs**, Vol. 38, New York 1959-1960, s.668.

Davutoğlu, Ahmet, “İntikam Gölgesinde Strateji Savaşı: Ladin Bahane Hedef Şangay”, **Aksiyon**, Ekim 2003, s.14

Deffeyes, Kenneth, **Hubbert's Peak: The Impending World Oil Shortage**, Princeton University Press, Princeton, 2001.

Değişen Dünya Dengeleri ve Türkiye'nin Jeostratejik Önemi, Ankara, Genel Kurmay Basımevi, 1992, s.95-96.

Demir, M. F., “Büyük Ortadoğu Vizyonu, ABD ve İslam Arasında Bir Köprü Olabilir mi?”, www.zaman.com.tr, 02 Mart 2004.

Dempsey, G., “Old Folly in A New Disguise-Nation Building To Combat Terrorism”, **Policy Analysis**, A CATO Publication, No.429, March 21,2002, s.1.

Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü,

Dilek, B., S., “BOP Irak'ta Çöküyor”, 06.11.2006, <http://www.hakimiyetimilliyet.org/index.php?news=155>

Doğanay, Z., Atun, F., “Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Yönden İncelenmesi”, Ankara, 1994, s.40

Drozdiak, W., “Vizyon Arayışında Olmak”, (Çev.) Hakan Kızıllırmak, **Newsweek Dergisi**, 23.02.2004, s.31

Dumanlı, C., “NATO Zirvesi ve Türkiye'ye Etkileri”, **Cumhuriyet Strateji**, 19.07.2004, s.14.

Dumanlı,C., “Irak Krizi, Süreç Uzayacak”, **Cumhuriyet Strateji**, s.14

Dursun, D., “Sübjektif Bir Kavramın Anlam Çerçevesi Ve Tarihi”, 2003,
http://www.stradigma.com/turkce/kasim2003/makale_01.html, 05.08.2006

Dünya, **Milli Gazete**, 30.07.2004.

El’Vatan ül’Arabî, 03.05.1996.

Evcioğlu, Kemal, **Amerika Birleşik Devletleri ’nin Büyük Ortadoğu Projesi**,
İzmir, Umay Yayınları, 2005.

Fatsa, M., “Türkiye'nin Jeopolitik Konumu Ve Tehdit Unsurları”, **Yenidünya Dergisi**, Ocak, 2001.

Fischer, J., “Büyük OrtaDoğu Projesi ve Nato” , 17.06.2004,
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=510

Fisk, R., **The Independent**, 04.08.2004.

Gompert, D., C., et. al., “Common Interests, Common Responsibilities”,
<http://www.rand.org/> , 01.01.2007

Güleç, M., Oğuz, C., “Irak Savaşı Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri”, 2003,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/IRAK/Irak%20Savasinin%20Golgesinde.pdf>,
08.08.2006.

Güngörmüş, Gamze Kona, **Orta Asya,Orta Doğu-Orta Asya ve Kesişen Yollar**,İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

Günsür, U., “Arap Dünyası”
, 2006, <http://merichrd.wordpress.com/2006/12/26/arap-dunyasi/>, 27.12.2006

Gürel, Şükrü Sina, **Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.

Güven, E., **Radikal**, 25.06. 2004.

Hacısalihoglu, İ. Y., “BOP Avrupa, Rusya, Çin Ve Hindistan'ın Yaşam Alanını Daraltıyor, ABD'nin Kalıcı Egemenlik Arayışı” **Cumhuriyet Strateji**, 8 Kasım 2004, s.6-7.

Han, A. K., “Irak Savaşı, Oyunun Adı Petrol mü?”, **Kartalın Kanat Sesleri-ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, (Der) Toktamış Ateş, Ankara, Ocak 2004, s.329-363

Harp Akademileri Yayınları, **Ortadoğu'nun Sorunları**, İstanbul, Şubat 2004

Heykel, Muhammed, **3.Petrol Savaşı**, İstanbul, Pınar Yayınları, 1993.

<http://www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html>, 02.01.2007

<http://www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/kitap/lubnan.htm>, 02.01.2007

<http://www.haksever.com/modules.php?name=News&file=print&sid=242>,04.01.2007

<http://www.iqraa.de/gundem%20rafsancani%20kimyasal%20silahlar.htm>,27.03.2007

<http://www.zmag.org/CrisesCurEvts/Interventions.htm>, 12.01.2007

Huntington, S. P., “Batı Tek'tir ama Evrensel Değildir” , **Medeniyetler Çatışması**, Ankara, 1997, s.150.

İsmail, Vural, **Evanjelizm, Beyaz Saray'ın Gizli Dini**, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2003.

Kağan, R., “Fower and Weakness”, **Policy Review**, June/July 2002, s.3

Karagül, İ., **Yeni Şafak**, 01.06.2004.

Karagül, İ., **Yeni Şafak**, 27 Mayıs 2004.

Kazancı H., “ABD'nin Ortadoğu Politikasındaki Araç: Kürt Hareketi”, **Cumhuriyet Strateji**, 19 Temmuz 2004, s.12.

Kazancı, H., “İsrail Türkiye İlişkileri ve Irak'ın Kuzeyi'nin Durumu”, **Cumhuriyet Strateji**, 12 Temmuz 2004, s.6-7

Kıraç, G., “Afganistan Seçimle Tanışmaya Hazırlanırken”, **Cumhuriyet Strateji**, TUSAM, Türkistan Araştırmalar Masası, s.8.

Kızılırmak, H. “Büyük Ortadoğu Kavramı: Anlamı, Amacı ve Türkiye'ye Olası Yansımaları”, Mart 2004, http://www.habusulu.com/makale27.htm#_ftn3, 09.08.2006.

Kissinger, H., **Diplomacy**, Touchstone Books, New York-1994, s.629. <http://tem.iem.gov.tr/biliyormusunuz/biliyormusunuz1.php>, 15.12.2006

Koç, F., “Kültür ve Medeniyet Kenti Bağdat'tan Savaş Kenti Bağdat'a”, **Milli Gazete**, 14.07. 2004, s.10

Kuveyt Ticaret Müşavirliği, **Yıllık Rapor**, 2001.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Ülkelerin Bilgi Profilleri**, Ankara, Mayıs 2004, www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/113%5CBOP.PDF, 05.01.2007

Laçiner, S., “Arap Dünyası ve Demokrasi”, 2005, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=3&id=18>, 12.11.2006.

Lapidus, Ira M., **Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası**, (çev.) İ. Sefa Üstün, Marmara Üniversitesi.

Lewis, B., “Orta Şarkın Tarihi Hüviyeti”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S:XII, 1964, s.75

Lewis, B., **The Shaping of the Modern Middle East**, Oxford University Press, Oxford, 1994.

Mahalli, H., “Kişilikli Olmak”, www.yenisafak.com.tr, 16 Şubat 2004.

Mahalli, H., “Hariri'yi Kim Öldürdü”, **Yeni Şafak**, 16.02.2005

Makovsky, D., “A Multifaceted Unilateralism”, <http://www.pass-prague.cz/soubory/PASS%20Conference%20Conclusions.pdf>, 01.01.2007

Masdûsi, Abdullah, **Yaşayan Dünya Dinleri**, İstanbul, 1981.

Mete, Ö. L., **Sabah**, 11.11.2004

Milli Gazete, 03.08.2004.

Milli Gazete, 11 Haziran 2004.

Milli Gazete, 11 Haziran 2004.

Milli Gazete, 18.04.2004.

Milli Gazete, 28 Haziran 2004.

National Review Online, December 6, 2001,
www.nationalreview.com/comment/commenttaylor120601.shtml.

Near East Report, 01.30.1981.

Omang, J., “Stiffest Battles are Often Fought Among Friends”, **Washington Post**, July 6 1983.

Ozcan, N. A., “Erdoğan-Bush Görüşmesinin Dış Politikamıza Etkisi”, www.zaman.com.tr, 02 Şubat 2004.

Ökten K. H., “ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal bir Yorumu mu?”, “Tarafsız olmayan Savaş Yeni Muhafazakâr Komplo (?) ve Bush Doktrini”, **Kartalın Kanat Sesleri- ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, (Der) Toktamış Ateş, 1.Baskı, Ankara: Ocak 2004, s.187

Özbek, N. S., “Ortadoğu Denkleminde Türkiye-İsrail İlişkileri”, <http://www.geocities.com/akademyaarsiv1/akademarsiv32.htm>, 22.12.2006

Özen, R., “Türk Dış Politikasında Vizyon Değişikliği Şart”, www.zaman.com.tr, 05.02.2004.

Özil, E. “Dünyadaki Stratejik Enerji Kaynakları ve Ulaşım Yolları” , **Silahlı Kuvvetler Akademisi Konferansı**, 15.02.2004.

Öztürk, N., “Lübnan Cumhuriyeti”, Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü, Mart 2002, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/41B79EEE-A54D-4B1E9BEE52DFEB8C92C9/287/LUBNAN.pdf>, 10.01.2007

Pond, Elisabeth, **The Rebirth of Europe**, Washington Brookings Institution, 1999.

Powell, C., L., “We Will Not Shrink From War”, **The Wall Street Journal**, February 3, 2003.

Rafsancani, H., “Kimyasal Silahların Kullanılması ve Saddam'ın Yargılanması”,

Ramazani, R. K., “Iran's Foreign Policy: Contending Orientations” **The Middle East Journal**, Vol. 43, No:2, Spring 1989 s.204

Ramazani, Rouhollah K., **Revolutionary Iran Challenge an Response in the Middle East**, Baltimore, The John Hopkins University Press, 1986.

- Sapmaz, İ., “BOP’ ta Demokrasi Anlayışı”,
http://www.tgrthaber.com.tr/section_view.aspx?guid=b7f10687-08b6-47ec-a6c6-6f983f3666b7, 07.07.2006.
- Sazak, D., “ABD Bilânçosu”, www.milliyet.com.tr, 02.01.2004.
- Schimmel, Annemarie, **Dinler Tarihine Giriş**, İstanbul, AÜİF Yayınları, 1955.
- Schwenninger, S., “Revamping American Grand Strategy”, **World Policy Journal**, Sonbahar, 2003.
- Simon, S., “Unavoidable Clash of Islam and the West?”,
www.randcorporation.org, 10.11.2006
- Şafak, E., “BOP ’un Kapağı Açıldı”, **Sabah Gazetesi**, 2004, 12.12.2006.
- Şahin, Abdullah, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, İstanbul, Truva Yayınları, 2004.
- Talu, U. , **Sabah**, 21.11.2004.
- Talu, U., **Sabah**, 04.04.2004.
- Taylor, J., Doren, P. V., “Oil Weapon, Myth Its Crippling U.S. Foreign Policy”,
Tehran Times, 03.05.1996.
- Temuh Daire Başkanlığı, “Dünya’da Türkiye'nin Bölgesel Önemi”,
- Tezkan, Yılmaz, **Bir Başka Açıdan İsrail**, Ankara, Ülke Kitapları, Ekim 2004.
- The Middle East**, 01.01.1996.
- Turan, Ömer., **Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu**, İstanbul, Yeni Şafak Gazetesi Yayını, 2003.

TUSAM Ortadoğu Araştırmaları Masası, “Suudi Arabistan: Hem Köle Hem Efendi”, **Cumhuriyet Strateji**, Kasım 2004, s.20

Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, Ankara, 3.Baskı, Ocak Yayınları, 1997.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci'ne İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu, Ankara, Aralık 2003, s.31.

TV-8, 17.02.2005

Uçarol, Rifat, **Siyasi Tarih**, 4. Bölüm, Harp Akademisi Basımevi, İstanbul, 1987.

Uluğbay, H., “21. Yüzyılın Petropolitigi ve Türkiye”, **Cumhuriyet Strateji**,19.07.2004, s.4-8.

UNICEF, “Arab Human Development Report, 2004” ; “Arab Democracy, A Long Way to Go”, **The Economist**, April 9th, 2005, s. 33.

Uras, G., **Milliyet**, 26.05. 2004.

Usta, Ahmet, **Büyük Ortadoğu Projesinin Bölge Ekonomilerine Etkisi**, 2006

Velichkin, A., “Rus Basımın Gözü ile NATO”, **NATO Dergisi**, Mart 1995, s.1-22.

Vurmay, H. M., “Hedef Bağımsız Filistin'in Önünü Tıkamak”, **Cumhuriyet Strateji**, 16.08. 2004, s.11

Wiher, W., “Turkey, The Middle East and Islam”, **The Middle East Journal**, Spring 1985.

Woodward, Bob, **Bush at War**, New York, 2002.

World Energy Outlook 2002, **OECD International Energy Agency**, Paris, 2002, s.97

www.csis.org/mideast/online.htm , 15.12.2006

Yavuz, K., “Büyük Ortadoğu, NATO ve Türkiye”, www.aksam.com.tr, 25 Şubat 2004.

Yavuz, K., **Akşam**, 26 Mayıs 2004.

Yıldız, Y. G., **Akşam**, 26.05.2004.

Young, L., “The Winds of War: Demokratizing the Middle East; Drawing the Line in the Sand”, **The Modern Tribune**, 28 Mart 2004.

“2000 Annual Report on International Religious Freedom; Turkey Released by Bureau of Democracy”, **Human Rights, and Labor US Department of State**, September 5, 2000.

“A Geopolitical Guide, Guide to the World of Oil”, **Newsweek**, C.CXXXIX, S. 14, April 8-15, 2002, s.43

“Altunköprü Katliamının 16. Yıldönümü”, <http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?id=9493&katagori=1&s=detay>, 27.03.2007

“An Opportunity to Reduce OPEC's Role”, **Business Week**, 29.11. 2001, s.64

“Bush Radikalite Yalnız Değil”, **Hürriyet**, 18.10.2003

“Bush, Türkiye'yi G-8'ler Zirvesine Davet Etti”, **China Radio International**, 27 Mayıs 2004. <http://tr.chinabroadcast.cn>

“Büyük Ortadoğu Masalı”, **Ribat Dergisi**,

“Dış Basında Türkiye - AB İlişkileri”, 11 Mart 2004,
<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/Avrupabirligi/2004/03/11x03x04.htm>

“Dış Haberler”, **Cumhuriyet**, 02.08.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 01.07.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 03.07.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 07.04.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 07.08.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 20.11.2004.

“Dış Haberler”, **Milli Gazete**, 30.05.2004.

“Dindar ABD”, **Cumhuriyet Strateji**, s.14-15.

“Duceyl Katliamı”, <http://www.yuksekovahaber.com/cikti.php?id=3117>,
02.01.2007

“Dünya”, **Milli Gazete**, 03.11.2004.

“Dünya”, **Milli Gazete**, 10.08.2004.

“Dünya”, **Milli Gazete**, 19.11.2004.

“Dünyayı Fethetmek İsteyen Tarikat”, **Le Novel Observateur**, 26.02.2004.

“Enfal Operasyonu”, <http://irak.ihh.org.tr/insan/yasam/14f97898470cb0a09.html>,
02.01.2007.

“Erdoğan ABD'den Mutlu Döndü”, **Radikal**, 02.02.2004.

“Erdoğan'ın BOP Pazarlığı”, **Sabah**, 08.06.2004.

“Gulf and Greater Middle East for Trends and Strategy”,

“Halepçe Katliamı”, <http://irak.ihh.org.tr/insan/yasam/14f97898470cb180a.html>,
02.01.2007

“Halepçe Katliamı”, <http://nedir.antoloji.com/halepce-katliami/>, 02.01.2007

“Hıristiyanlık Felsefesi”,
<http://www.e-felsefe.com/genel/hiristiyanlikfelsefesi.html>, 20.08.2006

“Is 2004 the Year of the Greater Middle East?”, www.csis.org, 12.11.2006.

“İsrail Duvarı Yıkmalı” , <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=121728>,
10.07.2004.

“İsrail Türkiye İlişkileri ve Kuzey Irak’ın Durumu” , **Cumhuriyet Strateji**, Ekim,
Yıl:1 Sayı:2, 12.07.2004

“İşgalin 2.Yılında”, **Cumhuriyet**, 21.03.2005, s.1

“Musevilik”, <http://kadimilim.wordpress.com/2006/11/16/musevilik/> 10.08.2006

“Müslümanlar Üzerine Büyük Oyun”, **Yeniçağ**, 09.02.2004.

“Ordu’ dan BOP’a Çekince”, **Yeni Şafak**, 14.04.2004.

“Ortadoğuda Yeni Utanç Duvarı”,
<http://felistin.ihh.org.tr/insanhaklari/utanccduvari/utanccduvari.html>, 11.01.2007

“Petroleum” , <http://www.eia.doe.gov/> , 03.01.2007

“Suudi Arabistan-Türkiye Ekonomik Ve Ticari İlişkileri”,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/ARABISTAN/ekoilis.htm>,
02.01.2007.

“TC Kudüs Başkonsolosluğu”,<http://www.kudusbk.com/TR/Icerik.ASP?ID=393>,
02.01.2007

“Terrorism: The Syrian Connection”, **The National Interest**, Spring, 1989,
<http://www.danielpipes.org/articles/1989a.shtm> , 10.12.2006.

“The Alawi Capture of Power in Syria”, **Middle Eastern Studies**, Vol.25, 1989.

“The World of Hafız Al-Asad”, **Commentry Magazine**, October 1999,

“Türkiye”, <http://www.neurosurgicalwindows.net/turkiye.htm>, 12.12.2006

“Türkiye - İnan İlişkileri”, 29 Temmuz 2004 Perşembe, **Vakit Gazetesi**,
<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya3/0605.html>, 03.01.2007.

“Türkiye - Mısır Serbest Ticaret Anlaşması”,
<http://www.dtm.gov.tr/ab/sta/Misir/Misir%20STA%20Not%20Tr.doc>, 26.12.2006

“Uluslararası Af Örgütü Basın Açıklaması”,
<http://www.amnesty.org.tr/sindex.php3?sindex=ozdais0711200301>, 07.12.2003.

“US Commercial Service”, **Country Commercial Guide for UAE**, 2002

“Ürdün Krallığı”, <http://www.oaib.gov.tr/pazarulke/urdun.aspx>, 10.01.2007

“Yahudilik (Musevilik)”, <http://www.sevde.de/Dinler/yahudilik.htm>, 15.08.2006